

თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემია
რესტავრაციის, ხელოვნების ისტორიისა და თეორიის
ფაკულტეტი

სამაგისტრო პროგრამა: მუზეუმმცოდნეობა

თინათინ ივანიშვილის
სამაგისტრო ნაშრომი

სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები საქართველოს
მუზეუმებში

ხელმძღვანელი:
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დოქტორი ინგა (კლარა) ქარაია

თბილისი

2018

სარჩევი

შესავალი.....	2
თავი I. საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების დანიშნულება და როლი მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობაში და მათი განვითარების წინაპირობა	
1.1. საგანმანათლებლო პროგრამების დანიშნულება და როლი მუზეუმის საქმიანობაში.....	10
1.2. სამუზეუმო საგანმანათლებლო საქმიანობის ისტორიული დინამიკა.....	13
1.3. სამუზეუმო საგანმანათლებლო საქმიანობის ფორმები.....	17
თავი II. საგანმანათლებლო პროგრამები უცხოეთისა და საქართველოს მუზეუმებში	
2.1. საგანმანათლებლო პროგრამები უცხოეთის მუზეუმებში.....	34
2.2. საქართველოს მუზეუმების საგანმანათლებლო პროგრამები.....	40
2.3. საქართველოსა და საზღვარგარეთის მუზეუმებში არსებული საგანმანათლებლო პროგრამების შედარება და ანალიზი.....	50
თავი III. სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების პოტენციური საქართველოში და რეკომენდაციები მათი შემუშავებისათვის	
3.1. სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების პოტენციური და მნიშვნელობა სასკოლო საგანმანათლებლო პროცესში.....	52
3.2. სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების პოტენციური და მნიშვნელობა სასკოლო საგანმანათლებლო პროცესში	56
დასკვნა.....	65
რეზიუმე.....	68
ლიტერატურის სია	72
ილუსტრაციების სია.....	73
ილუსტრაციები	74

შესავალი

XXI საუკუნის წარმატებული სამუზეუმო პროგრამების მომზადებისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მუზეუმის დამთვალიერებლებზე ორიენტირებულ პროგრამებს (დოკ), რომლებიც მოიცავს მუზეუმის მთელ საქმიანობას და მიმართულია აუდიტორიის გაფართოებისა და ვიზიტიორთა¹ მეტი რაოდენობის მოზიდვისაკენ. დოკ-ის სხვა პროგრამებთან ერთად (გამოფენები, ინტერპრეტაცია, პუბლიკაციები და სხვა), ვიზიტიორთან მჭიდრო კონტაქტის დამყარებისა და აქტიური ურთიერთქმედებისათვის უდიდესი ყურადღება ეთმობა საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებას, რომლებიც დღეისათვის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს თანამედროვე მუზეუმებისათვის.

ევროპისა და აშშ მუზეუმებში ამგვარი პროგრამების განხორციელებას ჯერ კიდევ XIX საუკუნის II ნახევარში ჩაეყარა საფუძველი, ხოლო XX საუკუნის შუახანებისათვის მსოფლიოში მუზეუმები თანდათანობით გარდაიქმნა მძლავრ საგანმანათლებლო-კულტურულ ცენტრებად - უახლესი ტექნოლოგიით აღჭურვილი საკონფერენციო დარბაზებით, ინდივიდუალური მუშაობისათვის საჭირო სახელოსნოებითა და ინტერაქტიული გამოფენისათვის აუცილებელი სპეციალური ფართით, კომპიუტერული სასწავლო კლასებით, კლუბებით, ბიბლიოთეკებითა და კაფეებით.

დღეისათვის მსოფლიოს მუზეუმები უზრუნველყოფენ საგანმანათლებლო პროგრამების ვარიანტების მომზადებას ყველა ასაკისა და ფენის მოსახლეობისათვის ლექციების, სემინარების, ექსკურსიების, სპექტაკლების, ფილმებისა და კურსების მეშვეობით. გარდა ამისა, ისინი ავრცელებენ ინფორმაციებს მედიის, წიგნების, ბიულეტენების, ჟურნალების, ვებ-გვერდებისა და ვიდეო-პროდუქციის საშუალებით. სამუზეუმო-საგანმანათლებლო პროგრამები მოიცავს ისტორიას, ხელოვნებას, დეკორატიულ ხელოვნებას, ლიტერატურას, ფილოსოფიას, რელიგიას, მუსიკას, კინოს, არქიტექტურას, მეცნიერებას, ფოტოგრაფიას, იყენებენ ციფრულ მედიას და სხვა თანამედროვე ტექნოლოგიურ საშუალებებს. მსგავსი სამუზეუმო პროგრამები მოწოდებულია, დააკმაყოფილოს სხვადასხვა თაობისა და ინტერესის მქონე ადამიანთა თვითგანათლების, მთელი ცხოვრების მანძილზე “უწყვეტი სწავლის” მოთხოვნილება². ამასთან, უდავოდ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ საგანმანათლებლო პროგრამების მიზანი უნდა იყოს არა მარტო ინფორმაციის

¹ თანამედროვე მუზეოლოგიაში ტერმინი “მუზეუმის ვიზიტიორი” გამოიყენება აუდიტორიის იმ კატეგორიის იდენტიფიკაციისათვის, რომელიც, ექსპოზიციის დამთვალიერების გარდა, უშუალოდ მონაწილეობს სხვადასხვა ტიპის ინტერპრეტაციულ პროგრამებში (იხ.ქარაია ი. *სახვითი ხელოვნების გამოფენების ინტერპრეტაცია თანამედროვე მუზეუმებში*, ჟურნ. „აკადემია“, #5, თბ., 2016-2017. გვ. 127).

² ქარაია ი., საგანმანათლებლო პროგრამები აშშ მუზეუმებში, თსუ, American Studies, საერთაშორისო კონფერენციის V კრებული, ISBN 978-99940-902-3-5, თბ., 2008 წ., გვ. 412-418

მიწოდება, არამედ, ემოციური ურთიერთქმედება, საგნის მიმართ დამოკიდებულების შეცვლა და ინტერესების გაღვივება. იგი უნდა იყოს მრავალფეროვანი და გააჩნდეს ფართო დიაპაზონი, რათა შეესაბამებოდეს სხვადასხვა ინტერესების მქონე ადამიანთა მოთხოვნილებებს. ნიშანდობლივია, რომ საგანმანათლებლო პროგრამებზე საუბრისას ბევრ ექსპერტს მაგალითად მოჰყავს ძველი ჩინური ანდაზა: „მოვისმინე - დამავიწყდა, დავინახე - დავიმახსოვრე, გავაკეთე - გავიგე (I Hear and I Forget, I See and I Remember, I Do and I Understand) ³ , რაც კიდევ ერთხელ განამტკიცებს მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც ადამიანები საუკეთესოდ იმახსოვრებენ საგანს თუ მოვლენას, რომლის კეთების პროცესში თავად მონაწილეობენ. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება საგანმანათლებლო პროგრამებიც - აუდიტორიის ჩართულობით და პროცესში მონაწილეობით გადასცეს შესაბამისი ცოდნა და გამოცდილება ვიზიტორებს, მათ შორის სკოლის მოსწავლეებს.

ვინაიდან სკოლის მოსწავლეთა ჯგუფები შეადგენს მუზეუმების ვიზიტორთა უდიდეს ნაწილს, მსოფლიოს ყველა წარმატებული მუზეუმში სულ უფრო და უფრო ხშირად ცდილობს დაუკავშიროს თავისი პროგრამები სკოლის სასწავლო გეგმებს, მიზნებსა და ამოცანებს. მაგალითად, საგანმანათლებლო პროგრამებს დღეს აშშ-ის მუზეუმების საქმიანობის თითქმის 90% ეთმობა, ვინაიდან, ამერიკის მუზეუმების ალიანსის (AAM) ინფორმაციით, 10-დან 9 ამერიკელი (87%) მიიჩნევს, რომ მუზეუმები წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან რესურსს მათი შვილების განათლებისათვის და ამასთან, ისევე როგორც დანარჩენი 38%, მუზეუმებს განიხილავს ობიექტური და ზუსტი ინფორმაციის მიღების განსაკუთრებით საიმედო წყაროდ⁴.

თანამედროვე მუზეოლოგიაში სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების განვითარებას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება და მუზეუმებთან ერთად, ამ მიმართულებით მუშაობენ წამყვანი საერთაშორისო ინსტიტუციები, მათ შორის ICOM (მუზეუმების საერთაშორისო საბჭო) და ICOM CECA (International Committee for Education and Cultural Action/საგანმანათლებლო პროგრამებისა და კულტურული აქციების საერთაშორისო კომიტეტი)⁵.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სადიპლომო თემის დამუშავების პროცესში აუცილებელი გახდა გავცნობოდი და მიმომეხილა ქართული და უცხოური მეთოდოლოგიური გამოცემები, რომლებშიც გაანალიზებულია თანამედროვე მუზეოლოგიაში საგანმანათლებლო პროგრამების განვითარების სფეროში არსებული ამჟამინდელი ტენდენციები და მიმართულებები.

თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიისა და საქართველოს

³ <https://english.stackexchange.com/questions/226886/origin-of-i-hear-and-i-forget-i-see-and-i-remember-i-do-and-i-understand>

⁴ <http://www.aam-us.org/> AAM, *Museums and the public interest, About Museums*, 2017

⁵ <http://network.icom.museum/ceca>

კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს ხელშეწყობით 2015 წელს პროფ. ინგა (კლარა) ქარაიას მეთოდოლოგიურ გამოცემაში „**მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო**“ საკმაოდ დაწვრილებითაა აღწერილი სამუზეუმო საქმიანობის განვითარების ისტორია, მისი მნიშვნელობა, სახეობები და სპეციფიკა. განსაკუთრებით კი, ყურადღება გამახვილებულია „(...) მუზეუმის არსებულ (და პოტენციურ) აუდიტორიასთან აქტიური კონტაქტის დამყარების ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებაზე - სამუზეუმო ექსკურსიის ფორმებსა და მეთოდებზე, მისი სტრატეგიების განსაზღვრაზე ვიზიტორთან ურთიერთობის პროცესში.“⁶

აღნიშნული სახელმძღვანელოს გაცნობისას აქცენტი გადავიტანე წიგნის იმ თავებზე, სადაც ავტორი ეხება საგანმანათლებლო საქმიანობას, რადგან, სამუზეუმო საქმიანობის სწორედ ეს ასპექტი წარმოადგენს ჩვენი კვლევის მიზანს. წიგნის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ი. ქარაია საგანმანათლებლო საქმიანობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფორმად ექსკურსიას მიიჩნევს და შესაბამისად, ძირითად ყურადღებას უთმობს ამ აქტივობის კვლევას. „ექსკურსია“, როგორც ცნება XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნაზე იმკვიდრებს ადგილს დასავლეთ ევროპაში და მისი არსი მჭიდროდ იყო დაკავშირებული განათლებასთან. როგორც ავტორი აღნიშნავს, XIX საუკუნიდან ექსკურსია წარმოადგენდა არაერთი სკოლის სასწავლო პროცესის ნაწილს და დღემდე რჩება სასწავლო-აღმზრდელობითი საქმიანობის დემოკრატიულ ფორმად, რომლის მიზანია, ხელი შეუწყოს საზოგადოებას ახალი ცოდნისა და გამოცდილების მიღებაში. წიგნის პირველივე თავში გვხვდება შემდეგი განსაზღვრება: „საგანმანათლებლო საქმიანობა, რომლის შინაარსს წარმოადგენს საექსკურსიო მარშრუტით შემოთავაზებული ვიზუალური ობიექტების კომპლექსური (ვიზუალური, ვერბალური, ემოციური) აღქმა ცოდნისა და შლახეჭდილების მიღების მიზნით.“⁷

ზემოთხსენებული ნაშრომის კვლევისას, ჩვენი ყურადღება მიიქცია იმ მონაკვეთმა, რომელიც ეთმობა ჰამბურგის სამხატვრო მუზეუმის - კუნსტჰალეს დირექტორის ალფრედ ლიხტვარკის (1852-1914) მოსაზრებებს და სხვა საინტერესო საკითხებს, რაც მეტად აქტუალური იყო ჩვენი კვლევისთვის. თუმცა, ჩვენს შემთხვევაში, ყურადღება გავამახვილეთ წიგნში განხილულ იმ თემებზე, რომლებიც ძალიან კარგ საფუძველს წარმოადგენს სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მეთოდოლოგიური პრინციპების შემუშავებისთვის.

ბარი ლორდისა და გეოლ დექსთერ ლორდის მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელო „**სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი**“ მსოფლიოში ერთ-ერთ ყველაზე ავტორიტეტულ წიგნად ითვლება სამუზეუმო საქმიანობის შესწავლისა თუ ორგანიზების თვალსაზრისით. წიგნში განხილულია სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტის მეცნიერული საფუძვლები, პრაქტიკული გამოცდილება, მუზეუმის

⁶ ქარაია ი. მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო, თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიისა და საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს გამოცემა, ISBN 978-9941-0-8369-3, გამომცემლობა „დამანი“, თბ., 2015, გვ. 7

⁷ ქარაია ი. იქვე. გვ. 9

მართვის ამოცანები, სამუზეუმო ორგანიზაციების სტრუქტურა, საექსპოზიციო პროგრამებისა და ფინანსების მართვის მეთოდები, მუზეუმის მუშაკთა მოვალეობები და საკვალიფიკაციო მოთხოვნები.⁸

სახელმძღვანელოს ერთ-ერთი ქვეთავი ეთმობა *განათლების* საკითხებს. ავტორების აზრით, მსოფლიოში თანდათან იცვლება მუზეუმების როლი და მათ აქვთ პრეტენზია - იქცნენ საზოგადოებრივ საგანმანათლებლო დაწესებულებებად. ავტორთა აზრით, „სამუზეუმო განათლება არის არაფორმალური განათლება, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია საზოგადოების განვითარებისა და ჩამოყალიბების საკითხში და იმისათვის, რომ არაფორმალური განათლება იყოს წარმატებული, მნიშვნელოვანია, გავითვალისწინოთ, რომ აუდიტორიასთან ურთიერთობა არ უნდა შემოიფარგლებოდეს მათთვის ამა თუ იმ ინფორმაციის მიწოდებით და აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ ურთიერთქმედების ემოციური მხარე, რომელიც ბადებს სამყაროსადმი დამოკიდებულებას და პიროვნების ინტერესების ზრდას“.⁹

ქვეთავში ავტორები საკმაოდ დიდ ადგილს უთმობენ სკოლებთან მუშაობის საკითხს, რაც მეტად მნიშვნელოვანია ჩვენი კვლევისთვის. საყურადღებოა, რომ სამუზეუმო საგანმანათლებლო პროგრამებით მოსწავლეების დაინტერესების ერთ-ერთ ეფექტურ გზად ღორდები ინტერნეტს მიიჩნევენ, რისი საშუალებითაც მოსწავლეებს შეუძლიათ კლასშივე მოიწყონ ვირტუალური ტური და მიიღონ ინფორმაცია მუზეუმის კოლექციების შესახებ. ასევე, გასათვალისწინებელია ავტორთა მიერ მოწოდებული ის ინფორმაცია, რომლის თანახმად, საგანმანათლებლო პროგრამების ორგანიზებისათვის მუზეუმები აქტიურად თანამშრომლობენ მოხალისეებთან, რომლებიც ხშირად თვითონ უძღვებიან სკოლის მოსწავლეებისათვის დაგეგმილ ექსკურსიებს, ცხადია, სკოლების მოსწავლეთა შესაძლებლობებისა თუ ინტერესების გათვალისწინებით. ავტორები განიხილავენ აგრეთვე სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების ორგანიზებასთან დაკავშირებულ ფინანსურ და მთელ რიგ სხვა საკითხებს, რაც გულისხმობს აქტიურ თანამშრომლობას სკოლის სამეურვეო საბჭოებსა და განათლების მართვის ორგანოებთან.

2010 წელს ევროკავშირისა და გერმანიის მთავრობის ერთობლივად დაფინანსებული პროექტის „მოწყენილობის, მტვრისა და რღვევის მიღმა მუზეუმები, როგორც სიცოცხლის მანძილზე სწავლის სივრცეები კულტურათაშორისი დიალოგის (A-MUSE_ALL)“ ფარგლებში გამოცემული ნიწო გედევანიშვილის პუბლიკაცია „*განათლება და მუზეუმი*“ ეხება საგანმანათლებლო საქმიანობას მუზეუმებში, მისი განვითარების მნიშვნელობას, მეთოდოლოგიას და პრინციპებს.

ავტორი პუბლიკაციის შესავალშივე აღნიშნავს, რომ „სამუზეუმო

⁸ ბარი ლორდი, გეილ დექსტერ ლორდი, სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი, თბ., 2006

⁹ ბარი ლორდი, გეილ დექსტერ ლორდი, იქვე.

განათლება ეფუძნება ზოგადად კომუნიკაციურ, სწავლაზე ორიენტირებულ, ექსპერიმენტულ და თვითმართვად მიდგომას.¹⁰ საგანმანათლებლო აქტივობების განხილვისას ნინო გედევანიშვილი ეხება როგორც სკოლის მოსწავლეთა, ასევე საოჯახო და ზრდასრულთა პროგრამებს. გამომდინარე იქიდან, რომ ჩვენი საკვლევი თემა შეეხება მუზეუმებში სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების განვითარებას, ყურადღებას გავამახვილებთ მხოლოდ იმ ქვეთავზე, რომელშიც საუბარია სკოლისა და მუზეუმის, როგორც ორი საგანმანათლებლო ინსტიტუციის თანამშრომლობაზე. ნინო გედევანიშვილის აზრით, „მუზეუმში ვიზიტი არა მარტო ამყარებს კლასში მიღებულ ცოდნას, არამედ მოზარდებში სამყაროსადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას აყალიბებს“.¹¹ ხოლო საგანმანათლებლო საქმიანობის პოლიტიკაზე საუბრისას ავტორი განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს მუზეუმებში კვალიფიცირებული პედაგოგების დასაქმების როლზე, რისი გათვალისწინებაც ძალზე მნიშვნელოვანია იმ საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების პროცესში, რომლებიც სასკოლო ასაკობრივი ჯგუფისთვის არის გათვალისწინებული.

მსოფლიოს არაერთ მუზეუმში და მათ შორის საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში არსებობს საგანმანათლებლო მოძრავი გამოფენების პრაქტიკა. 2008 წელს საქართველოს ეროვნული მუზეუმის განათლების დეპარტამენტის მიერ მომზადდა მოძრავი გამოფენა „კავკასიის ხალხთა სამოსი მაქს ტილკეს ნამუშევრების მიხედვით.“ პროექტის ფარგლებში მასწავლებლებისათვის მომზადდა გაკვეთილის ჩატარების გეგმები, ფოტოები, ტექსტები, რუკები და სხვა საინტერპრეტაციო მასალა. გამოფენას დიდი გამოხმაურება მოჰყვა და დღემდე განაგრძობს მოძრაობს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონის სკოლებში.

მსოფლიო სამუზეუმო პრაქტიკაზე დაყრდნობით, საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელების გზებზე საუბრისას ავტორი აყალიბებს ზოგად პრინციპებს, რომლთა გათვალისწინება აუცილებელია საქმიანობის წარმატებით და ეფექტურად განვითარებისათვის. ასევე იძლევა ძალზე საინტერესო რეკომენდაციებს სკოლის ასაკის ბავშვებისათვის განკუთვნილი საგანმანათლებლო პროგრამების მოსამზადებლად. პუბლიკაციაში ნინო გედევანიშვილი სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამის შექმნის პროცესის სამ ძირითად ეტაპს გამოყოფს:

- I ეტაპი გულისხმობს სასწავლო მიზნების განსაზღვრას, ანუ მასწავლებელმა ყოველი აქტივობა უნდა დაგეგმოს კონკრეტული მიზნების მიხედვით. მიზანი აუცილებლად უნდა იყოს კონკრეტული, რაც გააადვილებს არამარტო საორგანიზაციო საქმეს, არამედ მასალის ათვისების პროცესსაც.

¹⁰ გედევანიშვილი ნ. განათლება და მუზეუმი, თბ. 2010 წ. გვ. 8.

¹¹ გედევანიშვილი ნ. იქვე. გვ. 24

- II ეტაპი გულისხმობს კონკრეტული მიზნების მისაღწევი ამოცანების განსაზღვრას და ისეთი აქტივობების დაგეგმვას, რომლებიც საინტერესო იქნება მოსწავლეებისათვის.
- III ეტაპი გულისხმობს გაკვეთილის საფეხურ¹² ლოგიკურად დაკავშირებას.

ნინო გედევანიშვილის პუბლიკაციაში თავმოყრილია ყველა ის ინფორმაცია, რაც ხელს შეუწყობს საგანმანათლებლო საქმიანობის წარმატებითა და ეფექტურად განხორციელებას.

თუმცა, აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც მსოფლიოს ცნობილი ექსპერტები მიიჩნევენ, არცერთი გამოცემა არ არის ამომწურავი და არსებობს სხვა, ინდივიდუალური მეთოდებიც, რომელთა ადაპტირება და მუზეუმში გამოყენება ყოველთვის ახალი ცოდნით ამდიდრებს ჩვენს გამოცდილებას. ამ მხრივ უაღრესად საყურადღებოა ICOM CECA-ს ექსპერტის არია ვან ველდჰუიზენის 2017 წლის ოქტომბერში გამოქვეყნებული „**საგანმანათლებლო კომპლექტი: სამუზეუმო და კულტურული მემკვიდრეობის განათლების მეთოდები და ტექნიკა**“¹³ (ინგლისურ ენაზე) რომლის შექმნა, როგორც თავად აღნიშნავს, მას შემდეგ გადაწყვიტა, როცა აღმოაჩინა, რომ სამუზეუმო განათლების შესახებ დაწერილ ლიტერატურაში ძირითადი ორიენტირი დასმული იყო საექსკურსიო სწავლებაზე და არაფერი იყო ნახსენები სწავლების დიდაქტიკურ მეთოდზე, მიუხედავად იმისა, რომ ყველა მუზეუმის თანამშრომლები სწავლების სწორედ ამ მეთოდს იყენებენ აქტიურად. ამიტომ მან მიზანშეწონილად მიიჩნია, შეექმნა სწავლების სხვადასხვა მეთოდებით დაკომპლექტებული ნაშრომი, რომლის გამოყენება შესაძლებელი იქნებოდა ნებისმიერ სიტუაციასა და ნებისმიერ მუზეუმში. ICOM CECA-ს ექსპერტის მიერ შემუშავებული საგანმანათლებლო კომპლექტი აერთიანებს 18 ინოვაციურ მეთოდს, რომელთა გამოყენებაც შესაძლებელია როგორც დამოუკიდებლად, ასევე ინტეგრირებული სახით. ეს მეთოდები წარმოადგენს შესანიშნავ საშუალებას მუზეუმებისათვის, უპასუხონ XXI საუკუნის გამოწვევებს და თავიანთი საქმიანობა გახადონ მრავალფეროვანი და მიმზიდველი აუდიტორიისათვის (ამ მეთოდებს ქვემოთ ვრცლად განვიხილავთ ქვეთავში 1.3. სამუზეუმო საგანმანათლებლო საქმიანობის ფორმები). პუბლიკაციაში მოყვანილი მეთოდები ძალიან მნიშვნელოვანია და შესაძლებელია მათი წარმატებით დანერგვა საქართველოს მუზეუმებში¹⁴. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მეთოდთაგან ზოგიერთი წარმატებით გამოიყენება საქართველოს მთელ რიგ მუზეუმებში, რაც წინგადადგმული ნაბიჯია მათი

¹² გაკვეთილის სამფაზიანი მოდელი, რომელიც მოიცავს გამოწვევის, წვდომისა და რეფლექსიის ფაზებს (თ. ივანიშვილის შენიშვნა).

¹³ Veldhuizen A., EDUCATION TOOLKIT, methods & techniques from museum and heritage education, http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/ceca/Annual_Conference_Docs/2017-10-08_Education_toolkit_-_e-book_EN.pdf

¹⁴ ICOM-ს საქართველოს ეროვნული კომიტეტის მიერ მიმდინარე წელს დაგეგმილია არია ვან ველდჰუიზენის წიგნის ქართულ ენაზე თარგმნა და გამოცემა (თ. ივანიშვილის შენიშვნა).

თანამედროვე სტანდარტების შესაბამის ინსტიტუციებად ჩამოყალიბების პროცესში.

საგანმანათლებლო საქმიანობის მიმართულებით არსებული ზემოთ განხილული მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელოების გარდა, გავეცანი ICOM CECA-ს ვებ-გვერდზე გათავსებულ საუკეთესო პრაქტიკის (Best Practice) პროექტებს, საერთაშორისო კონფერენციების მასალებს და ცალკეულ საინტერესო პუბლიკაციებს¹⁵, რამაც დიდად შემიწყო ხელი ნაშრომის მომზადების პროცესში.

გარდა ამისა, თემიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, განვიხილე **საქართველოს ეროვნული სასწავლო გეგმა**, რომლის მთავარი ამოცანაა, შექმნას ეროვნული მიზნების მისაღწევი საგანმანათლებლო გარემო და რესურსები. ეროვნული სასწავლო გეგმის ფუნდამენტური პრინციპია შედეგზე ორიენტირება, რად გულისხმობს მოსწავლის ქმედითი ცოდნით აღჭურვას, ანუ მისი უნარ-ჩვევების იმგვარად განვითარებას, რომ მოსწავლემ შეძლოს მისი ცოდნის პრაქტიკაში ადეკვატურად გამოყენება ¹⁶ . გამომდინარე იქიდან, რომ საგანმანათლებლო პროცესი ორიენტირებულია მოსწავლის განვითარების პროცესსა და მის მიერ მიღწეულ შედეგზე, არაფორმალური განათლება მუზეუმში უნდა იქცეს სწორედ ამ პროცესის ნაწილად, რათა გახადოს იგი უფრო მრავალფეროვანი, საინტერესო და სახალისო, რაც უფრო გაამდიდრებს და ეფექტურს გახდის მოსწავლის მიერ მიღწეულ შედეგს.

2016 წელს საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრომ შეიმუშავა ქვეყნის კულტურული განვითარების სტრატეგიულ გეგმა - დოკუმენტი „**კულტურის სტრატეგია 2025**“¹⁷, რომელშიც ზუსტადაა გაწერილი ქვეყნის კულტურული განვითარების გეგმა და საქართველოს კულტურული პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენების საკითხი. „კულტურის სტრატეგია 2025“ ჩვენი კვლევისთვის მეტად მნიშვნელოვანია იმ კუთხით, რომ მასში მკაფიოდაა გადმოცემული განათლების როლი კულტურის განვითარების საქმეში და ვფიქრობ, იგივეს თქმა შეგვიძლია პირიქითაც, ანუ განათლება და კულტურა ის სფეროებია, რომლებსაც შეუძლიათ გაამდიდრონ და გააღრმავონ ერთმანეთი სწორი ურთიერთთანამშრომლობით.

როგორც დოკუმენტშია ნათქვამი, „კულტურა და შემოქმედებითობა, როგორც სკოლამდელი და ზოგადი, ისე არაფორმალური განათლების შემადგენელი ნაწილია. იგი ავითარებს შემოქმედებით უნარებს და აღვივებს კულტურისადმი ინტერესს ბავშვებში, მოზარდებსა და ახალგაზრდებში.“ ¹⁸ აქედან გამომდინარე, სახელმწიფო მიზნად ისახავს რიგი ამოცანების შესრულებას, რომლებიც გულისხმობს სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებში ბავშვის

¹⁵ <https://drive.google.com/file/d/1bn3kgNlslkN5d70nsPIJxPZfdKaeB5f1/view>

¹⁶ <http://mes.gov.ge/content.php?id=3923>

¹⁷ კულტურის სტრატეგია 2025. <http://www.culturepolicy.gov.ge/getfile/c6ebf2e3-4510-4588-a062-29f438ac1d37/.aspx>

¹⁸ კულტურის სტრატეგია 2025, იქვე.

შემოქმედებითი უნარების ხელშეწყობას, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში კულტურის გაკვეთილების რაოდენობის გაზრდასა და ხარისხის გაუმჯობესებას, კულტურის დაწესებულებებთან თანამშრომლობასა და საგაკვეთილო პროცესში ინოვაციების დამკვიდრებას, რაც პირდაპირ კავშირშია ჩვენს კვლევასთან და ხაზს უსვამს მის მნიშვნელობასა და აქტუალობას. ვინაიდან, ქვეყნის კულტურული განვითარების სტრატეგიულ გეგმაში საკმაოდ მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სამუზეუმო სფეროში ინოვაციების დამკვიდრებას, მუზეუმების განვითარების მიზნით ადგილობრივი თუ საერთაშორისო პრაქტიკის გაზიარებას, მუზეუმის პოპულარიზაციის მიზნით ახალი ინიციატივების დაგეგმვას და სხვადასხვა სახის საგანმანათლებლო-კვლევითი პროგრამების, მათ შორის საბავშვო და მოზარდთა პროგრამების განვითარებას.

ზემოთ განხილული მეთოდოლოგიური ნაშრომებისა და სხვა დოკუმენტების გარდა, გავეცანი საქართველოსა და უცხოეთის მუზეუმების ვებ-გვერდებზე განთავსებულ საარქივო მასალებს, რომლებიც მოიცავდა ინფორმაციას მათ მიერ განხორციელებულ წარმატებულ საგანმანათლებლო პროექტებზე, ასევე უშუალოდ დავესწარი არაერთი პროგრამის განხორციელების პროცესს თბილისის მუზეუმებში, ჩავატარე დაკვირვებები სკოლაში, სადაც ხელოვნების ისტორიის კურსს ვასწავლი, რის შედეგადაც, სადიპლომო ნაშრომის ძირითადი ამოცანები ამგვარად ჩამოყალიბდა:

- სამუზეუმო საქმიანობაში საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების, მათ შორის, სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების დანიშნულებისა და როლის ანალიზი;
- მუზეუმებში სასკოლო საგანმანათლებლო საქმიანობის განვითარების ისტორიული დინამიკისა და მათი თანამედროვე მეთოდების განხილვა;
- უცხოეთის მუზეუმების სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების ძირითად მიმართულებათა ანალიზი;
- საქართველოს მუზეუმების სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მიმოხილვა;
- საქართველოსა და უცხოეთის მუზეუმების სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების შედარება და ანალიზი;
- სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების განვითარების მნიშვნელობა და მათი შექმნის მეთოდოლოგიური პრინციპები და რეკომენდაციების შემუშავება საქართველოს მუზეუმებში მათი დანერგვისათვის.

ვიმედოვნებ, ნაშრომში მიღებული შედეგები მოკრძალებულ წვლილს შეიტანს ქვეყნის სამუზეუმო სივრცეში საკლასო საგანმანათლებლო პროგრამების პრაქტიკის ადაპტირებასა და რეალიზებაში, საქართველოს მუზეუმების რეორგანიზაციის, თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტებზე გადასვლისა და შემდგომი განვითარების პროცესში.

თავი I.

საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების დანიშნულება და როლი მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობაში და მათი განვითარების წინაპირობები

1.1 საგანმანათლებლო პროგრამების დანიშნულება და როლი მუზეუმების საქმიანობაში

XX საუკუნის მეორე ნახევარში მუზეუმები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ მათი საქმიანობა ისეთ ცვლილებებს მოითხოვდა, რაც ხელს შეუწყობდა მუზეუმის სოციალური აქტივობის გაზრდას, რისთვისაც აუცილებელი იყო მუზეუმის არსისა და დანიშნულების ახლებურად აღქმა, სამუზეუმო პოლიტიკისა და საქმიანობის შინაარსის ცვლილება და მუზეუმების, როგორც საგანმანათლებლო - კულტურულ ცენტრებად ჩამოყალიბება.

თუკი ადრეულ პერიოდში სამუზეუმო საქმიანობა ორიენტირებული იყო მუზეუმში დაცულ კოლექციებზე, მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესმა გარკვეული ცვლილებები მოუტანა მას და სამუზეუმო საქმიანობის ცენტრში მოექცა ვიზიტორი. იმისთვის, რომ მუზეუმებს შესძლებოდათ ეპასუხათ თანამედროვე გამოწვევებისთვის, საჭირო იყო ფეხი აეწყოთ მისთვის, დაენერგათ ინოვაციები, შესწორებები შეეტანათ თავიანთ საქმიანობაში და ვინაიდან და რადგანაც პრიორიტეტი მიენიჭა დამთვალიერებელს და არა კოლექციას, მუზეუმებმა დაიწყეს საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების შექმნა, რათა მათი მუშაობა უფრო და უფრო საინტერესო გამხდარიყო ვიზიტორებისთვის და მოეპოვებინა სოციალურიად აქტიური ინსტიტუციის სტატუსი.

სამუზეუმო საქმიანობის ერთ-ერთ პრიორიტეტად იქცა დამთვალიერებლების მოზიდვა, მათთვის საინტერესო გარემოს შექმნა და ახალი, სასარგებლო ინფორმაციის მიწოდება იმგვარად, რომ ვიზიტორები ჩართულიყვნენ შემეცნებით პროცესებში და ამავედროულად, მაქსიმალური სიამოვნება მიიღოთ მისგან.

ამ ცვლილებათა ფონზე კი საგანმანათლებლო განყოფილების საქმიანობა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს, რადგან სწორედ იგი წარმოადგენს ახალი იდეების წყაროს მუზეუმის საქმიანობაში, რაც სათანდოდ აისახება მათ მისიაშიც. მაგალითად, კლივლენდის ხელოვნების მუზეუმის (აშშ)

საგანმანათლებლო განყოფილების კედელზე დიდი ასოებით გაკეთებული წარწერა, რომელშიც ჩამოყალიბებულია მათი მისია: საგანმანათლებლო პროგრამების განყოფილების პერსონალი წარმოადგენს შუამავალს მუზეუმის კოლექციებში არსებულ ხელოვნების ნაწარმოებებსა და დამთვალიერებლებს (ახალგაზრდა და მოხუცს, კლივლენდელსა და ჩამოსულს) შორის. უმთავრესია ექსპონატისადმი სიყვარული, მათი ესთეტიკური თვისებების, კულტურასა და ისტორიაში მათი ადგილის ცოდნა. მხოლოდ ეს მოგვცემს შესაძლებლობას, შევასრულოთ ჩვენი მისია. განყოფილების პერსონალი ცდილობს სხვადასხვაგვარი პროგრამების მეშვეობითა და უშუალო სწავლებით ხელი შეუწყოს ხელოვნებისა და თვით მუზეუმის არაელიტარულ აღქმას, რითაც ამყარებს კავშირს საზოგადოებასთან და გარდაქმნის მუზეუმს ფართო აუდიტორიისათვის მნიშვნელოვან და საჭირო ობიექტად.¹⁹

ამ განაცხადში მუზეუმის მისიასთან ერთად, მკაფიოდაა ჩამოყალიბებული საგანმანათლებლო პროგრამების როლიც ამ მისიის შესრულებაში. პირველივე წინადადებაში აქცენტი დასმულია საგანმანათლებლო პროგრამების განყოფილების პერსონალზე, რადგან მართლაც უმნიშვნელოვანესია მათი როლი, არა მარტო მუზეუმის მისიის შესრულებისას, არამედ პროგრამის წარმატებულად და ნაყოფიერად წარმართვისა და ვიზიტორის დაინტერესებისას. აქვე, აქცენტი გაკეთებულია ექსპონატების თვისებებისა და კულტურასა და ისტორიაში მათი ადგილის ცოდნაზე, რაც აუცილებელი მოთხოვნაა საგანმანათლებლო პროგრამის წამყვანისადმი, რადგან, როდესაც პროცესი ხდება ინტერაქტიული, მონაწილეს შეიძლება დაინტერესდეს ექსპონატის სხვადასხვა სფეროსა და კონტექსტში განხილვით და საგანმანათლებლო პროგრამის სპეციალისტი მზად უნდა იყოს, მიაწოდოს მას ის ინფორმაცია, რომელიც ხელს შეუწყობს საკითხის სიღრმისეულ შესწავლაში.

ბარი და გეილ დექსტერ ლორდები თავიანთ წიგნში „სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი“ აღნიშნავენ, რომ საზოგადოებაზე ორიენტირებული წარმატებული სამუზეუმო პროგრამის მოსამზადებლად ორი მნიშვნელოვანი ფაქტორია გასათვალისწინებელი - დამთვალიერებელთა მოთხოვნილებები და შემოქმედებითი მიდგომა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, XXI საუკუნის მუზეუმები ორიენტირებული არიან დამთვალიერებელთან კომუნიკაციაზე, რისთვისაც მნიშვნელოვანია მათ ინტერესებისა და მოთხოვნილებების გათვალისწინება და მუზეუმის საქმიანობისა და დაგეგმილი აქტივობების მათზე მორგება. როგორც ბარი და გეილ დექსტერ ლორდები წერენ, მუზეუმმა დამთვალიერებელს უნდა მისცეს საშუალება დაიკმაყოფილოს „მთელი ცხოვრების მანძილზე უწყვეტი სწავლის მოთხოვნილება“²⁰.

¹⁹ ბარი ლორდი, გეილ დექსტერ ლორდი, სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი. გვ. 154

²⁰ ლორდი ბ., ლორდი გ., სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს გამოცემა, თბ., 2006, გვ. 120

შემოქმედებითი მიდგომა ნებისმიერი საქმიანობისთვის არის მეტად მნიშვნელოვანი, განსაკუთრებით კი იმ შემთხვევაში, თუ საქმე ეხება საზოგადოებასთან კომუნიკაციას. იმისთვის, რომ მუზეუმმა დააინტერესოს ვიზიტორები მუდამ უნდა ისწრაფვოდეს თავის საქმიანობაში ინოვაციების დანერგვისაკენ, უნდა ცდილობდეს დამთვალიერებლის მუდმივად გაოცებას და უნდა სთავაზობდეს ისეთ პროდუქტს, რომელიც გაამდიდრებს მათ გამოცდილებას და გააფართოვებს მათ თვალსაწიერს. მუზეუმისა და დამთვალიერებლის კომუნიკაციის პროცესი უნდა იყოს სასიამოვნო და საინტერესო, რისთვისაც აუცილებელია შესაბამისი გარემოს მოწყობა.

საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების შექმნასთან ერთად, ჩამოყალიბდა მათი მართვის პოლიტიკა და პრიორიტეტები, რომლებშიც სამუზეუმო საქმის ექსპერტები შემდეგ მიმართულებებს მოაზრებენ:

- გამოფენები
- ინტერპრეტაცია
- საგანმანათლებლო პროგრამები
- საქმიანობის საზღვრების გაფართოება და აუდიტორიის მოზიდვა
- საგამომცემლო საქმიანობა
- მარკეტინგი
- დამთვალიერებლის მომსახურება

როგორც ვხედავთ საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამებიდან ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებას წარმოადგენს საგანმანათლებლო პროგრამები, რომელთა მნიშვნელობა განსაკუთრებით გაიზარდა მას შემდეგ, რაც მსოფლიოში თანდათან შეიცვალა მუზეუმების როლი და მათ ერთგვარი პრეტენზია განაცხადეს საზოგადოებრივ საგანმანათლებლო დაწესებულებებად გადაქცევაზე.

მას შემდეგ, რაც მუზეუმებში დაიწყო მათი საზოგადოებრივი საგანმანათლებლო დაწესებულებებად გარდაქმნის პროცესი, თანდათან ქრება მათი ჩაკეტილ, მკაცრ და არაელიტარულ დაწესებულებებად აღქმა, რაშიც, როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, უდიდეს როლს ასრულებს სწორედ საგანმანათლებლო პროგრამები, ხოლო სწავლების მეთოდები და უშუალო კომუნიკაცია უწყობს ხელს მუზეუმის საზოგადოებისთვის საჭირო ობიექტად გარდაქმნის პროცესს.

როგორც ვხედავთ, საგანმანათლებლო პროგრამების არსებობა ხელს უწყობს მუზეუმს, იქცეს არაფორმალურ საგანმანათლებლო ცენტრად, სადაც საზოგადოებას საშუალება ექნება არა მარტო დაათვალიეროს მუზეუმის კოლექციები, არამედ შეისწავლოს მათი ისტორია, კულტურა, ესთეტიკური თვისებები და ა.შ. ბარი და გეილ დექსტერ ლორდების აზრით: „[...] სამუზეუმო პროგრამები მოწოდებულია, დააკმაყოფილოს ადამიანების თვითგანათლების,

„მთელი ცხოვრების განმავლობაში უწყვეტი სწავლის“ მოთხოვნილება.²¹ შესაბამისად, საგანმანათლებლო პროგრამები ორიენტირებულია ნებისმიერი ასაკის ადამიანზე და მათი მიწოდება ნებისმიერი აუდიტორიისათვის არის შესაძლებელი, მთავარია, ზუსტად იყოს გათვალისწინებული მონაწილეთა ასაკობრივი შესაძლებლობები და ინტერესები. როგორც ვიცით, სამუზეუმო განათლება არის არაფორმალური განათლება, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია საზოგადოების განვითარებისა და ჩამოყალიბების საკითხში და იმისათვის, რომ არაფორმალური განათლება იყოს წარმატებული, მნიშვნელოვანია, გავითვალისწინოთ, რომ აუდიტორიასთან ურთიერთობა არ უნდა შემოიფარგლებოდეს მათთვის ამა თუ იმ ინფორმაციის მიწოდებით და აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ „[...] ურთიერთქმედების ემოციური მხარე, რომელიც ბადებს სამყაროსადმი დამოკიდებულებას და პიროვნების ინტერესების ზრდას.“²²

სამუზეუმო საქმის ექსპერტთა განმარტებით, სამუზეუმო განათლება არის გარდამქმნელი, ემოციური გამოცდილება, რომლითაც მუზეუმის ვიზიტორს უჩნდება ახალი დამოკიდებულებები, ინტერესები, რწმენები, ან ფასეულობები არაფორმალურ, ნებაყოფლობით კონტექსტში²³.

ეს განმარტება მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მუზეუმების დამოკიდებულებას სამუზეუმო სწავლების შეფასებაში. მუზეუმების მესვეურებისათვის უკვე მთავარია არა ის, თუ რა დარჩა მეხსიერებაში მუზეუმის სივრციდან გასულ მნახველს ამა თუ იმ ინტერპრეტაციიდან, არამედ ის ახალი ინტერესი ან დამოკიდებულება, რომელიც ვიზიტორს უნდა გაუღვივოს წარმატებულმა გამოფენამ და მისმა თანმხლებმა იმ საგანმანათლებლო გამოცდილებამ, რომელიც მნახველს მანამდე არ გააჩნდა.

დღეისათვის მსოფლიოს მუზეუმები უზრუნველყოფენ სხვადასხვა ტიპის საგანმანათლებლო პროგრამების ვარიანტების მომზადებას ყველა ასაკისა და ფენის მოსახლეობისათვის ლექციების, სემინარების, ექსკურსიების, სპექტაკლების, ფილმებისა და კურსების მეშვეობით. ამ მრავალფეროვანი პროგრამების დიაპაზონი ფართოა და სრულად შეესაბამება სხვადასხვა ინტერესების მქონე ადამიანთა მოთხოვნილებებს.

1.2. სამუზეუმო საგანმანათლებლო საქმიანობის ისტორიული დინამიკა

XX საუკუნის 70-80-იანი წლებიდან, მას შემდეგ, რაც გაიზარდა მუზეუმების რაოდენობა, უფრო მრავალფეროვანი გახდა მათი პროფილი და გაფართოვდა სამუზეუმო აუდიტორია, მსოფლიოს მუზეუმებმა დაიწყეს რადიკალური

²¹ ლორდი ბ., ლორდი გ., სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს გამოცემა, თბ., 2006, გვ. 120

²² ბარი ლორდი, გეილ დექსტერ ლორდი, სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი. გვ. 154

²³ <http://network.icom.museum/ceca/about/aims-of-ceca/>

ცვლილებების განხორციელება თავიანთ საქმიანობაში და მათ შორის საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების მიმართულებით. თუმცა, ცხადია, ეს ცვლილებები ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა და ვითარდებოდა მუზეუმების განვითარებასთან ერთად.

XVIII საუკუნის II ნახევარში დაწყებულმა საგანმანათლებლო მოძრაობამ დიდი ცვლილებები გამოიწვია სამუზეუმო სამყაროში. მას შემდეგ, რაც საზოგადოებამ მუზეუმები მიიღო როგორც არა მკაცრი, ჩაკეტილი ტაძრები, არამედ კაცობრიობის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის, შენარჩუნებისა და პოპულარიზაციის საუკეთესო საშუალება, აუცილებელი გახდა საგანმანათლებლო საქმიანობის განვითარება და მის ძირითად ფორმებად საჯარო ლექცია და ექსკურსია ჩამოყალიბდა. ამ ფაქტორებზე დაყრდნობით 1793 წელს გახსნილი ლუერის მუზეუმის მისია შემდეგნაირად განისაზღვრა: „მეცნიერებისა და ხელოვნების ძეგლების კოლექციის შეგროვება და განთავსება ხალხის განათლებისა და ესთეტიკური სიამოვნების მინიჭების მიზნით“²⁴.

სწორედ საზოგადოების დაინტერესებამ ისტორიული, საბუნებისმეტყველო და კულტურული საკითხების მიმართ, მუზეუმების საქმიანობის ორიენტირის გადატანამ კოლექციიდან დამთვალიერებლისაკენ და მუზეუმების მოდერნიზაციამ გამოიწვია საგანმანათლებლო პროგრამების ჩამოყალიბების წინაპირობის შექმნა, რასაც თან მოჰყვა სპეციალური სამეცნიერო თეორიებისა და საგნების შემუშავებაც. 1934 წელს კ. ფრიზენმა (1905-1990) გერმანიის მუზეუმების საგანმანათლებლო პრაქტიკის ანალიზზე დაყრდნობით დაამკვიდრა ტერმინი „სამუზეუმო პედაგოგიკა“, რაც გულისხმობს საგანმანათლებლო-აღმზრდელობით სამქმიანობაში ექსპონატებზე დამყარებული სამუზეუმო დიდაქტიკის ჩართულობას. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სამუზეუმო პედაგოგიური საქმიანობა ტერმინის დამკვიდრებამდე ბევრად უფრო დიდი ხნით ადრე დაიწყო ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში.

როგორც ჰანს ფროიდენტალი წერს, მუზეუმში მოსწავლეთა ყველა ვიზიტი კონტრეტულ მიზანს უნდა ემსახურებოდეს. ჩვენი კვლევიდან გამომდინარე, ეს მიზანი შეგვიძლია შევუსაბამოთ ეროვნული სასწავლო გეგმის მისაღწევ შედეგებს და სწორედ ამის მიხედვით შევარჩიოთ სამუზეუმო ექსპონატები, რომლებიც აუცილებლად უნდა შეესაბამებოდეს მოსწავლეთა ასაკობრივ ინტერესებს, რათა საგანმანათლებლო პროცესი იყოს საინტერესო და კომფორტული მათთვის. ჰანს ფროიდენტალის მეთოდიკის თანახმად, მასწავლებელსაც და მოსწავლეებსაც ზუსტად უნდა ჰქონდეთ გააზრებული, რომ მუზეუმში ვიზიტი არის არა გართობა, არამედ სერიოზული სამუშაო, რომელსაც ასრულებენ ისინი. ამისთვის კი აუცილებელია სასკოლო მეცადინეობების პროცესში მასწავლებელმა საგანგებოდ მოამზადოს მოსწავლეები მუზეუმში ვიზიტისათვის.

მუზეუმებში სასკოლო სწავლების ორგანიზების ჰანს ფროიდენტალის მიერ

²⁴ ქარაია ი., მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო, თბ. 2015, გვ. 14

ჩამოყალიბებული მეთოდთა მეტად საინტერესო აღმოჩნდა ჩვენი კვლევისთვის და აქტუალურია დღევანდელი დროისთვის. წიგნში გამოყოფილია რამდენიმე მეთოდოლოგიური პუნქტი, რაც ზუსტად განსაზღვრავს სამუშეო სწავლების პრინციპსა და მნიშვნელობას. იმის გაგება თუ რამდენად მიაღწიეს მოსწავლეებმა მუშეუმში ვიზიტისთვის განსაზღვრულ მიზანს, ჰ. ფროიდენტალის მოსაზრებით, შესაძლებელია მოზარდის მიერ შესრულებული დამოუკიდებელი ნამუშევრით, იქნება ეს ნახატი, მოდელი, თემა ნახაჩის აღწერით და სხვა.

ჰანს ფროიდენტალი თავისი მეთოდის ერთ-ერთ პუნქტად გამოჰყოფს მიმოხილვითი ექსკურსიების თემას და თვლის, რომ მოსწავლეებისთვის არ არის სასურველი ამგვარი ექსკურსიების დაგეგმვა, რადგან იგი ძნელად აღსაქმელია არა მარტო მოზარდისთვის, არამედ მოზარდისთვისაც. ამ მოსაზრების გადამოწმება ძალიან საინტერესოდ მივიჩნიეთ და რამდენიმე მასწავლებელსა და მუშეუმის თანამშრომელს (გიდს და მეთვალყურეს) დავუსვით შემდეგი კითხვები :

- დასწრებიხართ თუ არა მოსწავლეებთან ერთად მიმოხილვით ექსკურსიას?
- უსმენდნენ თუ არა ყურადღებით ბავშვები ექსკურსიამდოლს და დაინტერესდნენ თუ არა ექსპონატებით?
- რამდენად იცავდნენ ბავშვები მუშეუმში მოქცევის წესებს?

გამოკითხვის შედეგებმა ცხადყო, რომ მიმოხილვითი ექსკურსიის მიმდინარეობისას მოსწავლეების უმრავლესობა ვერ ერთვება აქტივობაში. რადგან პასიური მსმენელის როლში ყოფნა მოსაწყენია, მოსწავლეებს გონება ეფანტებათ, უჭირთ ერთ ადგილზე მშვიდად, უმოძრაოდ ყოფნა. სწორედ ამ და სხვა მიზეზების გამო, მიმოხილვითი ექსკურსიები არ არის წარმატებული და საბოლოოდ, მოსწავლეები ვერ აღიქვამენ მიწოდებულ მასალას.

იმის გათვალისწინებით, რომ სკოლაში, ფორმალური განათლების პირობებში, სწავლების არაერთი ახალი მეთოდი ინერგება, გაკვეთილები ხდება უფრო მეტად ინტერაქტიული, დიდი დრო ეთმობა პრაქტიკულ სამუშაოს და მოსწავლეები არიან პროცესის აქტიური მონაწილეები, ამ პრაქტიკის მუშეუმებში დანერგვა ბევრად უფრო ხელსაყრელი და წარმატებული იქნება. სწორედ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მუშეუმებში დანერგვას შეეხება ჩვენი კვლევა და ამ საკითხზე უფრო ცვლად მომდევნო თავებში ვისაუბრებთ.

ი. ქარაიას ზემოთხსენებული „მუშეუმის გიდების სახელმძღვანელოს“ გაცნობისას ჩვენი ყურადღება მიიქცია მონაკვეთმა, რომელიც ეთმობა ჰამბურგის სამხატვრო მუშეუმის - კუნსტჰალეს დირექტორის, პროფესორის პედაგოგის ალფრედ ლიხტვარკის (1852-1914) მოსაზრებების განხილვას, რომელმაც ახალი ხედეა შემოიტანა სამუშეუმო საქმიანობის აღქმაში.

ა. ლიხტვარკის აზრით, მისი მთავარი მოვალეობა ბავშვებთან ექსკურსიის ფორმით მუშაობა იყო, ხოლო სკოლასა და მუშეუმს კი სწავლების მთავარ ადგილად მიიჩნევდა. ა. ლიხტვარკი წერდა: „ჩვენ ვისწრაფვით იმისკენ, რომ თვალი გადავაგლოთ მთელ ეპოქას, ვაჩვენოთ, თუ როგორ აისახა იგი ცალკეულ

ნაწარმოებში და რა შთაბეჭდილებას ახდენს იგი." ²⁵ მისი ექსკურსიები მიმდინარეობდა დიალოგის ფორმატში, რომლის დროსაც მნახველი საკუთარ აზრს გამოთქვამდა კომპოზიციის, სიუჟეტისა თუ პერსონაჟების შესახებ. იგი თვლიდა, რომ აღქმის პროცესი უნდა ყოფილიყო თავისუფალი და არ უნდა შეზღუდულიყო მეცნიერულად ჩამოყალიბებული მოხსენებებით. სწორედ ამის საუკეთესო საშუალებად მიიჩნევდა ა. ლიხტვარკი დიალოგს პრინციპს. და მართლაც, არაერთი პრაქტიკით დასტურდება, რომ დიალოგის რეჟიმში წარმართული გაკვეთილი ბევრად უფრო ნაყოფიერია, რადგან მოსწავლეები ამ დროს არიან არა პასიური მსმენელები, არამედ აქტიურად მონაწილეობენ საგაკვეთილო პროცესში, რაც განაპირობებს მიწოდებული მასალის უკეთ ათვისებასა და გააზრებას.

როგორც ვხედავთ განათლება და ცოდნის მიღება სამუზეუმო საქმიანობის მუდმივ თანამდეგ ასპექტებად ჩამოყალიბდა და როგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, მის ერთ-ერთ ძირითად ფორმად გადაიქცა. საინტერესოა თვალი გადავავლოთ საქართველოს მუზეუმების ისტორიას და მიმოვიხილოთ ევროპული მუზეუმების გვერდით, როგორ ვითარდებოდა ქართული სამუზეუმო საქმიანობა, განსაკუთრებით კი საგანმანათლებლო მიმართულებით.

საქართველოში პირველი მუზეუმი 1865 წელს შეიქმნა, თუმცა ანტიკური პერიოდის ბერძენი გეოგრაფის ფლავიუს არიანეს (აქხ. წ. 95-175) მიერ შესრულებული კოლხეთის აღწერიდან ვიგებთ, რომ სამუზეუმო საგანმანათლებლო საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმა - ექსკურსია ანტიკურ პერიოდშიც ყოფილა გავრცელებული და ფაზისში ჩასულ სტუმრებს თურმე ქალღმერთ რეას ქანდაკებასა და არგონავტების ხომალდ „არგოს“ ღუზის ნაშთებს ათვალიერებინებდნენ სხვა ღირსშესანიშნაობებთან ერთად.²⁶

XIX საუკუნის 90-იანი წლებიდან საქართველოში აქტიურად დაიწყო მუზეუმების დაარსება და საუკუნის მიწურულს თბილისში ოთხი მუზეუმი²⁷ არსებობდა, რომელთა ბაზაზე მუდმივი გამოფენების გვერდით ეწყობოდა დროებითი გამოფენები. ასევე, გიმნაზიის მოსწავლეებისათვის იმართებოდა საგანმანათლებლო ლექციები, რის საფუძველზეც შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მუზეუმებში სასკოლო საგანმანათლებლო საქმიანობა ჯერ კიდევ XIX საუკუნის მიწურულიდან დაწყებულია.

1930-იან წლებში საქართველოში ფართოდ გავრცელდა სამუზეუმო პედაგოგიური საქმიანობა, რომელიც ძირითადად ექსკურსიას ეფუძნებოდა. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ექსკურსიების დაგეგმვის პროცესში აუცილებლად

²⁵ ქარაია ი. მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო, თბ., 2015, გვ. 15

²⁶ ქარაია ი. იქვე, გვ. 18

²⁷ 1884 წელს შეიქმნა არქეოლოგიური მუზეუმი; 1887 წელს დაარსდა მეაბრეშუმეობის სადგური, რომელიც საფუძვლად დაედო აბრეშუმის მუზეუმის დაარსებას; 1888 წელს დაარსდა სამხედრო-ისტორიული მუზეუმი - დიდების ტაძარი (არქიტექტორი: ა. ზალცმანი); 1920 წელს დაარსდა საქართველოს ეროვნული სამხატვრო გალერეა;

ითვალისწინებდნენ მოზარდების ფსიქოლოგიური აღქმის თავისებურებებს, მათ სულიერ მოთხოვნოლებებსა და შემოქმედებით შესაძლებლობებს.

მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობა მეტად წარმატებული იქნებოდა, რომ არა საბჭოთა კავშირის მოთხოვნა, მუზეუმი გარდაქმნილიყო საბჭოთა იდეოლოგიის პროპაგანდისტულ ცენტრად. XX საუკუნის 40-იან წლებში სამუზეუმო პედაგოგიური საქმიანობა საკმაოდ მანკიერი გზით განვითარდა.

ერთი შეხედვით სამუზეუმო პედაგოგიური საქმიანობა ძალიან საინტერესოდ მიინდინარეობდა, რადგან ჩვეულებრივმა გაკვეთილებმა მუზეუმის სივრცეში გადმოინაცვლა, რათა მოსწავლეებს სკოლაში მიღებული ცოდნის დამოუკიდებლად, პრაქტიკაში გამოყენების უნარ-ჩვევების გამომუშავების შესაძლებლობა ჰქონოდათ. სამწუხაროდ, საგანმანათლებლო საქმიანობის ცენტრში იდგა არა მოსწავლე ან მათთვის ცოდნის გაღრმავების სურვილი, არამედ საბჭოთა იდეოლოგიის პროპაგანდა, ამგვარმა ექსკურსიებმა სარგებელი კი არ მოუტანა საზოგადოებასა და მუზეუმებს, პირიქით ზიანი მიაყენა მათ.

2004 წლის ბოლოს ქვეყანაში განვითარებული ცვლილებების ფონზე დაიწყო სამუზეუმო რეფორმა, რასაც მოყვა მუზეუმების მოდერნიზაციისა და მათი თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისად გადაკეთების პროცესი. საქართველოს მუზეუმები სულ უფრო და უფრო მეტად პასუხობენ თანამედროვე გამოწვევებს, რასაც ხელი შეიწყო საზოგადოების მეტად დაინტერესებამ კულტურის საკითხებითა და ეროვნული მემკვიდრეობით.

1.3. სამუზეუმო საგანმანათლებლო საქმიანობის ფორმები

საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების ერთ-ერთი სახეობა - საგანმანათლებლო საქმიანობა მუზეუმებში სხვადასხვა ფორმით შეიძლება განხორციელდეს. მისი ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული და შეიძლება ითქვას ძირითადი ფორმაა ექსკურსია. რომელსაც ძალზე დიდი ადგილი უჭირავს მუზეუმის საქმიანობაში და მის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს.

აღსანიშნავია, რომ ექსკურსია, როგორც დამთვალიერებელსა და ექსპონატს შორის კომუნიკაციის ფორმა ჯერ კიდევ ძველ ბაბილონში, ეგვიპტესა და ანტიკურ საბერძნეთში ჩამოყალიბდა. თავად ტერმინი „ექსკურსია“ (ლათ. Excursio - გასეირნება, მოგზაურობა) კი, XVIII-XIX საუკუნეთა მიჯნაზე გაჩნდა. ინგა ქარაია თავის წიგნში „მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო“ აღნიშნავს, რომ XIX საუკუნიდან ექსკურსია წარმოადგენდა არაერთი სკოლის სასწავლო პროცესის ნაწილს და დღემდე რჩება სასწავლო-აღმზრდელობითი საქმიანობის დემოკრატიულ ფორმად, რომლის მიზანია, ხელი შეუწყოს საზოგადოებას ახალი ცოდნისა და გამოცდილების მიღებაში. წიგნის პირველივე თავში გვხვდება შემდეგი განსაზღვრება: „საგანმანათლებლო საქმიანობა, რომლის შინაარსს

წარმოადგენს საექსკურსიო მარშრუტით შემოთავაზებული ვიზუალური ობიექტების კომპლექსური (ვიზუალური, ვერბალური, ემოციური) აღქმა ცოდნისა და შთაბეჭდილების მიღების მიზნით.²⁸

სამუზეუმო ექსკურსიის მომზადება არაერთი ფაქტორის გათვალისწინებას გულისხმობს. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამგვარი საქმიანობის განსახორციელებლად აუცილებელია დამთვალიერებელთა ინტერესების გათვალისწინება და შემოქმედებითი მიდგომა.

თანამედროვე მუზეოლოგიაში გამოყოფენ სამუზეუმო ექსკურსიის სამ სახეობას: მიმოხილვითი ექსკურსია, საგანმანათლებლო ექსკურსია და შემეცნებითი ექსკურსია.

მიმოხილვითი ექსკურსიის მიზანია ზოგადი წარმოდგენა შეუქმნას ვიზიტორებს მუზეუმისა და მისი ექსპონატების შესახებ. მიმოხილვითი ექსკურსიისგან განსხვავებით, **საგანმანათლებლო ექსკურსიის** მიზანია კონკრეტული საკითხების სიღრმისეულად აღქმა და გაგება. ასეთი ტიპის ექსკურსიაზე შესაძლებელია ისეთი საგანმანათლებლო აქტივობების განხორციელება, რომლებიც მომზადებული იქნება სკოლის საგანმანათლებლო პროგრამაზე დაყრდნობით და საშუალებას მისცემს მოსწავლეებს სკოლაში მიღებული ცოდნა გაიღრმავონ არაფორმალურ გარემოში, ან თუნდაც სკოლაში შესასწავლ საკითხებს გაეცნონ მუზეუმში საგანმანათლებლო ექსკურსიაზე.

როგორც ვხედავთ, საგანმანათლებლო ექსკურსია წარმოადგენს ჩვენი საკვლევი თემისთვის მნიშვნელოვან საკითხს, რადგან როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მისი ნებისმიერ სასკოლო მასალაზე მორგება არის შესაძლებელი, მთავარია, სამუზეუმო კოლექციების ისტორია და შინაარსი მივუსადაგოთ ამა თუ იმ საგაკვეთილო თემას.

სამუზეუმო ექსკურსიის მესამე ფორმა არის **შემეცნებითი ექსკურსია**, რომელის მიზანია, მონაწილეს განუვითაროს სამუზეუმო ექსპონატის სრულყოფილად აღქმის უნარები. საგანმანათლებლო ექსკურსიის პარალელურად შემეცნებითი ექსკურსიაც ისეთი ტიპის სამუზეუმო აქტივობაა, რომელსაც პედაგოგიური მიმართულება გააჩნია და საკითხის სრულყოფილად აღქმის მოსამზადებელ ეტაპად მოიაზრება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ შემეცნებითი ექსკურსია პირვლად ა. ლიხტვარკმა²⁹ გამოიყენა. ალფრედ ლიხტვარკი სკოლასთან ერთად განათლების მიღების მთავარ კერად მუზეუმს მიიჩნევდა. იგი თვლიდა, რომ ექსკურსია საგანმანათლებლო საქმიანობის ძირითადი ფორმა იყო და მას ექსკურსიის მომზადების საკუთარი მეთოდოლოგიური პრინციპები გააჩნდა.³⁰ ამ ტიპის ექსკურსია ხელს უწყობს შემოქმედებითი წარმოსახვის და

²⁸ ქარაია ი. მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო, თბილისი, 2015, გვ. 9

²⁹ ალფრედ ლიხტვარკი - ჰამბურგის სამხატვრო მუზეუმის - კუნსტჰალეს (Hamburger Kunsthalle) დირექტორი.

³⁰ ა. ლიხტვარკი ფიქრობდა, რომ მისი მთავარი მოვალეობა ბავშვებთან ექსკურსიის ფორმით მუშაობა იყო, ხოლო სკოლასა და მუზეუმს კი სწავლების მთავარ ადგილად მიიჩნევდა. ა. ლიხტვარკი წერდა : „ჩვენ

ესთეტიკური უნარების, საკუთარი მოსაზრებისა და შთაბეჭდილებების სიტყვიერად გადმოცემის შესაძლებლობების განვითარებას, რაც მეტად მნიშვნელოვანია პიროვნების ფორმირების პროცესში და სწორედ ამ უნარების განვითარებას ისახავს მიზნად საქართველოს ეროვნული სასწავლო გეგმა³¹.

ზემოთ უკვე ვახსენეთ მიმოხილვითი ექსკურსია, რომლის მიზანია ზოგადი წარმოგენა შეუქმნას ვიზიტორებს მუზეუმისა და მისი ექსპონატების შესახებ. მიმოხილვითი ექსკურსიის შინაარსი და საკითხები, მაგალითად, შემდეგნაირად უნდა ჩამოყალიბდეს:

- მუზეუმის შენობების ისტორიისა და არქიტექტურის გაცნობა;
- მუზეუმის კოლექციის შინაარსისა და მისი ფორმების ისტორიულ გარემოებათა გაცნობა;
- სამუზეუმო ფონდის ძირითად შემადგენლობის ზოგადი გაცნობა;
- იმ ცალკეულ, საყოველთაოდ ცნობილ ექსპონატთა გაცნობა, რომლებიც ყველაზე მკაფიოდ წარმოაჩენს მუზეუმს, მის კოლექციას და ძირითად განყოფილებებს.³²

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სამუზეუმო ექსკურსიის ერთ-ერთი სახეა შემეცნებითი ექსკურსია, რომლის მიზანია „[...] იმ შესაძლებლობებისა და უნარების განვითარება, რაც ხელს შეუწყობს მუზეუმის ექსპონატთა სრულყოფილ აღქმას.“³³ სწორედ შემეცნებითი ექსკურსიაა ის სამუზეუმო აქტივობა, რომელსაც პედაგოგიური მიმართულება გააჩნია და საკითხის სრულყოფილად აღქმის მოსაზრებებზე ეტაპად მოიაზრება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ შემეცნებითი ექსკურსია პირვლად ა. ლიხტვარკმა გამოიყენა, რომლის მოსაზრებების შესახებ ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ. ამ ტიპის ექსკურსია ხელს უწყობს შემოქმედებითი წარმოსახვის, ესთეტიკური უნარებისა და საკუთარი მოსაზრებისა და შთაბეჭდილებების უნარების სიტყვიერად გადმოცემის უნარების განვითარებას, რაც მეტად მნიშვნელოვანია პიროვნების ფორმირების პროცესში და სწორედ ამ უნარების განვითარებას ისახავს მიზნად საქართველოს ეროვნული სასწავლო გეგმა.

სამუზეუმო ექსკურსიის მესამე სახეობის, საგანმანათლებლო ექსკურსიის მიზანია კონკრეტული საკითხების სიღრმისეულად აღქმა და გაგება. როგორც ი. ქარაია წერს „[...] ასეთი ტიპის ექსკურსიას შეუძლია დაისახოს და

ვისწრაფვით იმისკენ, რომ თვალი გადავავლოთ მთელ ეპოქას, ვაჩვენოთ, თუ როგორ აისახა იგი ცალკეულ ნაწარმოებში და რა შთაბეჭდილებას ახდენს იგი.“ მისი ექსკურსიები მიმდინარეობდა დიალოგის ფორმატში, რომლის დროსაც მნახველი საკუთარ აზრს გამოთქვამდა კომპოზიციის, სიუჟეტისა თუ პერსონაჟების შესახებ. იგი თვლიდა, რომ აღქმის პროცესი უნდა ყოფილიყო თავისუფალი და არ უნდა შეზღუდულიყო მეცნიერული მოხსენებებით. სწორედ ამის საუკეთესო საშუალებად მიიჩნევდა ა. ლიხტვარკი დიალოგს პრინციპს.

³¹ ეროვნული სასწავლო გეგმის ფუნდამენტური პრინციპია შედეგზე ორიენტირება, რაც გულისხმობს მოსწავლის ქმედითი ცოდნით აღჭურვას, ანუ მისი უნარ-ჩვევების იმგვარად განვითარებას, რომ მოსწავლემ შეძლოს მისი ცოდნის პრაქტიკაში ადეკვატურად გამოყენება.

³² ქარაია ი., მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო, თბილისი, 2015, გვ. 72

³³ ქარაია ი., იქვე, გვ. 75

განახორციელოს სხვადასხვა ხასიათის საგანმანათლებლო ამოცანები, რომლებიც შეიძლება უშუალო კავშირში იყოს იმ სკოლის ან უმაღლესი სასწავლებლის

საგანმანათლებლო პროგრამასთან, რომელთა მოსწავლეებიც მოდიან ექსკურსიაზე [...].³⁴

სწორედ საგანმანათლებლო ექსკურსიაა ის აქტივობა, რომელიც ჩვენი საკვლევი თემისთვის მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს, რადგან როგორც ზემოთ მოყვანილ ციტატაში ვკითხულობთ, იგი შეიძლება ისე დაიგეგმოს, რომ მოერგოს ნებისმიერ სასკოლო მასალას.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, არსებობს ექსკურსიების დაგეგმვის მეთოდოლოგია და პრინციპები, რომელთა გათვალისწინება უმნიშვნელოვანესია პროცესის წარმატებით წარმართვისათვის. რადგან სასკოლო ცხოვრებასთან კავშირებს შემეცნებითი და საგანმანათლებლო ექსკურსიები უფრო მკაფიოდ ავლენს, ყურადღებას გავამახვილებთ ტექსტის იმ ნაწილზე სადაც ი. ქარაია განიხილავს ამ ტიპის ექსკურსიების მომზადების მეთოდებსა და პრინციპებს.

ექსკურსიების დაგეგმვისას აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ თუ რა ტიპის აუდიტორიისთვის იგეგმება აქტივობა, რათა შევძლოთ მათი დაინტერესება მიწოდებული მასალით. შესაბამისად, მასალაც ნდა შეირჩეს აუდიტორიის ინტერესებიდან გამომდინარე.

შემეცნებითი ექსკურსიის ძირითად მეთოდს წარმოადგენს ინტერაქცია, რაც განსაკუთრებით ეფექტურია სკოლის მოსწავლეებისათვის. ცოცხალი დიალოგის რეჟიმში მოსწავლეები უფრო აქტიურად არიან ჩართულნი პროცესში და მიწოდებული ინფორმაციის აღქმაც შედარებით მარტივია. მოსწავლეებისთვის აქტივობა ბევრად უფრო საინტერესო ხდება, როცა მათ საკუთარი აზრის გამოთქმისა და შთაბეჭდილებების გაზიარების საშუალება აქვთ. სწორედ ამიტომ შემეცნებითი ექსკურსია საგანმანათლებლო აქტივობის ერთ-ერთ ეფექტურ სახეობას წარმოადგენს.

როგორც ი. ქარაია წერს, შემეცნებითი ექსკურსიის დაგეგმვის ერთ-ერთ საუკეთესო მეთოდს წარმოადგენს დიდაქტიკური თამაშები. ეს აქტივობა „[...]ახდენს წარმოსახვის სტიმულირებას და გასაქანს აძლევს შემოქმედებით იმოროვიზაციას, არ შემოფარგლავს აღქმის პროცესს წინასწარ დადგენილი სქემით.“³⁵

დიდაქტიკური თამაშების სასწავლო პროცესში გამოყენება ძალიან ეფექტურ მეთოდად მიიჩნევა, რადგან თამაშით სწავლის დროს მოსწავლეები უფრო მოტივირებულები და დაინტერესებულები არიან, შემეცნებითი პროცესი კი უფრო საინტერესო, სახალისო და მრავალფეროვანი ხდება.

³⁴ ქარაია ი., გვ. გვ. 73

³⁵ ქარაია ი. მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო, თბილისი, 2015, გვ. 86

ინგა ქარაია თავის წიგნში ერთ თავს უთმობს საექსკურსიო მასალის მიწოდების სპეციფიკას, რისი ცოდნაც აუცილებელია ექსკურსიამდლოლისთვის ან მასწავლებლისთვის, ვინც უძღვება ექსკურსიას.

ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი თვისება, რაც მოეთხოვება ექსკურსიამდლოლს არის სიტყვის ხელოვნების ფლობა და მასალის თავისუფლად გადმოცემის უნარი. ექსკურსიამდლოლმა უნდა შეძლოს ზუსტად შეარჩიოს სიტყვები მასალის გადმოსაცემად და ამავდროულად გაითვალისწინოს მოსწავლეთა ასაკობრივი შესაძლებლობები, რადგან ლექსიკური მარაგი სხვადასხვა ასაკის ბავშვებისთვის განსხვავდება. ექსკურსიამდლოლი დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ აუდიტორიას ნამდვილად ესმის მისი სიტყვები, რისი მიხედვრაც შესაძლებელია მსმენელებზე დაკვირვებით.

სასურველია, ექსკურსიის დაწყებამდე ექსკურსიამდლოლმა ვიზიტორებს დაუსვას კითხვები განსახილველი საკითხის შესახებ და შეამოწმოს მათი წინარე ცოდნა. ეს ყველაფერი დაეხმარება მას აქტივობის უფრო ეფექტურად წარმართვაში.

ძალიან მნიშვნელოვანია ექსკურსიამდლოლმა არ ისაუბროს მონოტონურად, რათა მისი საუბარი არ იყოს მოსაწყენი, ასევე, ყურადღება მიაქციოს თხრობის ტემპს და არ ისაუბროს ძალიან სწრაფად ან ძალიან ნელა. მისი თხრობის მანერა უნდა იყოს ზომიერად ემოციური, რათა უფრო დააინტერესოს აუდიტორია და მიიზიდოს მისი ყურადღება.

ექსკურსიის წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ექსკურსიამდლოლის ან მასწავლებლის, რომელიც უძღვება ექსკურსიას მზაობა. ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი თვისება, რაც მოეთხოვება ექსკურსიამდლოლს არის სიტყვის ხელოვნების ფლობა და მასალის თავისუფლად გადმოცემის უნარი. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია შემოქმედებითი მიდგომა, რაც აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს ექსკურსიამდლოლმა, რათა აქტივობა იყოს საინტერესო და მიმზიდველი მონაწილეებისათვის.

როგორც ვხედავთ, ექსკურსია საგანმანათლებლო საქმიანობის ტრადიციული და კვლავ აქტუალური ფორმაა, თუმცა მას შემდეგ, რაც მუზეუმები ჩაერთვნენ თანამედროვე სამყაროს ცხოვრების რიტმში და სულ უფრო და უფრო მეტად ცდილობენ უპასუხოთ XXI სუკუნის სტანდარტებსა და მოთხოვნებს, ექსკურსია აღარ არის მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობის ერთადერთი ფორმა და მის გვერდით სხვა არაერთმა ინოვაციურმა მეთოდმაც დაიმკვიდრა თავი.

XXI საუკუნეში საგანმანათლებლო საქმიანობის ერთ-ერთ საუკეთესო მეთოდად სწავლების დიდაქტიკური მეთოდი მიიჩნევა. ამის საპასუხოდ, მუზეუმები დღითიდღე ცდილობენ დანერგონ ისეთი პროგრამები, რომლებიც

თამაშის პრინციპზე იქნება აგებული და შემეცნებითი მიზნების გარდა ორიენტირებული იქნება ვიზიტორისთვის სასიამოვნო განწყობისა თუ შთაბეჭდილებების შექმნაზე.

ამგვარი ტიპის პროგრამები საინტერესო და მიმზიდველია არამარტო ბავშვებისთვის, არამედ უფროსებისთვისაც, რადგან განტვირთვის ერთ-ერთ საუკეთესო მეთოდს წარმოადგენს.

ზემოთ საკმაოდ ვრცელად ვისაუბრეთ ექსკურსიის დადებითი და უარყოფითი მხარეების შესახებ. აქვე, კიდევ ერთხელ გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ხშირად ჩვეულებრივი ექსკურსია არ არის საკმარისად საინტერესო ბავშვებისთვის, მითუმეტეს, რომ ისინი არიან ძალიან აქტიურები და ცნობისმოყვარეები და შეიძლება მათი ყურადღება მიიქციოს სხვა უფრო საინტერესო ობიექტმა. ამის გამო ხშირად სკოლების ვიზიტი მუზეუმში ქაოსურად ვითარდება. შეიძლება, სწორედ ეს არის ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, რომ სკოლის მოსწავლეების უმეტესობა და არამარტო ისინი, მუზეუმს ერთ-ერთ ყველაზე მოსაწყენ ადგილად თვლიან.

საბედნიეროდ, XXI საუკუნეში გამოიძებნა ამ პრობლემის გადაჭრის გზები და მუზეუმებში დაიწყო ისეთი ინოვაციური მეთოდების დანერგვა, რომლებიც, როგორც უკვე ვთქვით მაქსიმალურად არის ორიენტირებული ვიზიტორის ინტერესებსა და სურვილებზე.

თუკი ადრე არქეოლოგიურ მუზეუმში მოსწავლეების ვიზიტი შემოიფარგლებოდა ექსპონატების დათვალიერებითა და ექსკურსიამდლოლის მონოლოგის მოსმენით, დღეს ამ ტიპის მუზეუმები ძალიან საინტერესო საგანმანათლებლო პროგრამებს გვთავაზობენ. ისინი სპეციალურად აწყობენ პატარა არქეოლოგიურ ველს, სადაც მოსწავლეებმა უნდა ჩაატარონ გათხრები, აღმოაჩინონ არტეფაქტები, გამოიკვლიონ ისინი და ა.შ. ამგვარი აქტივობები ძალიან სახალისო და საინტერესოა ბავშვებისთვის, რადგან გარდა ცოდნის გაღრმავებისა, მათ უვითარდებათ კრიტიკული აზროვნებისა და მსჯელობის უნარები, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია ბავშვის გონებრივად განვითარებისათვის. საგანმანათლებლო საქმიანობაში სწავლების დიდაქტიკური მეთოდის გამყენება მუზეუმებს საშუალებას აძლევს მათი საქმიანობა გახდეს საინტერესო, ცოცხალი და მრავალფეროვანი. ხელოვნების მუზეუმები ექსკურსიის პარალელურად ვიზიტორებს სთავაზობენ საინტერესო ვორქშოფებს, ძალიან პოპულარულია ისეთი საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც გულისხმობენ საკუთარი ხელით ნამუშევრების შექმნას. პროგრამის მონაწილეებს საშუალება აქვთ აქტიურად ჩაერთონ შემოქმედებით პროცესში, ნამუშევრებში გადმოსცენ თავიანთი ემოციები და გრძნობები, რაც განტვირთვის ძალიან კარგ საშუალებას წარმოადგენს. შესაბამისად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არაფორმალური განათლების პროცესი, რომელსაც უზრუნველყოფს მუზეუმი დამთვალიერებლისთვის არის

როგორც შემეცნების, ასევე დასვენებისა და გართობის ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება.

ამგვარი მიდგომა განსაკუთრებით ეფექტურია სკოლის მოსწავლეებთან მუშაობის პროცესში, რადგან ფორმალური გარემო, რომელსაც მათ უქმნით სკოლა, ხშირად რუტინული და მოსაწყენია მათთვის. სწორედ ამიტომ, დღეს საგანმანათლებლო სისტემაშიც არაერთი ინოვაციური მეთოდი იგეგმება და ხორციელდება. სასკოლო სასწავლო პროცესი უფრო დინამიური და ცოცხალი ხდება, რასაც კიდევ უფრო ეფექტურს გახდის სკოლის მოსწავლეების სამუზეუმო პროგრამებში ჩართვა. ზემოთ არაერთხელ აღინიშნა, რომ მუზეუმებს აქვთ პოტენციალი, მოსწავლეებს დაეხმარონ სასკოლო მასალის უკეთ ათვისებაში, რასაც ცხადყოფს ჩვენ მიერ ზემოთ განხილული არაერთი მოსაზრება. იმ ცვლილებების ხანაში, რაც მიმდინარეობს საგანმანათლებლო და სამუზეუმო სისტემაში კი შესაძლებელია ამ პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენება, რაც ძალიან მომგებიანი იქნება როგორც ერთი, ასევე მეორე მხარისთვის. მუზეუმი შეძლებს უფრო და უფრო დაუახლოვდეს XXI საუკუნის სტანდარტებსა და უპასუხოს მის გამოწვევებს და ასევე, დიდ როლს ითამაშებს იმ საგანმანათლებლო მიზნების მიღწევაში, რომლებსაც სასკოლო პროგრამა ისახავს მიზნად.

საგანმანათლებლო საქმიანობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს აქტივობები, რომლებიც მუზეუმის ფარგლებს გარეთ იგეგმება. მათ დიდი ბრიტანეთისა და აშშ მუზეუმებში OUTREACH PROGRAMMES³⁶ უწოდებენ. საგანმანათლებლო საქმიანობის აღნიშნული მიმართულება გულისხმობს მოძრავი ექსპოზიციებისა და ლექცია-პრეზენტაციების მოწყობას სკოლებსა თუ სხვადასხვა ცენტრებში. დიდი პოპულარობით სარგებლობს ე.წ. ნასესხები კომპლექტები - ყუთი, რომელშიც კონკრეტული თემის შესაბამისი მასალაა მოთავსებული და მუზეუმი დროებით გადასცემს სკოლას, რათა საგაკვეთილო პროცესში თვალსაჩინოების სახით იქნას გამოყენებული. აღნიშნული ყუთები შეიცავს ორიგინალების ასლებს, ფერად ილუსტრაციებსა და მასწავლებელთა გზამკვლევებს. ე.წ. ნასესხები კომპლექტები გამოიყენება იმისთვის, რომ ახსნილი თემა უფრო საინტერესო და ადვილად გასაგები იყოს მოსწავლეებისათვის.

საგანმანათლებლო საქმიანობის კიდევ ერთ ფორმად განიხილება საველე ექსკურსიები, რომლის ორგანიზება ნებისმიერი მუზეუმისთვის სასიკეთო იქნება. საველე ექსკურსიები ძალიან კარგი საშუალებაა სკოლაში მიღებული ცოდნის ხარისხის გასაუმჯობესებლად და გასამყარებლად. ამ ტიპის აქტივობა შეიძლება დაიგეგმოს ისეთი თემების ირგვლივ როგორცაა ფლორა და ფაუნა, კულტურული მემკვიდრეობა და ძალიან კარგად შეიძლება ინტეგრირდეს ბუნებისმეტყველებასთან, ისტორიასთან, გეოგრაფიასთან, ხელოვნებასთან თუ ქართულ ლიტერატურასთან.

³⁶<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8500.2007.00525.x/full>

საველე ექსკურსიები გულისხმობს ისეთ აქტივობებს, როგორებიცაა ტესტები მახსოვრობაზე, სხვადასხვა თამაშები, შეჯიბრებები და სხვა. ამ აქტივობებში მონაწილეობის მიღება ბავშვებთან ერთად მშობლებსაც შეუძლიათ, რათა თავიანთ შვილებს დაეხმარონ ამა თუ იმ ამოცანის დაძლევაში.

XXI საუკუნის მუზეუმებში ინტერპრეტაციისა და განათლების ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალებაა მუზეუმის თეატრი, რომელიც გულისხმობს ექსპონატებისა თუ ამა თუ იმ მოვლენის გაცოცხლებას და საინტერესო სანახაობას როგორც მოზარდებისთვის, ასევე უფროსებისთვის. როგორც ნინო გედევანიშვილი წერს, თეატრის იდეის გამოყენება მაშინაც არის შესაძლებელი, თუ მუზეუმს მისი დაარსების საშუალება არ აქვს. ამ შემთხვევაში, შეიძლება შემუშავდეს ისეთი საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც თეატრალური ელემენტებით იქნება გაჯერებული. ასეთი აქტივობების განხორციელება საექსპოზიციო დარბაზშიც არის შესაძლებელი. ავტორს მაგალითად მოჰყავს აქტივობა, რომლის დროსაც მონაწილეებმა უბრალოდ უნდა განასახიერონ ამა თუ იმ პერსონაჟის პოზა. ამ ტიპის აქტივობის მუზეუმის ეზოში განხორციელებაც არის შესაძლებელი. მონაწილეებს შეუძლიათ სხვადასხვა თეატრალური კოსტიუმის მორგება და კონკრეტული როლების გათამაშება.

მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობაზე საუბრისას აუცილებლად უნდა განვიხილოთ მისი ძირითადი წყარო - მუზეუმის კოლექცია. საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნისას ნებისმიერი პროფილისა და სტატუსის მქონე მუზეუმისთვის აუცილებელია კოლექციების კარგად ცოდნა, „[...] რადგანაც, სწორედ მუზეუმების კოლექცია განაპირობებს საგანმანათლებლო მიმართულების ფუნქციონირებას.“³⁷

საგანმანათლებლო პროგრამების მუზეუმის კოლექციების მიცედავით შემუშავება არ გულისხმობს მხოლოდ ერთ საკითხზე ორიენტირებას. როგორც ავტორი დასძენს, შესაძლებელია საბუნებისმეტყველო მუზეუმის ზოოლოგიის განყოფილებამ შექმნას ისეთი აქტივობა, რომელიც კავშირში იქნება არამარტო ბუნებასთან, არამედ ხელოვნებასთანაც, კერძოდ ანიმალისტურ ჟანრთან.

აქვე გასათვალისწინებელია კიდევ ერთი ასპექტი, რომ „თუ კოლექცია მუდმივად არ შეისწავლება და არ ინტერპრეტირდება საზოგადოებისთვის გასაცნობად, ანდა, უარესი, მისი დიდი ნაწილი შეუსწავლელად ინახება საცავში, ასეთი კოლექცია მკვდარია“.³⁸ სწორედ საგანმანათლებლო საქმიანობა არის ერთ-ერთი საუკეთესო გზა იმისა, რომ კოლექციები და მათი შემადგენელი ექსპონატები უბრალოდ კი არ ინახებოდეს, არამედ დამთვალიერებლის თვალწინ ცოცხლდებოდეს და მონაწილეობას იღებდეს შემეცნების პროცესში, რომელსაც მუზეუმი სთავაზობს მას.

³⁷ გედევანიშვილი ნ. განათლება და მუზეუმი, თბ. 2010 წ. გვ 71

³⁸ გედევანიშვილი ნ. იქვე.

საგანმანათლებლო პროგრამის მომზადების პროცესში აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული მისი ხანგრძლივობა, ანუ, თუ რამდენჯერ შეიძლება განხორცილდეს პროგრამა და განისაზღვროს ხარჯები. დროულად უნდა გავრცელდეს ინფორმაცია, რათა მსურველებმა შეძლონ წინასწარი რეგისტრაციის გავლა და რაც მთავარია, უნდა მომზადდეს კითხვარი, რომლის საშუალებითაც მონაწილეები შეაფასებენ საგანმანათლებლო პროგრამას. საზოგადოების მოსაზრება დაეხმარება ორგანიზატორებს პროგრამის წარმატების შეფასებასა და საბოლოო ანგარიშის მომზადებაში.

ნაშრომის შესავალში ჩვენს მიერ მიმოხილული იქნა არივან ველდჰუიზენის 2017 წლის ოქტომბერში გამოქვეყნებული „საგანმანათლებლო კომპლექტი: სამუზეუმო და კულტურული მემკვიდრეობის განათლების მეთოდები და ტექნიკა“³⁹, რომელშიც ავტორი აღწერს, თუ როგორ უნდა იხელმძღვანელონ სამუზეუმო სფეროში მომუშავე ადამიანებმა აღნიშნული გამოცემით. ავტორის აზრით, საგანმანათლებლო პროგრამის შექმნის პროცესის ერთ-ერთი ინგრედიენტი არის დიდაქტიკური ტექნიკა, რომლის სახეობაც დამოკიდებულია პროგრამის შინაარსსა და მიზანზე. აქვე იგი წარმოგვიდგენს 5 ეტაპისგან შემდგარ გეგმას, რომლის მიხედვითაც შეიძლება შეიქმნას საგანმანათლებლო პროგრამა.

1. ინიციატივა
2. განსაზღვრება
3. დიზაინი
4. განხორციელება
5. შეფასება

ინიციატივის პირველ ეტაპზე მუზეუმის პროფილისა და პოლიტიკის გათვალისწინებით განისაზღვრება პროგრამის შინაარსი და სამიზნე ჯგუფი, მათ შორის მომავალი პარტნიორებიც.

მეორე ეტაპზე განისაზღვრება ისეთი ტექნიკური დეტალები, როგორიცაა დრო, ფული, სივრცე, ადამიანური რესურსი, ტექნოლოგიები და ა.შ. ამავე ეტაპზე სამიზნე ჯგუფისა და პროგრამის შინაარსიდან გამომდინარეობს ირჩევენ ყველაზე შესაფერის სწავლების მეთოდსა და ტექნიკას.

მესამე ეტაპზე პროგრამა არის შემუშავებული და პილოტირებული. რასაც მოსდევს მისი განხორციელება და შეფასება.

შესავალშივე ვხვდებით ავტორისეულ რეკომენდაციებს, რომლებიც შესაძლებელია საქართველოს (და არამხოლოდ საქართველოს) მუზეუმებმა გამოიყენონ საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებისას. ვინაიდან, აქ ზუსტად და თანმიმდევრულადაა ჩამოყალიბებული ის მეთოდიკა, რასაც უნდა

³⁹ Veldhuizen A., EDUCATION TOOLKIT, methods & techniques from museum and heritage education, 2017.

დაეყრდნონ მუზეუმები საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების პროცესში⁴⁰:

- კომპლექტიდან შეარჩიეთ და საჭიროების შემთხვევაში გააერთიანეთ თქვენთვის სასურველი მეთოდები.
- ინტეგრირებული მეთოდების გამოყენება საუკეთესო გადაწყვეტილებაა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ ვიზიტიორები ნაკლებად ყურადღებიანები არიან.
- იმუშავეთ გუნდურად და გაითვალისწინეთ კოლეგების მოსაზრებაც.
- შეამოწმეთ თქვენი არჩევანი სამიზნე ჯგუფის წარმომადგენლებზე დაკვირვებით.
- გაითვალისწინეთ სამიზნე ჯგუფებს შორის არსებული განსხვავება.
- იფიქრეთ იმაზე, თუ როგორ განხორციელდება პროგრამა მეთოდ ან მეთოდებს შორის. იქნება მისი შინაარსი ისეთივე აქტუალური როგორც დასაწყისში? ამ პროგრამაში მონაწილეობისათვის საზოგადოება ისეთივე მოტივირებული იქნება, როგორც თავდაპირველად? იფიქრეთ ამ კითხვებზე დიზაინის ეტაპზე და ყველაფერი მზად იქნება მისი განხორციელებისთვის.

ავტორი იქვე აღნიშნავს, რომ მხოლოდ მუშაობის მეთოდი არ არის წარმატების გარანტია. მთავარია, თუ როგორ იქნება გამოყენებული იგი პრაქტიკაში. აღსანიშნავია ისიც, საგანმანათლებლო პროგრამის წარმატებით განხორციელება მხოლოდ ორგანიზატორზე არ არის დამოკიდებული. დიდი მნიშვნელობა აქვს, თუ როგორ მუშაობს მუზეუმის სხვა პერსონალი, მაგალითად გიდები, დარბაზის მეთვალყურეები და ა.შ.

უნდა აღინიშნოს, რომ მეთოდებისა და ტექნიკების გარდა, პროგრამის წარმატებით განხორციელებაში დიდ როლს ასრულებს მისი შინაარსი.

შესავლის ბოლოს ავტორი მცირე შეჯამებას აკეთებს და ამბობს, რომ ბროშურაში მოცემული 18 მეთოდის შეჯამებით მიღებული შედეგი ემყარება სამ ასპექტს, რომლებიც უმნიშვნელოვანესია საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელებისათვის. ესენია :

- ვიზიტიორების გამოცდილება;
- სამიზნე ჯგუფების სწორად განსაზღვრა;
- დროისა და ფულის სწორად დაანგარიშება;

აქვე წარმოგვიდგენს საინტერესო ცხრილებს სადაც 18 მეთოდისა და თითოეული ასპექტის შესაბამისობაა ნაჩვენები.

საგანმანათლებლო საქმიანობის 18 მეთოდი :

1. ექსკურსია;
2. დიალოგი;
3. განმის ძიება - კითხვების გარეშე და კითხვებით;

⁴⁰ Veldhuizen A., იქვე, გვ. 7

4. აქტივობები, რომლებსაც უძღვება გიდი ან მასწავლებელი;
5. აქტივობიდან დისკუსიამდე;
6. ვიზიტორები, როგორც ერთმანეთის გიდები;
7. კეთებით სწავლება;
8. ფოტოგრაფიის, ხატვისა და ფილმის აქტივობები;
9. შემოქმედებითი პროცესი;
10. ასოციაციური აქტივობები;
11. ვიზიტორები უსვამენ ერთმანეთს კითხვებს;
12. საგნების ანალიზი;
13. ინტერვიუები;
14. ამბის თხრობა;
15. ლექცია/პრეზენტაცია;
16. თეატრი, იმპროვიზაცია, ცეკვა;
17. ციფრული მედია მემკვიდრეობაში;
18. E-learning\ დისტანციური სწავლება;

მომდევნო თავებში ავტორი მიმოიხილავს ყველა ამ მეთოდს, რაც ძალიან საინტერესოა ჩვენი კვლევისთვის, რადგან აღნიშნული მეთოდები მოიცავს როგორც ტრადიციულ, ასევე ინოვაციურ ასპექტებს და იქვე იძლევა ამა თუ იმ აქტივობის განმარტებებს. ზოგიერთი მათგანი უცვლელად მოგვყავს, რადგან, მიგვაჩნია, რომ მათი გაცნობა აუცილებელია ქართულ სამუზეუმო პრაქტიკაში გამოსაყენებლად:

1. **ექსკურსია** - აქტივობა, რომლის მიზანია დროის მცირე მონაკვეთში ძალიან დიდი ინფორმაციის გადაცემა და სასიამოვნო შთაბეჭდილებების შექმნა მონაწილეებისათვის. ხორციელდება მონაწილე ჯგუფის შესაძლებლობებისა და საჭიროებების მიხედვით.

ექსკურსია არის უძველესი და კვლავ პოპულარული საგანმანათლებლო მეთოდი, რომლის დროსაც ექსკურსიამდგომლი ათვალიერებინებს ვიზიტორებს მუზეუმის შენობასა და სამუზეუმო ექსპონატებს და აწვდის ინფორმაციას მათ შესახებ. შესაძლებელია ექსკურსიის შეთავაზება ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის, თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამგვარი აქტივობა შეიძლება მოსაწყენი და უინტერესო იყოს სკოლის მოსწავლეებისათვის.

2. **დიალოგი** - აქტივობა რომელშიც ჩართულები არიან ჯგუფის წევრები და პირდაპირ კავშირშია მონაწილის შინაგან სამყაროსთან. დიალოგი არის ექსკურსიის ნაწილი და ემყარება კითხვა-პასუხის რეჟიმს, რომელიც შეიძლება გაიმართოს როგორც გიდსა და ვიზიტორებს შორის, ასევე მხოლოდ ვიზიტორებს შორის. დიალოგის გამართვა მიზანშეწონილია ნებისმიერ სამიზნე ჯგუფთან მუშაობის პროცესში. ამგვარი აქტივობის წარმართვა ძალიან საინტერესოა სკოლის მაღალი კლასების მოსწავლეებთან მუშაობისას, რადგან ამ ასაკში ისინი იწყებენ

საკუთარი აზრის გამოთქმას, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია მათი პიროვნებებად ფორმირების პროცესში.

დიალოგი არის ინტერაქტიული ტურის განხორციელების ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება, რადგან კითხვა-პასუხისა და მსჯელობის რეჟიმში მონაწილეები აქტიურად არიან ჩართულები მასში. ამგვარი აქტივობისას ვიზიტორებს საშუალება აქვთ განივითარონ ფიქრისა და კრიტიკული აზროვნების უნარები და ასევე გაიგონ, რომ ერთსა და იმავე საკითხთან დაკავშირებით სხვადასხვა ადამიანების შეხედულებები განსხვავდება.

3. ა) **განძის ძიება** (კითხვების გარეშე) - ამ სახალისო აქტივობაში მონაწილეობით დამთვალიერებლებს შესაძლებლობა აქვთ დამოუკიდებლად აღმოაჩინონ და შეისწავლონ მუზეუმი ან კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი. ამ ტიპის ტური წინასწარ არის მომზადებული და მოიცავს ინტერესის სხვადასხვა სფეროებს. ყველა ექსპონატს თან ახლავს მცირე აღწერა.

აქტივობა მიზნად ისახავს უძველესი ნივთების, გზებისა და ადგილების აღმოჩენას. პროგრამის მსლელობისას შეიძლება გამოყენებულ იყოს ფოტოები, ციტატები, ესსეები და ასე შემდეგ. ამგვარი აქტივობის შეთავაზება შესაძლებელია ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის, მათ შორის ინდივიდუალურად ვიზიტორებისთვის. განძის მაძიებელთა აქტივობა დიდი პოპულარობით სარგებლობს ბავშვებთან ერთად მოსულ ოჯახებში. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კითხვის უნარი ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა, რის გამოც აღნიშნული აქტივობა არ არის შესაფერისი იმ პატარებისთვის, ვინც კითხვა ჯერ არ იცის.

განძის მაძიებელთა პროგრამაში მთავარ როლს ვიზიტორები ასრულებენ. ისინი დამოუკიდებლად, მეთვალყურის ან გიდის გარეშე მოქმედებენ, რაც კიდევ უფრო აზარტულს და საინტერესოს ხდის აქტივობას.

ბ) **განძის ძიება** (კითხვების გამოყენებით) - მონაწილეები აქტიურად არიან ჩართულები გამოწვევებში ჯგუფურად ან ინდივიდუალურად სწავლისა და ახალი აღმოჩენების გაკეთების მიზნით.

როგორც ზემოთ აღწერილი ტური, აღნიშნული აქტივობაც წინასწარ არის მომზადებული, თუმცა პირველისგან განსხვავებით მცირე აღწერილობებთან ერთად მონაწილეებს ხვდებათ ერთი ან რამდენიმე შეკითხვა, რომლებზეც მონაწილემ უნდა დააფიქსიროს პასუხი (ღია პასუხი, ნახატი, ფოტო და სხვა.).

აღნიშნული პროგრამა ხორციელდება საგანმანათლებლო მიზნით, მათ შორის სკოლის მოსწავლეებისთვისაც. მაგრამ როგორც წინა პროგრამაზე, აქაც მნიშვნელოვანია კითხვის უნარები, ამიტომ მასში მონაწილეობა არ შეუძლიათ ბავშვებს, რომლებმაც კითხვა ჯერ არ იციან.

პროგრამას თვალყურს ადევნებს მასწავლებელი, რომელიც აფასებს მონაწილეების შესაძლებლობებს და საჭიროების შემთხვევაში აფასებს მათ ქულებით ან ნიშნებით.

4. **აქტივობები, რომლებსაც უძღვება გიდი ან მასწავლებელი** - პროგრამა საშუალებას აძლევს მონაწილეებს გამოცდილების მიღების საფუძველზე გაიღრმავონ ცოდნა.

პროგრამის მსვლელობისას ვიზიტორები ცდილობენ ამოხსნან მასწავლებლის ან ექსკურსიამდლოლის მიერ მიცემული ამოცანები დამოუკიდებლად ან პატარა ჯგუფებში. თითოეული დავალების შესრულების შემდეგ, ისინი იღებენ ახალ დავალებებს. შესაძლებელია, აქტივობა წარმომართოს შეჯიბრის სახით. აქტივობა განკუთვნილია სკოლის ნებისმიერი საფეხურის მოსწავლეებისთვის, მთავარია მათ ჰქონდეთ კითხვის შესაძლებლობა. აღნიშნული პროგრამა არის ძალიან სახალისო და საინტერესო, რადგან მონაწილეები აქტიურად არიან ჩართულები და არ აქვთ მოდუნების საშუალება.

5. **აქტივობიდან დისკუსიამდე** - პროგრამა ზრდის ინტერესს შესასრულებელი დავალებების მიმართ.

აქტივობა გულისხმობს დამოუკიდებელ კვლევასა და რეფლექსიას საუბრის რეჟიმში. მონაწილეები ივითარებენ ცოდნას კონკრეტული თემების ირგვლივ, და შეიძლება ითქვას, ხდებიან „ექსპერტები“.

პროგრამის მსვლელობისას ჯგუფები იღებენ ფურცელზე დაწერილ განსხვავებულ დავალებებს და მიემართებიან თავიანთი ობიექტებისკენ, რათა გააკეთონ აღმოჩენები. შემდეგ ფასილიტატორი კრებს ყველა გუნდს ერთად და თხოვს ისაუბრონ თავიანთი აღმოჩენების შესახებ. ყველა გუნდი ამბობს რაღაც ახალს სხვებისთვის. შემდეგ ფასილიტატორი უჩვენებს მონაწილეებს მათ მიერ აღმოჩენილ ნივთებს შორის არსებულ კავშირებს და იმართება დისკუსია.

პროგრამა გათვალისწინებულია როგორც ფორმალური ასევე არაფორმალური განათლების კურსებისთვის. მასში მონაწილეობა შეუძლია ნებისმიერ სამიზნე ჯგუფს. განსაკუთრებით შესაფერის არის, სტუდენტებისა და მოსწავლეების ჯგუფებისათვის.

6. **ვიზიტორები, როგორც ერთმანეთის გიდები** - პროგრამის ფარგლებში ვიზიტორები ამზადებენ მინი ტურებს სხვადასხვა ექსპონატებისა და ადგილების შესახებ. მუზეუმში ჯგუფები კომპლექტდება ისე, რომ მონაწილეებს შორის არის ერთი გიდი-ვიზიტორი, რომელიც უძღვება ტურს.

ვიზიტორ-გიდის ინფორმაციის მოძიება შეუძლია წიგნების ან ინტერნეტის დახმარებით. გიდი-ვიზიტორი შეიძლება იყოს უცხოენოვანი, რაც ჯგუფის სხვა მონაწილეებს კიდევ ერთი ენის შესწავლის საშუალებას მისცემს. ამგვარი აქტივობა შეიძლება დაიგეგმოს ქალაქში ექსკურსიის სახითაც.

პროგრამა გათვალისწინებულია როგორც ფორმალური ასევე არაფორმალური განათლების კურსებისთვის. მასში მონაწილეობა შეუძლია ნებისმიერ სამიზნე ჯგუფს. განსაკუთრებით შესაფერის არის, სტუდენტებისა და მოსწავლეების ჯგუფებისათვის.

7. **კეთებით სწავლება** - გამოცდილებისა და შთაბეჭდილებების მიღებისა და საკუთარი თავის აღმოჩენისათვის.

პროგრამის მიზანია კონკრეტული თემის მიხედვით ვიზიტორებმა თავიანთი ხელით შექმნან ხელოვნების ნიმუში. აქტივობა გათვალისწინებულია როგორც საგანმანათლებლო, ისე არასაგანმანათლებლო მიზნებისთვის და შესაფერისია ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის, განსაკუთრებით კი ბავშვებისთვის.

8. **ფოტოგრაფიის, ხატვისა და ფილმის აქტივობები** - სუპერვაიზერი მონაწილეებს აძლევს კონკრეტულ თემას, რომლის შესახებაც უნდა შექმნან ნახატი, ფოტო ან ფილმი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ვიზიტორები ძირითადად ირჩევენ ნახატს ან ფოტოს და იშვიათად - ფილმს.

პროგრამის მიზანია მონაწილეებს განუვითაროს დაკვირვებისა და ვიზუალური ორიენტაციის უნარი. აქტივობა გათვალისწინებულია საგანმანათლებლო მიზნებისთვის და შეიძლება შევუსაბამოთ ნებისმიერ სამიზნე ჯგუფს.

9. **შემოქმედებითი პროცესი** - ღრმა შთაბეჭდილებებისა და ემოციების მიღების საშუალება.

პროგრამის მონაწილეობისას მონაწილეები თავიანთ გამოცდილებაზე დაყრდნობით ქმნიან რამე ახალს (შექმნან პოსტერს, ნახატს, პოემას, სიმღერას, მოთხრობას, თამაშს, ვებ-გვერდს და სხვა.), რაც ხშირად კავშირშია საგანმანათლებლო მიზნებთან.

პროგრამა გათვალისწინებულია როგორც საგანმანათლებლო, ისე არასაგანმანათლებლო მიზნებისთვის და მისი შეთავაზება მიზანშეწონილია ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის, განსაკუთრებით კი ბავშვებისთვის.

10. **ასოციაციური აქტივობები** - იფიქრო გახსნილად იმაზე, თუ რა ნახე და იპოვო ემოციური კავშირები მასსა და შენს შინაგან სამყაროს შორის.

პროგრამის მსვლელობისას ვიზიტორებს ხელში უჭირავთ ფოტოები, კარტები, გამონათქვამები, სლოგანები ან საგაზეთო სტატიები. მათ სთხოვენ იპოვონ ასოციაციური კავშირები მუზეუმში ნანახ ექსპონატებთან და ისაუბრონ მათ შესახებ. მაგალითად, უჩვენებენ რომელიმე ნამუშევარს და ეკითხებიან, თუ რომელი მუსიკა მოუხდებოდა მას, ან პირიქით.

ამგვარი აქტივობა ეხმარება ვიზიტორებს თავიანთი ასოციაციების გამოვლენაში ააქტიურებს მათ ცოდნას. პროგრამა გათვალისწინებულია ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის.

11. **ვიზიტორები უსვამენ ერთმანეთს კითხვებს** - იმაზე ფიქრი თუ რა იცი, ასტიმულირებს სწავლის სურვილს და ავითარებს კრიტიკულ აზროვნებას.

აქტივობის მსვლელობისას ვიზიტორები მოიფიქრებენ კითხვებს და უსვამენ მათ პროგრამის ფასილიტატორს. მონაწილეებს შეუძლიათ კითხვები შეადგინონ სახლში ან სამსახურში და გადაუგზავნონ მუზეუმს სოციალური ქსელის ან ელექტრონული ფოსტის საშუალებით. აქტივობა იწყება მოკლე მიმოხილვით, შემდეგ კი მონაწილეებს საშუალება ამოირჩიონ კითხვები, რომლებიც უფრო მეტად საინტერესოა მათთვის.

პროგრამა გათვალისწინებულია ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის 9 წლის ასაკიდან ზემოთ. აქტივობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სტუდენტებისთვის, რადგან მათ აძლევს შესაძლებლობას დააგროვონ კითხვების დასმის გამოცდილება.

12. საგნების ანალიზი პროგრამა გათვალისწინებულია საგანმანათლებლო მიზნებისათვის და განსაკუთრებით შესაფერისია საშუალო სკოლის დამამთავრებელი კლასების მოსწავლეებისათვის.

პროგრამის მიზანია მონაწილეებს განუვითაროს კვლევის უნარები და უზრუნველჰყოს საგნის სიღრმისეულად შესწავლა. აქტივობის მსვლელობისას შეიძლება ისეთი დამხმარე რესურსების გამოყენება, როგორიცაა ისტორიული ადგილები, სარეგისტრაციო დოკუმენტები, წერილობითი წყაროები და სხვა ისეთი საშუალებები, რომლებიც ვიზიტორებს სრულყოფილ ცნობებს მიაწვდის მათთვის საინტერესო ობიექტების შესახებ.

13. ინტერვიუები - საუკეთესო მოსაზრებების ჩამოყალიბების მიზნით, ყურადღებით მოუსმინე სხვებს.

პროგრამის მსვლელობისას მონაწილეები ინტერვიუების ხარჯზე აგროვებენ ინფორმაციას. აქტივობა გულისხმობს როგორც ინდივიდუალურ, ასევე ჯგუფურ მუშაობას.

რესპოდენტები შეიძლება იყვნენ მუზეუმის თანამშრომლები, სხვა ვიზიტორები, მათ შორის ტურისტებიც. მონაწილეები წინასწარ ადგენენ კითხვარს და ამის შემდეგ იწყებენ ინტერვიუების კეთებას.

პროგრამა მიზნად ისახავს კომუნიკაციის, გასაუბრებისა და კვლევის უნარების განვითარებას. აქტივობა გათვალისწინებულია 9 წლის და მეტი ასაკის სკოლის მოსწავლეებისათვის.

14. ამბის თხრობა - მონაწილეები ერთვებიან ამბის თხრობის პროცესში ემოციურად.

პროგრამის ფარგლებში ვიზიტორები ისმენენ ისტორიებს ექსპონატების შესახებ. აღნიშნული ისტორიები შეიძლება წაიკითხონ ხმამაღლა, ან იყოს ინტერაქტიული ტურის ნაწილი. საინტერესოა ის, რომ მონაწილეებმა თავად უნდა დაასრულონ ამბავი საკუთარი ვერსიით. ასევე, დამთვალეირებლები კონკრეტული ექსპონატების შესახებ თავად წერენ ისტორიებს, რომლებიც შემდგომში იბეჭდება. ამ აქტივობის ერთ-ერთი ნაწილია თეატრალურად

გაფორმებული ამბის თხრობა, რაც ძალიან საინტერესოს და სანახაობრივს ხდის პროგრამას.

აქტივობა გათვალისწინებულია ნებისმიერი ასაკის სამიზნე ჯგუფისთვის, თუმცა მასში ძირითადად ბავშვები მონაწილეობენ.

15. ლექცია/პრეზენტაცია - წინასწარ მომზადებული აქტივობა, რომლის დროსაც საზოგადოება იღებს გარკვეულ ინფორმაციას.

აქტივობა მიმდინარეობს სპეციალურად გამოყოფილ სივრცეში, სადაც პრეზენტატორი მსმენელებს ესაუბრება წინასწარ მომზადებული საკითხების შესახებ, დამხმარე მასალად კი შეიძლება იყენებდეს ვიზუალურ მასალას.

ლექციისა და პრეზენტაციის მოწყობის რამდენიმე ფორმატი არსებობს. შეიძლება ეს იყოს კითხვა-პასუხის რეჟიმი, ან რომელიმე გამოფენის მიმოხილვა, რომლის შემდეგ ვიზიტორებს დამოუკიდებლად შეეძლებათ ამ გამოფენის დათვალიერება.

ამ ტიპის აქტივობით ხშირად ინტერესდებიან უფროსი თაობის ადამიანები, თუმცა შესაძლებელია საბავშვო ლექციების მომზადება, რათა მისით დაინტერესდნენ სკოლის ასაკის ჯგუფებიც.

16. თეატრი, იმპროვიზაცია, ცეკვა - აძლიერებს მემკვიდრეობასთან ურთიერთობით მიღებულ შთაბეჭდილებებს, ავითარებს წარმოსახვით და ემოციების გადმოცემის უნარებს.

აქტივობები, რომლებიც წარმოდგენილია თეატრალური დადგმის, ცეკვის ან იმპროვიზაციის სახით, ძალიან საინტერესო და სახალისოა. არსებობს პროგრამის განხორციელების რამდენიმე გზა, მაგალითად ტურს წარუძღვეს გიდი, რომელიც რომელიმე პერსონაჟს განასახიერებს. ამგვარი აქტივობა განსაკუთრებით სახალისო და წარმატებულია, თუკი ვიზიტორებს უწევთ ამა თუ იმ როლის განსახიერება.

პროგრამა გათვალისწინებულია როგორც ბავშვებისთვის, ასევე უფროსებისთვის.

17. ციფრული მედია მემკვიდრეობაში - ინფორმაციისა და შთაბეჭდილებების გადაცემის თანამედროვე ფორმა.

ციფრული მედია ინფორმაციის მიღებისა და ჩართულობის გაზრდის ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალებაა. საგანმანათლებლო პროგრამებში ციფრული მედიის ჩართულობით ძალიან საინტერესო აქტივობების მიღება შეიძლება. მაგალითად, არსებობს SMS და ტექსტუალური ტურები, ციფრული ტურები და ონლაინ ქვიშები სმარტფონების მომხმარებელთათვის და თამაშები კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ.

ამ ტიპის აქტივობები საზოგადოებისთვის ძალიან საინტერესო და მიმზიდველია, რადგან XXI საუკუნეში ყველა ადამიანი იყენებს ციფრულ მოწყობილობებს და მეტიც, მათ გარეშე ცხოვრება უკვე წარმოუდგენელიც გახდა.

ციფრული ტურები გათვალისწინებულია ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის, მაგრამ არ არის რეკომენდებული ბავშვებისთვის.

18. დისტანციური სწავლება/E-learning - ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა და ცოდნის მიღების საშუალება დისტანციურად.

ამ მეთოდის გამოყენებით ვიზიტორებს შეუძლიათ ვირტუალურად ეწვიონ მუზეუმს და მიიღონ მათთვის სასურველი ინფორმაცია. მეთოდი განსაკუთრებით ხელსაყრელია მათთვის, ვისაც არ აქვს დრო მუზეუმში ვიზიტისათვის. ამგვარი აქტივობის ერთ-ერთი ფორმაა სამუზეუმო გაკვეთილები სკაიპის გამოყენებით. ასევე სპეციალურად შექმნილი შემეცნებითი თამაშები და ა.შ. ამ მეთოდით შედგენილი პროგრამები გათვალისწინებულია ნებისმიერი სამიზნე ჯგუფისთვის, ბავშვებისთვის კი - 10 წლის ზემოთ.

ამ თავში ჩვენ გავეცანით საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების შექმნის ისტორიას და მისი ერთ-ერთი ფორმის საგანმანათლებლო პროგრამების დანიშნულებასა და როლს სამუზეუმო საქმიანობაში. მიმოვიხილეთ საგანმანათლებლო პროგრამების განვითარების ისტორია მუზეუმებში და განვიხილეთ სამუზეუმო პედაგოგიური საქმიანობის როგორც ტრადიციული, ასევე ინოვაციური ფორმები. მსჯელობისას არაერთხელ აღვნიშნეთ და კვლავ გავიმეორებთ, რომ მას შემდეგ, რაც დაიწყო მუზეუმების არსისა და დანიშნულების გადაფასება და მათი როლის განსაზღვრა საზოგადოების განვითარების საქმეში, სამუზეუმო სისტემაში არაერთი რადიკალური და მნიშვნელოვანი ცვლილება განხორციელდა, რომელთა ფონზე მუზეუმი თანდათან გახდა თანამედროვე, სოციალურად აქტიური ორგანიზაცია, რომელიც აქტიურად ჩაერთო თანამედროვე სამყაროს ცხოვრების რიტმში და თანდათან ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ადგილს იკავებს მასში.

თანამედროვე მუზეუმების მაგალითზე, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ისინი სამართლიანად აცხადებენ პრეტენზიას, იყვნენ სოციალურად აქტიური, საზოგადოებრივი ცენტრები, სადაც ვიზიტორებს საშუალება ექნებათ თანაბარი დოზით ჩაერთონ შემეცნებით პროცესში და ამავედროულად დაისვენონ და განიტვირთონ ყოველდღიური რუტინული საქმიანობისგან. ამის თქმის საფუძველს კი გვიქმნის, ის ინოვაციური მიდგომა და მეთოდები, რაც დამკვიდრდა XXI საუკუნის მუზეუმში და ხორციელდება საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების, კერძოდ კი საგანმანათლებლო საქმიანობის სახით.

II თავი

საგანმანათლებლო პროგრამები უცხოეთისა და საქართველოს მუზეუმებში

2.1. საგანმანათლებლო პროგრამები უცხოეთის მუზეუმებში

მუზეუმები პირველი მუზეუმის დაარსებიდანვე საგანმანათლებლო დაწესებულებებად მოიაზრებოდა. მუზეუმი განიმარტებოდა, როგორც სწავლული ადამიანის დასვენებისთვის განკუთვნილი საზოგადოებრივი სივრცე.⁴¹ თუმცა იგი ხელმისაწვდომი მხოლოდ მეცნიერებისა და სამეფო კარის წარმომადგენლებისთვის იყო. ვითარება შეიცვალა ადამიანისა და მოქალაქის დეკლარაციის საფუძველზე.⁴² 1793 წელს დაარსებული ლუვრის მუზეუმი კი გახდა პირველი საზოგადოებრივი მუზეუმი, რომელიც იყო სახელმწიფო საგანმანათლებლო სისტემის ნაწილი.

XX საუკუნის დასასრულს, მას შემდეგ, რაც მუზეუმის სტატუსი, როგორც „წარსულის საცავისა და პრეზენტატორის“⁴³ შეიცვალა და მისი საქმიანობის ცენტრში მოექცა არა კოლექცია, არამედ დამთვალიერებელი, მუზეუმი გადაიქცა საზოგადოებრივი განვითარების ერთ-ერთი ძირითად მასტიმულირებელ საგანმანათლებლო დაწესებულებად.

XX და XXI საუკუნეების მუზეუმებს შორის არსებული ცვლილებები ნიწო გედევანიშვილის პუბლიკაციაში წარმოდგენილია სქემის სახით რაც კიდევ უფრო განამტკიცებს უკვე საყოველთაოდ ცნობილ და დამკვიდრებულ მოსზრებას იმის შესახებ, რომ მუზეუმების საქმიანობის მთავარი ორიენტირი სწორედ დამთვალიერებლისკენაა მიმართული და ქმნის მუდმივ კომუნიკაციას საკუთარ თავსა და საზოგადოებას შორის. ევროპისა და აშშ თანამედროვე მუზეუმები ცდილობენ თავიანთი საგანმანათლებლო პროგრამები დაუკავშირონ სასკოლო განათლებას და სასკოლო სისტემასთან თანამშრომლობით უფრო განიმტკიცოს მისი, როგორც არაფორმალური განათლების დაწესებულების როლი. ბევრმა მუზეუმმა შექმნა რესურს-ცენტრები მასწავლებლებისთვის, სადაც ატარებენ მასწავლებლებისთვის კვალიფიკაციის ასამაღლებელ სპეციალურ პროგრამებს, გადასამზადებელ სემინარებს. ასევე, აწვდიან მათ საგაკვეთილო პროცესში

⁴¹ The new world of words, 1706

⁴² საფრანგეთის რევოლუციის დროს, 1789 წლის 26 აგვისტოს ეროვნული წარმომადგენლობითი ასამბლეის შეკრებაზე მიიღეს პოლიტიკური მანიფესტი, რომლის იდეურ საფუძველს წარმოადგენდა ფრანგ განმანათლებელთა შეხედულებები და რომლითაც განისაზღვრა ადამიანის ინდივიდუალური და კოლექტიური უფლებები. სწორედ აღნიშნული დოკუმენტის მიღებასთანაა დაკავშირებული საზოგადოებრივი მუზეუმების დაარსების საკითხი.

⁴³ გედევანიშვილი ნ. განათლება და მუზეუმი, თბ. 2010 წ. გვ 13

გამოსაყენებელ ვიზუალურ მასალას, რომლის საშუალებით მასწავლებელი ამზადებს მოსწავლეს მუზეუმში ვიზიტისათვის.

მუზეუმების საზოგადოებრივი დანიშნულების სოციალურად აქტიურ ცენტრებად ჩამოყალიბების პროცესი პირველად ევროპაში დაიწყო, შემდეგ კი მთელი მსოფლიო მოიცვა. საზღვარგარეთ, განსაკუთრებით კი განვითარებულ ქვეყნებში, სადაც საზოგადოების ინტერესის დონე ძალიან მაღალია, მუზეუმები საგანმანათლებლო პროგრამების ისეთ მრავალფეროვან ჩამონათვალს გვთავაზობენ, რომელიც ნებისმიერი ინტერესის მქონე ადამიანებს დააკმაყოფილებს.

ICOM-ის მიერ ჩატარებული კვლევებით და არსებული სტატისტიკის მიხედვით, უცხოეთში მუზეუმების დამთვალიერებელთა 15-25%-ს სწორედ სკოლის მოსწავლეები შეადგენენ ⁴⁴. მუზეუმებიც ორიენტირებულნი არიან, თავიანთი საგანმანათლებლო პროგრამები დაუკავშირონ სწორედ სასკოლო განათლებას და სასკოლო სისტემასთან თანამშრომლობით უფრო განიმტკიცოს მისი, როგორც არაფორმალური განათლების დაწესებულების როლი. იმისთვის, რომ მუზეუმებმა შეძლონ მაქსიმალურად დააკმაყოფილონ სკოლების მოთხოვნები, ჩამოყალიბდა მუშაობის გარკვეული ფორმები და საგანმანათლებლო პროგრამების განყოფილებები აქტიურად თანამშრომლობენ სკოლის მასწავლებლებთან და სასწავლო გეგმების კონსულტანტებთან. ამ მიზნით მუზეუმებს ურთიერთობა აქვთ არამარტო უშუალოდ სკოლებთან, არამედ ადგილობრივ საკონსულტაციო კომიტეტებთან და მათთან თანამშრომლობით ქმნიან სკოლის მოსწავლეებისათვის შესატავაზებელ თემებს, რომლებიც მისაღები და საინტერესო უნდა იყოს მათთვის.

მუზეუმებისა და სკოლების თანამშრომლების ერთ-ერთი საინტერესო მეთოდია, სკოლის მასწავლებლების მუშაობა მუზეუმებში, რაც აუმჯობესებს კოორდინაციასა და თანამშრომლობას. ასევე, უნდა აღნიშნოს ნორჩ კონსულტანტთა საბჭოები, რომლებშიც უკვე, თავად მოსწავლეები არიან გაერთიანებულები და წარმოადგენენ შუამავლებს მუზეუმსა და ახალგაზრდებს შორის და მუზეუმებს ეხმარებიან თავიანთი საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელებაში.

საგანმანათლებლო პროგრამების ორგანიზებისათვის მუზეუმები აქტიურად თანამშრომლობენ მოხალისეებთან, რადგან ხშირად, სწორედ ისინი უძღვებიან სკოლის მოსწავლეებისათვის დაგეგმილ ექსკურსიებს. მოხალისეების შერჩევისას, დიდი ყურადღება იქცევა იმას, თუ რამდენად კარგად იცნობენ და ითვისებენ ისინი სხვადასხვა სკოლებისა და მოსწავლეების შესაძლებლობებსა თუ ინტერესებს.

მუზეუმებში არსებულ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამებზე საუბრისას და მათი დაგეგმვისას, აუცილებელია ფინანსური დანახარჯების

⁴⁴ <http://icom.museum/professional-standards/key-concepts-of-museology/>

დაანგარიშებაც. ქვეთავის დასასრულს, ავტორები განიხილავენ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების ხარჯებს, რომელთა დასაფარად მუზეუმები ხელშეკრულებას აფორმებენ სკოლის სამეურვეო საბჭოებთან ან განათლების მართვის ორგანოებთან, რაც გულისხმობს ყოველწლიურ გადარიცხვას. თუმცა, ზოგიერთ მუზეუმში მოსწავლე თავად იხდის პროგრამის ღირებულების შესაბამის საფასურს ერთჯერადად. არსებობს, უფასო სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც ფინანსდება სხვადასხვა ფონდებისა თუ სიბსიდიების მიერ. ზოგიერთი მუზეუმი ცდილობს, ითანამშრომლოს კერძო სექტორთან, რათა სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები ხელმისაწვდომი გახადოს იმ მოსწავლეებისთვისაც, რომელთაც არ აქვთ მუზეუმში შესვლისა და პროგრამაზე დასწრების ხარჯები.

როგორც ვხედავთ, სასკოლო პროგრამების შემუშავებისას აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობა სასკოლო დაწესებულებებთან და საგანმანათლებლო ორგანოებთან და შეთანხმებული მოქმედება, რათა მოსწავლეებისთვის შეთავაზებული თემები ნაყოფიერი და საინტერესო იყოს მათთვის. მსგავსი ღონისძიებები მეტად მნიშვნელოვანია როგორც სკოლისთვის, ისე მუზეუმისთვის, რადგან სკოლებს საშუალება აქვთ არაფორმალური განათლების დახმარებით მიაღწიონ ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით განსაზღვრულ მიზანს, მუზეუმები კი ხდება უფრო მოთხოვნადი და პოპულარული.

ამ თავში საქართველოში არსებულ საგანმანათლებლო პროგრამების გვერდით უნდა განვიხილოთ უცხოეთის ქვეყნების მუზეუმების მიერ შემოთავაზებული პროგრამები, რამდენიმე მუზეუმში შევარჩიეთ და ქვემოთ გავნიხილავთ მათ მიერ საზოგადოებისათვის შეთავაზებულ საგანმანათლებლო პროგრამებს. ეს მუზეუმებია :

- პოვერჰაუს მუზეუმი (სიდნეი, ავსტრალია)
- ვან გოგის მუზეუმი (ამსტერდამი, ნიდერლანდები)
- სმიტსონის ინსტიტუტის ბუნების ისტორიის ეროვნული მუზეუმი (ვაშინგტონი, აშშ)
- აზერბაიჯანის ხალიჩების მუზეუმი (ბაქო, აზერბაიჯანი)

პოვერჰაუს მუზეუმი (Powerhouse Museum),⁴⁵ რომელიც 1988 წელს გაიხსნა სიდნეიში, ძალიან მრავალფეროვან კოლექციას ფლობს და საკმაოდ განსხვავებულ სფეროებს მოიცავს.⁴⁶ მუზეუმის საზოგადოებრივ პროგრამებზე საუბრისას არჩევანი შევაჩერეთ საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროზე. 1996 წელს „ფაუერჰაუს“ მუზეუმში შეიქმნა საინფორმაციო ტექნოლოგიების ცენტრი, რომელიც განკუთვნილია საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის.

⁴⁵ <https://maas.museum/powerhouse-museum/>

⁴⁶ სიდნეის პოვერჰაუს მუზეუმში დაცული კოლექციები განეკუთვნება ისეთ სფეროებს, როგორებიცაა : კოსმოსური ტექნოლოგიები, ავიაცია, სახმელეთო ტრანსპორტი, თბოენერგეტიკა, კერამიკა, მინდა, ტექსტილი, ტანსაცმლის დიზაინი და მოდა, ავეჯი, ფილატელია და ნუმიზმატიკა.

ზემოთხსენებული ცენტრი კომპიუტერებით არის აღჭურვილი, რაც მოსწავლეებს კომპიუტერული უნარ-ჩვევების შეძენასა და განვითარებაში ეხმარება.

მალიან საინტერესო და ინოვაციურია, ის ფაქტი, რომ ციფრული კამერების მეშვეობით ქმნიან მუზეუმში დაცული ექსპონატების მოდელებს, რომელთა გამოყენებაც ნებადართულია მოსწავლეებისათვის ბეჭდვითი ან ვიდეომასალების მომზადებისას. ასევე, მოსწავლეს შესაძლებლობა აქვთ კომპიუტერული დიზაინის მეშვეობით შექმნან ქსოვილის ნახატი, რომლის წინასწარ ინსტალირებულ შაბლონსაც შემდგომში გამოიყენებს სამოსელის პროექტირებისას.

პოვერჰაუს მუზეუმი სიდნეის ერთ-ერთი საუკეთესო მუზეუმია, რომელიც შეიძლება ითქვას ზედმიწევნით ზუსტად პასუხობს XXI საუკუნის სტანდარტებსა და თანამედროვე ადამიანების მოთხოვნებს. ციფრულ ეპოქაში, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სიდნეის „პოვერჰაუს მუზეუმი ნამდვილად არის სოციალურად აქტიური საგანმანათლებლო ცენტრი, რომელიც ზრუნავს ვიზიტორებს განუვითაროს ისეთი უნარ-ჩვევები, რომლებიც აუცილებელია XXI საუკუნის ადამიანისათვის.

საგანმანათლებლო საქმიანობა საკმაოდ არის განვითარებული **ვან გოგის მუზეუმში** (Van Gogh Museum, ამსტერდამი)⁴⁷, რომელიც არაერთ საინტერესო სასკოლო პროგრამას სთავაზობს დამთვალიერებელს. ექსკურსია „დაათვალიერე ვან გოგი“ ერთ-ერთია იმ საგანმანათლებლო პროგრამებიდან, რომლებიც დიდი პოპულარობით სარგებლობს სკოლის ასაკობრივ ჯგუფებში.

ინტერაქტიული ხასიათის ექსკურსიის მიზანია, მოსწავლეები გაეცნონ ვან გოგის შემოქმედებას, მისი ნამუშევრების თემატიკას, ტექნიკასა, ფერთა გამას, განათებასა თუ კომპოზიციას. გარდა ბიოგრაფიული ცნობების მიწოდებისა, ექსკურსიამძღოლი ეხმარება მოსწავლეებს ვინსენტის ცხოვრებასა და შემოქმედებას შორის პარალელების გავლებაში. აღნიშნული ტური თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე გათვალისწინებულია საშუალო სკოლის მოსწავლეებისათვის და ხელს უწყობს მათ კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევების განვითარებაში.

მომდევნო ქვეთავში საკმაოდ ვრცლად ვისაუბრებთ ინკლუზიურ განათლებაზე მუზეუმებში და განვიხილავთ საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში არსებულ საგანმანათლებლო პროგრამას, რომელიც შექმნილია შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისათვის. ვან გოგის მუზეუმში არსებობს სპეციალური პროგრამა უსინათლოებისათვის და მხედველობადაქვეითებული ადამიანებისათვის, რაც კარგი მაგალითია ქართულ პრაქტიკასთან პარალელის გავლებისათვის.

პროგრამის სახელწოდებაა „შეიგრძენი ვან გოგი“. მასში მონაწილეობა შეუძლიათ უსინათლო და მხედველობა დაქვეითებულ ადამიანებს იმ ოჯახის

⁴⁷ <https://www.vangoghmuseum.nl/>

წევრებთან და მეგობრებთან ერთადაც, ვისაც არ აქვთ მხედველობასთან დაკავშირებული პრობლემები.

პროგრამა ორი ეტაპისგან შედგება. პირველ ეტაპზე მონაწილეებს უტარდებათ ინტერაქტიული ექსკურსია, რომლის დროსაც მონაწილეები ისმენენ ინფორმაციას მუდმივი გამოფენისა და ვან გოგის ცხოვრებისა თუ მოღვაწეობის შესახებ.

მეორე ეტაპზე მოიცავს ვორქშოფს, რომლის მიზანია მონაწილეთა გრძნობების გამძაფრება. ვორქშოფზე მათ აქვთ შესაძლებლობა შეეხონ ვან გოგის „მზესუმზირების“ 3D ფორმატის რეპროდუქციას და შეიგრძნონ მხატვრის ფუნჯის მონასმები. ვან გოგი ცნობილია მსუყე და ექსპრესიული მონასმებით, რაც განსაკუთრებით არის გამოკვეთილი ამ რეპროდუქციაში. მონაწილეებს ასევე შეუძლიათ, შეეხონ ვან გოგის სხვა რეპროდუქციებს, შეიგრძნონ სველი ბალახის სუნი შტორმის შემდეგ და მოუსმინონ ვან გოგის სიტყვებს.

აღნიშნული პროგრამა ძალიან საინტერესო და შეიძლება ითქვას ამაღელვებელია თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე და ხელოვნების აღქმის არაჩვეულებრივ საშუალებას წარმოადგენს უსინათლო ადამიანებისთვის. აქვე გვინდა დავძინოთ, რომ პროგრამა „შეიგრძენი ვან გოგი“ არანაკლებ საინტერესო და ემოციური იქნება იმ თანმხლები პირებისათვის, ვისაც მხედველობის პრობლემები არ გააჩნიათ.

სმიტსონის ინსტიტუტის ბუნების ისტორიის ეროვნული მუზეუმი (Smithsonian Institution National Museum of Natural History)⁴⁸ ერთ-ერთი წამყვანი მუზეუმია ამერიკის შეერთებულ შტატებში, რომელიც აქტიურად ახორციელებს საგანმანათლებლო საქმიანობას და სამისოდ, არაერთ ექსპერიმენტულ პროგრამას ქმნის. ამ მხრივ საყურადღებოა პროგრამა, როცა მუზეუმის მესვეურებმა გადაწყვიტეს ვიზიტიორთათვის შეეთავაზებინათ საგამოფენო სივრცისგან განსხვავებული გარემო, რომელშიც მათ საშუალება ექნებოდათ მიეღოთ ხელშესახები და ინტერაქტიული გამოცდილება. ამისათვის, 1974 წელს გაიხსნა ბუნების მუზეუმის აღმოჩენების ოთახი.

სმიტსონის ბუნების ისტორიის მუზეუმის აღმოჩენების ოთახი საშუალო ზომის 70 კვ. მ. დარბაზია, რომლის ერთი ნაწილი ნახევრადწრიულ სასფეხურებს უკავია. ამ საფეხურებზე 30 მოზარდი თავსდება ხოლმე. გარდა ამისა, დარბაზში თავსდება 10 პატარა მაგიდა სკამებით, სადაც ბავშვები აწყობენ, ძერწავენ და ხატავენ, მაგრამ, აღმოჩენების ოთახში მთავარი კედლების გასწვრივ განთავსებული უჯრებიანი კარადებია, ამ „აღმოჩენების უჯრებში“ ძვლების ასლები, ნამდვილი მინერალები, ცხოველთა ფიტულები და სხვადასხვა ქსოვილი ინახება.

აღმოჩენების ოთახში პროგრამები ისეა აწყობილი, რომ მოზარდებმა, ამ დამხმარე საშუალებების გამოყენებით შეიგრძნონ და შეისწავლონ ბუნება.

⁴⁸ Smithsonian Institution: <https://www.si.edu/>

საინტერესოა ისიც აღინიშნოს, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ სმიტსონის ბუნების ისტორიის მუზეუმის როგორც პერმანენტული, ისე დროებითი გამოფენები ინტერაქციის პრინციპს ემყარება, აღმოჩენების ოთახი მაინც შექმნეს პროგრამების კიდეც უფრო გამრავალფეროვნების მიზნით.

აღმოჩენების ოთახში პროგრამებში ჩაწერა წინასწარ ხდება, რადგან ამ მუზეუმის ვიზიტორების რაოდენობა წელიწადში 8 მილიონს აღწევს და აქედან სკოლის მუზეუმების წილი ნახევარზე მეტია.⁴⁹

სმიტსონის ბუნების ისტორიის მუზეუმის აღმოჩენების ოთახში მიმდინარე შემეცნებითი პროცესი ძალიან სახალისო და საინტერესოა ბავშვებისათვის. მათ საშუალება აქვთ თამაშისა და გართობის პარალელურად საკმაოდ დიდი ცოდნა მიიღონ იმ ექსპონატებთან კომუნიკაციის საფუძველზე, რომლებიც „აღმოჩენების უჯრებშია“ წარმოდგენილი.

დღეს მსოფლიოს ყველა წარმატებულ მუზეუმს მიაჩნია, რომ თუ კი მათ სივრცეში მოიძებნება თავისუფალი ოთახი, აუცილებლად გამოიყენონ მსგავსი დატვირთვით და თამაშით სწავლების მეთოდი ერთ-ერთი საუკეთესო და წარმატებულ მეთოდად მიიჩნევა სასწავლო-აღმზრდელობით საქმიანობაში.

სმიტსონის ბუნების ისტორიის მუზეუმის მიერ საზოგადოებისთვის შეთავაზებული მრავალფეროვანი საგანმანათლებლო პროგრამებიდან საინტერესოა საგანმანათლებლო პროგრამა „Dig Deep“ (გათხარე ღრმად), რომლის მიზანია მოზარდებს შეუქმნას წარმოდგენა გეოლოგიის მუშაობის შესახებ. პროგრამის ფარგლებში მოსწავლეები ერთმანეთს ეჯიბრებიან რკინის აღმოჩენის საუკეთესო გზების პოვნაში ან კითხულობენ წიგნებს ქანების შესახებ. პროგრამა ხელს უწყობს სტუდენტებს წაიკითხონ გეოლოგიური რუკები, გაეცნონ ქანების გეოლოგიურ მახასიათებლებს და შეიტყონ, თუ რა გავლენას ახდენს ტექტონიკური ძალები მათ დეფორმირებაზე. გეოლოგიური უნარ-ჩვევების შეძენისა და გაუმჯობესების შემდეგ მოსწავლეები ნაწილდებიან ჯგუფებში და ერთმანეთს ეჯიბრებიან ბუნებრივი რესურსების მოპოვებაში.

სმიტსონის ბუნების ისტორიის ეროვნული მუზეუმის ეს საგანმანათლებლო პროგრამა საუკეთესო საშუალებაა იმისათვის, რათა მოსწავლეებმა შეიყვარონ მუზეუმი, რადგან აღნიშნული პროგრამა, რომელიც თამაშის მეთოდითაა შექმნილი, საშუალებას აძლევს მათ არაფორმალურ გარემოში შეიძინონ ცოდნა და ამასთან ერთად, გაატარონ დრო სასიამოვნოდ და მხიარულად.

საგანმანათლებლო პროგრამების საინტერესო ჩამონათვალს გვთავაზობს **აზერბაიჯანის ხალიჩების მუზეუმი (Azerbaijan Carpet Museum)⁵⁰**, რომელთაგან გამოვყოფთ საგანმანათლებლო აქტივობას „თაობის ბავშვი“. პროგრამის ფარგლებში, ბავშვები უღებენ ფოტოს მათთვის საინტერესო ექსპონატს, შემდეგ

⁴⁹ Smithsonian Institution: <https://www.si.edu/kids>

⁵⁰ <http://azcarpetmuseum.az/front/az>

მუზეუმის თანამშრომლების დახმარებითა და ბიბლიოთეკაში დაცული წიგნების გამოყენებით აგროვებენ ინფორმაციას მათ მიერ შერჩეული ექსპონატის შესახებ და წერენ მოხსენებას, რომელსაც შემდეგ პრეზენტაციის სახით წარმოადგენენ. საუკეთესო პრეზენტაციას ავლენს ჟიური, რომლის ავტორსაც გადაეცემა ჯილდო.

აღნიშნული პროგრამა ძალიან საინტერესოა, რადგან მოსწავლეებს ხელს უწყობს მიიღონ ინფორმაციის შეგროვების გამოცდილება და გაიუმჯობესონ პრეზენტაციის წარდგენისთვის საჭირო უნარ-ჩვევები.

ამ ქვეთავში ოთხი მუზეუმის მაგალითზე განვიხილეთ უცხოეთის მუზეუმებში არსებული საგანმანათლებლო პროგრამები, რაც საერთო სურათის წარმოდგენის საშუალებას გვაძლევს. არაერთხელ ითქვა, რომ საგანმანათლებლო საქმიანობა ერთ-ერთი წამყვანია თანამედროვე მუზეუმებისათვის, რაც კიდევ ერთხელ დასტურდება მათ მიერ შემოთავაზებული მრავალფეროვანი საგანმანათლებლო პროგრამების ჩამონათვალით. თითქმის ყველა მუზეუმი ქმნის საგანმანათლებლო პროგრამებს სკოლის ასაკობრივი ჯგუფებისთვის, რაც სრულიად ბუნებრივია, რადგან სტატისტიკის თანახმად, მუზეუმის დამთვალიერებელთა 20-25%-ს სწორედ სკოლის მოსწავლეები შეადგენენ. შესაბამისად, მუზეუმები მაქსიმალურად ზრუნავენ არსებულ ვიზიტორებზე და ასევე მუშაობენ პოტენციური აუდიტორიის მოზიდვაზე, რისი საუკეთესო საშუალებაც არის საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების, მათ შორის სხვადასხვა ტიპის საგანმანათლებლო აქტივობების შექმნა.

2.2. საქართველოს მუზეუმების საგანმანათლებლო პროგრამები

სამუზეუმო სფეროში მიმდინარე ცვლილებებმა, რაც გულისხმობს მათი სტატუსისა და საქმიანობის ცვლილებას, იმგვარად, რომ პასუხობდეს თანამედროვე სამყაროს გამოწვევებს, სტანდარტებს და საზოგადოებრივ მოთხოვნებს დიდი გავლენა იქონია საქართველოს მუზეუმებზეც. თანდათან ქართულ სამუზეუმო სისტემაში დაიწყო რადიკალური ცვლილებების ხანა, რასაც მოჰყვა მუზეუმების სოციალურად აქტიურ საზოგადოებრივ ცენტრებად ჩამოყალიბება.

საქართველოს მუზეუმები აქტიურად მუშაობენ იმაზე, რომ ჩამოყალიბდნენ თანამედროვე სტანდარტების შესაბამის საზოგადოებრივი დანიშნულების ცენტრებად, რომლებსაც აქვთ საკუთარი მისია და ხედვა, რომლებში გაჟღერებულია სურვილი, მათი საქმიანობა მიმართული და ორიენტირებული იყოს დამთვალიერებლის სურვილებსა და მოთხოვნებზე. სწორედ ამიტომ, დღეისათვის საქართველოს რამდენიმე მუზეუმი აქტიურად ახორციელებს საგანმანათლებლო საქმიანობას, რაც გულისხმობს საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების შექმნას.

საზოგადოებაზე ორიენტირებულ პროგრამათაგან დიდი პოპულარობით სარგებლობს საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც მეტწილად სკოლის ასაკობრივ ჯგუფებზეა გათვლილი, თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს პროგრამები არ არის მორგებული უშუალოდ სკოლის პროგრამებზე. ქვემოთ ჩვენ განვიხილავთ საგანმანათლებლო პროგრამებს, რომლებსაც საქართველოს რამდენიმე მუზეუმი დიდი წარმატებით ახორციელებს, რისი დასტურიც არის საზოგადოების, განსაკუთრებით კი სასკოლო ჯგუფების აქტიური ჩართულობა მათში. ვიდრე კონკრეტული მაგალითების განხილვაზე გადავიდოდეთ, აქვე ჩამოვთვლით იმ მუზეუმებს, რომელთა საგანმანათლებლო პროგრამებზეც შევაჩერეთ აჩევანი ჩვენი კვლევის ფარგლებში:

- საქართველოს ეროვნული მუზეუმი
- საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმი - ხელოვნების სასახლე
- აზრეშუმის სახელმწიფო მუზეუმი
- საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო
- საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი შექმნის დღიდან ახორციელებს საგანმანათლებლო საქმიანობას. გამომდინარე მისი კოლექციიდან თუ საგამოფენო საქმიანობიდან იგი ფლობს საგანმანათლებლო პროგრამების განსახორციელებლად მნიშვნელოვან რესურსს, რასაც ძალიან პროდუქტიულად იყენებს და დამთვალიერებელს სთავაზობს საგანმანათლებლო პროგრამების მრავალფეროვან ჩამონათვალს და შესაძლებლობას აძლევს მათ მონაწილეობა მიიღონ სხვადასხვა სახის შემეცნებით აქტივობაში და ისარგებლონ სპეციალურად მომზადებული მასალით.

საგანმანათლებლო პროგრამებისა და შესაბამისი შემეცნებითი ლიტერატურის მომზადებაში აქტიურად არიან ჩართულნი მეცნიერები და განათლების სპეციალისტები, რაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მათ წარმატებით განხორციელებაში, რადგან კარგი საგანმანათლებლო პროგრამის მომზადებისთვის აუცილებელია პროფესიონალების ჩართულობა, რასაც ითვალისწინებს 1965 წელს გამართულ მუზეუმების საერთაშორისო კომიტეტის (ICOM) მე-8 გენერალურ ასამბლეაზე მიღებული დეკლარაცია.⁵¹

საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საგანმანათლებლო პროგრამები სხვადასხვა ფორმატისაა: ერთჯერადი ან ციკლური, ჯგუფური ან ინდივიდუალური, გამოფენის თანხლებით, სეზონური ან რეგულარული.

⁵¹ 1965 წელს გაიმართა მუზეუმების საერთაშორისო კომიტეტის (ICOM) მე-8 გენერალური ასამბლეა, რომელზეც ICOM-ის ოფიციალური პოლიტიკის სახით მიიღეს დეკლარაცია, რომლის თანახმად, სავალდებულო იყო მუზეუმის სამუშაო განრიგში კვალიფიციური პედაგოგების ყოფნა, რაც გამოიწვია მუზეუმის საგანმანათლებლო საქმიანობის განვითარების აუცილებლობამ.

მუზეუმის მიერ სკოლის მოსწავლეებისათვის განსაზღვრულ პროგრამაში ორი ძირითადი კატეგორია გამოიყოფა:

- სკოლის სასწავლო გეგმასთან დაკავშირებული სამუზეუმო პროგრამა ან გამოფენა,
- სხვადასხვა სფეროში მოზარდის ცოდნის გაღრმავებისთვის ხელისშემწყობი სამუზეუმო პროგრამა.

საგანმანათლებლო საქმიანობის პოლიტიკის ფარგლებში საქართველოს ეროვნულმა მუზეუმმა შეიმუშავა ე. წ. „სამი ნაბიჯის პროგრამა“, რომელიც პროგრამა განკუთვნილია მასწავლებლებისათვის და სახელწოდებიდან გამომდინარე იყოფა სამ ეტაპად.

1. გაკვეთილის გეგმა მუზეუმში ვიზიტამდე.
2. მუზეუმში ვიზიტის დროს განსახორციელებელი აქტივობები და პრაქტიკული მეცადინეობები.
3. მუზეუმში ვიზიტის შემდეგ განსახორციელებელი აქტივობები.

აღნიშნული პროგრამა წარმოადგენს სკოლებისა და მუზეუმების თანამშრომლობის განვითარებისათვის გადადგმულ მნიშვნელოვან ნაბიჯს და ასევე არის ერთ-ერთი მაგალითი იმისა, თუ როგორ შეიძლება დაიგეგმოს ეფექტური და წარმატებული საგანმანათლებლო საქმიანობა.

ბუნებრივია, საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საგანმანათლებლო პროგრამები პირველ რიგში, უკავშირდება მუზეუმის კოლექციას, რომელთა შორის გამოვყოფთ პროგრამას: „წარმოიდგინე წარჩინებული კოლხი ქალი“, რომელიც განკუთვნილია მე-6 - მე-10 კლასის მოსწავლეებისათვის.

საგანმანათლებლო პროგრამა „წარმოიდგინე წარჩინებული კოლხი ქალი“ დაკავშირებულია არქეოლოგიურ საგანძურთან. პროგრამის მიზანია ვანში გათხრილი სამარხის ინვენტარის საფუძველზე მოზარდებმა წარმოიდგინონ, თუ როგორი შეიძლება ყოფილიყო წარჩინებული კოლხი ქალი. პროგრამის ფარგლებში მიმოიხილავენ მიცვალებულთა კულტისა და რიტუალის თავისებურებებს, რწმენა-წარმოდგენებს, სამარხში აღმოჩენილი ნივთების მნიშვნელობას, მხატვრულ სახესა და პარალელებს. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სამარხში აღმოჩენილ ქალის ნივთებს, სამკაულსა და მოსართავს. განიხილავენ ამ ნივთების მხატვრულ სახეს, მათზე გამოსახული სცენების იკონოგრაფიას, ოქრომჭედლობის უნიკალური ტექნიკას- ე.წ. ცვარას.

გაკვეთილი აგებულია სწავლების ინტერაქტიულ მეთოდზე და ითვალისწინებს მუშაობას, როგორც ექსპოზიციაში, ისე დარბაზში. გაკვეთილის ბოლოს პროგრამის მონაწილეებს ეძლევათ დავალება: ნანახი მასალის მიხედვით დახატონ წარჩინებული კოლხი ქალი ან მოიგონონ მასზე რამე ამბავი.⁵²

აღნიშნული საგანმანათლებლო პროგრამა ძალიან საინტერესოა თავისი შინაარსიდან გამომდინარე. იგი მოიცავს ისეთი სასკოლო საგნების შესაბამის

⁵² www.museum.ge

თემებს, როგორებიცაა საქართველოს ისტორია და სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნება. ზემოთ განხილული პროგრამა საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს გაიღრმავონ ცოდნა ისეთი საკითხების შესახებ, როგორებიცაა ძველი საქართველოს (კოლხეთის სამეფო) ისტორია და მოდის განვითარების ეტაპები. პროგრამა საკმაოდ აქტუალურ თემებს ეხება, რაც კარგი მოტივატორია მოსწავლეების ჩართულობისათვის. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ვიზიტორებს საშუალება აქვთ, დაკავდნენ შემოქმედებითი საქმიანობით და ნანახის შედეგად მიღებული შთაბეჭდილებები და ემოციები გადმოსცენ თავიანთ ნამუშევარში.

საქართველოს ეროვნული მუზეუმის მიერ შემოთავაზებულ საგანმანათლებლო პროგრამათაგან ძალიან დიდი პოპულარობით სარგებლობს ხალხური რეწვის გაკვეთილები. პროგრამა ხორციელდება გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიულ მუზეუმში და განკუთვნილია სკოლის სამივე საფეხურის (დაწყებითი, საბაზო და საშუალო) მოსწავლეებისათვის.

პროგრამის მიზანია საქართველოში ხალხური რეწვის ცოცხალი ტრადიციების შენარჩუნება. საერთო გლობალიზაციის ფონზე ხალხური რეწვა, როგორც ქვეყნის კულტურის განუყრელი ნაწილი და მისი თვითმყოფადობის, ესთეტიკის გამოხატულება, სულ უფრო აქტუალური ხდება.

ხალხური რეწვის გაკვეთილების მონაწილეებს შესაძლებლობა მიეცემათ გაიცნონ ტრადიციული ხელსაქმის ოსტატები, დახელოვნდნენ და აითვისონ ხალხური ხელობის სხვადასხვა დარგები : მეთუნეობა, დაზგური და ჩხირებით ქსოვა, ტილოზე ნემსით ქარგვა, ხეზე კვეთა, ტრადიციული მჭედლობა და სხვა.

ხალხური რეწვის გაკვეთილები ძალიან საინტერესოა მოსწავლეებისათვის, რადგან მათ შესაძლებლობა ეძლევათ თავიანთ ძალები მოსინჯონ ისეთ შემოქმედებით საქმიანობებში რასაც ხალხური რეწვა აერთიანებს და ასევე, არსებობს მომავალი პროფესიის ან თუნდაც, ჰობის აღმოჩენის დიდი ალბათობაც.

საგანმანათლებლო პროგრამებზე საუბრისას აუცილებად უნდა აღვნიშნოთ ეროვნული მუზეუმის მიერ შემოთავაზებული ფრანგული გაკვეთილის თემა : ფერები და ცხოველთა სამყარო. პროგრამა დიმიტრი შევარდნაძის სახელობის ეროვნულ გალერეაში ხორციელდება და მე-2-დან მე-8 კლასის მოსწავლეებისათვის არის განკუთვნილი.

საგანმანათლებლო პროგრამა „ვისწავლოთ ფრანგული მუზეუმში“ საქართველოს ფრანგული ინსტიტუტისა და საქართველოს ეროვნული მუზეუმის თანამშრომლობით მომზადდა. პროგრამა ითვალისწინებს ფრანგული ენის გასვლით გაკვეთლებს მუზეუმის ექსპოზიციაში, სადაც მონაწილეებს ნასწავლი მასალის გამეორებისა და განმტკიცების შესაძლებლობა ეძლევათ. გაკვეთილის თემა „ფერები და ცხოველთა სამყარო“ ეფუძნება ნიკო ფორსმანის ნამუშევრებს და შეესაბამება ფრანგული ენის ცოდნის პირველ დონეს.

პროგრამის ფარგლებში მონაწილეები ასრულებენ სახალისო დავალებებსა და სავარჯიშოებს. ასევე, საშუალება აქვთ აღნიშნული თემებისა და ხელოვნების ნიმუშების შესახებ ისაუბრონ და იმსჯელონ ფრანგულად.

შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული პროგრამა საკმაოდ მრავალმიზნობრივია, რადგან იგი ხელს უწყობს არა მარტო ფრანგული ენის ცოდნის გაუმჯობესებასა და საკომუნიკაციო უნარების განვითარებას, არამედ ხელოვნების ნიმუშების უკეთ გაცნობასა და შესწავლას.

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, მასში შემავალი მუზეუმების სპეციფიკიდან გამომდინარე არაერთ საგანმანათლებლო პროგრამას ახორციელებს და ყოველ წელს დამთვალიერებელს მრავალფეროვან საგანმანათლებლო კალენდარს სთავაზობს, რაც ვიზიტორს, უქმნის კომფორტულ გარემოს და უმარტივებს მისთვის საინტერესო და სასურველი პროგრამის არჩევის პროცესს.

საქართველოს ეროვნული მუზეუმის მიერ განხორციელებული საგანმანათლებლო პროგრამებიდან აუცილებლად აღსანიშნავია ისეთი უმნიშვნელოვანესი პროგრამა, რომელიც შეეხება ინკლუზიურ განათლებას. ვიდრე უშუალოდ პროგრამის აღწერაზე გადავიდოდეთ, საჭიროდ მიგვაჩნია ორიდე სიტყვით შევეხოთ ინკლუზიური განათლების მნიშვნელობას მუზეუმებში.

არაერთხელ აღვნიშნეთ, რომ მუზეუმების საქმიანობის ორიენტირი საზოგადოებისკენ არის მიმართული. საზოგადოებაში კი იგულისხმება ყველა ადამიანი განურჩევლად სქესისა, ეროვნებისა, რელიგიისა თუ შესაძლებლობებისა. შესაბამისად, სამუზეუმო საზოგადოებრივი პროგრამები ორიენტირებული უნდა იყოს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებზეც, რადგან მუზეუმი ვალდებულია „[...] საზოგადოების ყველა წევრისთვის იმუშაოს.“⁵³ მით უმეტეს, რომ განათლების მიღება და კულტურასთან წვდომა ყველა ადამიანის უფლებაა.⁵⁴ როგორც ანა ჟვანიას პუბლიკაციაში⁵⁵ ვკითხულობთ, 1990 წელს ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიიღეს კანონი Americans with Disabilities Act (ADA), რომელიც შეეხება როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო მუზეუმებს და ემსახურება შეზღუდული უნარების მქონე პირებისათვის მათი ხელმისაწვდომობის გაზრდას.

„შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლების 2006 წლის გაეროს კონვენციის რატიფიცირება მოახდინა ჩვენმა ქვეყანამაც. საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს მიერ მიღებულ დოკუმენტში „კულტურის პოლიტიკა 2025“ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა

⁵³ ჟვანია ა., II სამეცნიერო კონფერენციის - „კულტურა და ხელოვნება“: კვლევა და მართვა“, მასალები, ბათუმის ხელოვნების სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, ISBN 978-9941-9404-91, 2017, გვ. 432-437

⁵⁴ 1990-იან წლებში ამერიკასა და ევროპაში საკანონმდებლო დონეზე აღიარეს, რომ განათლებისა და კულტურის ხელმისაწვდომობა თითოეული ადამიანის უფლებაა.

⁵⁵ II სამეცნიერო კონფერენციის - „კულტურა და ხელოვნება“: კვლევა და მართვა“, მასალები, ბათუმის ხელოვნების სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, ISBN 978-9941-9404-91, 2017

კულტურის ხელმისაწვდომობის გაზრდა პრიორიტეტულ მიზნად არის დასახული.“⁵⁶ რაც იმას ნიშნავს, რომ აუცილებელია სამუზეუმო სივრცეების ადაპტირება, რათა ისინი მართლაც ხელმისაწვდომი იყოს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის. გარდა სივრცეების ადაპტირებისა, აუცილებელია მათთვის შეიქმნას სპეციალური პროგრამები, რომლებიც უზრუნველყოფს შეზღუდული შესაძლებლობების პირებისათვის დროის სასიამოვნოდ და პროდუქტიულად გატარებას შესაძლებლობის მიცემას, რაც გულისხმობს კოლექციების გაცნობასა თუ სხვადასხვა აქტივობებში მონაწილეობას.

შეზღუდული შესაძლებლობების პირებისათვის განკუთვნილ საგანმანათლებლო პროგრამებს თავისი სპეციფიკა გააჩნია. ამ ტიპის პროგრამების შექმნა დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს. აუცილებელია მასში ჩართული იყვნენ ფსიქოლოგები, სპეც-მასწავლებლები და რა თქმა უნდა მუზეუმის პერსონალი. პროგრამის დაგეგმვის ეტაპების გარდა, აუცილებელია მუზეუმის თანამშრომლებს ჩაუტარდეთ ტრენინგები, რათა მათ იცოდნენ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებთან ურთიერთობის სპეციფიკა და სირთულე.

ზემოთ უკვე ვახსენეთ, რომ ინკლუზიური განათლება საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს პოლიტიკის ერთ-ერთ პრიორიტეტს წარმოადგენს, რასაც გამოხმაურება მოჰყვა საქართველოს ეროვნული მუზეუმისგან და დიმიტრი შევარდნაძის სახელობის ეროვნულ გალერეაში ყოველ კვირა დღეს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისათვის იმართება საგანმანათლებლო პროგრამა „ფიროსმანის სამყარო“.

პროგრამა შედგება ორი ნაწილისგან: ინტერაქტიული ექსკურსიისა და შემოქმედებითი აქტივობისგან. პირველი ეტაპი გულისხმობს მისალმებას, წესების გაცნობას, დარბაზის დათვალიერებასა და მხატვრის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე ინფორმაციის მოსმენას. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ექსკურსია ინტერაქტიულია და მარტივი კითხვა-პასუხის რეჟიმში მიმდინარეობს. მეორე ეტაპზე ჯგუფის სპეციფიკის გათვალისწინებით მონაწილეებს ეძლევათ დავალება, რაც გულისხმობს ხატვას, ძერწვას ან აპლიკაციის შექმნას დარბაზში ნანახი იმ ნამუშევრის თემაზე, რომელიც მათ ყველაზე მეტად მოეწონათ. მონაწილეებს საშუალება აქვთ თავად აირჩიონ მათთვის სასურველი სახატავი მასალა და რესურსები.

პროგრამის მიზნებია ახალი ინფორმაციის მიღება, ასოციაციური აზროვნებისა და თვითგამოხატვის უნარების განვითარება, ცხოვრებისეული გამოცდილების ახალ გარემოში გამოყენება და ყურადღების კონცენტრირება.

⁵⁶ ჟვანია ა., II სამეცნიერო კონფერენციის - „კულტურა და ხელოვნება“: კვლევა და მართვა“, მასალები, ბათუმის ხელოვნების სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, ISBN 978-9941-9404-91, 2017, გვ. 432-437

აღნიშნული პროგრამა ძალიან საინტერესოა თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე და შეიძლება ითქვას, ახალი სიტყვაა ქართული მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობაში, რაც მაგალითი უნდა გახდეს სხვა მუზეუმებისათვის.

ჩვენი კვლევისთვის პროგრამა „ფიროსმანის სამყარო“ მნიშვნელოვანია იმიტაც, რომ მისი შემუშავებისას საზღვარგარეთის ხელოვნების მუზეუმების გამოცდილებისა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებში სწავლებისა და განვითარების თეორიებთან ერთად გამოყენებულ იქნა საჯარო სკოლების ინკლუზიური განათლების გამოცდილება ეროვნული სასწავლო გეგმის ფარგლებში.

საგანმანათლებლო პროგრამებს აქტიურად ახორციელებს **საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმი**. ამჟამად მუზეუმში 10 საგანმანათლებლო პროგრამა ხორციელდება, რომელთაგან ყველაზე პოპულარული არის პროგრამა ქართული ანიმაციის შესახებ. აღნიშნული პროგრამა გათვალისწინებულია როგორც სკოლამდელი, ასევე სასკოლო ასაკობრივი ჯგუფებისათვის. პროგრამა ორი ეტაპისგან შედგება. პირველ ეტაპზე მონაწილეები ეცნობიან ანიმაციის შექმნის ისტორიასა და ქართულ ანიმაციას, შემდეგ კი უყურებენ ქართულ მულტიპლიკაციურ ფილმს. მეორე ეტაპი მოიცავს პრაქტიკულ სამუშაოს. ბავშვები მუზეუმში დაცულ ანიმაციური თემატიკის რეპროდუქციებიდან თავისი სურვილისამებრ არჩევენ პერსონაჟებს და იხატავენ მათ. პროგრამის მიზანია, ხელს უწყობს ახალგაზრდებში ქართული ანიმაციის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებას და მის მიმართ ინტერესის გაღვივებას. ასევე ამ პროგრამის ფარგლებში ბავშვებს საშუალება აქვთ გაივარჯიშონ მოტორული სისტემა და ფანტაზიის უნარი, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია მათი განვითარებისათვის.

კიდევ ერთი საკმაოდ პოპულარული პროგრამა, რომელსაც საქართველოს თეატრის, მუსიკის კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმი ახორციელებს არის „ქართული თოჯინა - კუკნები“. აღნიშნული პროგრამაც წინას მსგავსად, ორ ეტაპად მიმდინარეობს. პირველ ეტაპზე მონაწილეები ეცნობიან თოჯინების ისტორიას და ათვალიერებენ მუზეუმის საექსპოზიციო დარბაზში გამოფენილ „კუკუნებს“. მეორე ეტაპი მოიცავს პრაქტიკულ სამუშაოს, რომლის დროსაც მონაწილეები თავიანთი ხელით ამზადებენ თოჯინებს.

ზემოთგანხილული პროგრამები ძირითადად სკოლის დაწყებითი კლასების მოსწავლეებსა და სკოლამდელი აღსაზრდელებისათვის არის გათვალისწინებული. საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმი ასევე გვთავაზობს პროგრამებს უფროსკლასელებისთვის. რომელთაგან აღსანიშნავია „ბერიკები ხელოვნების სასახლიდან“ და „ქართული მინიატურა“.

პროგრამების განხორციელების მხრივ განსაკუთრებული აქტივობით გამოირჩევა საქართველოს აბრეშუმის სახელმწიფო მუზეუმი, რომელსაც კოლექციების სიმდიდრიდან და მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე, საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების დიდი პოტენციალი აქვს და საკმაოდ წარმატებით იყენებს მას.

მუზეუმის ფუნქციონირებასთან უშუალო კავშირშია საქართველოს აბრეშუმის სახელმწიფო მუზეუმის პროგრამა „ჭიის გამოკვება“. აბრეშუმის მუზეუმი ფლობს აბრეშუმის, სხვადასხვა ჯიშის თუთის ჰერბარიუმების, აბრეშუმხვევას ჭიის ბიოლოგიის ამსახველ სხვადასხვა ექსპონატებისა და პეპლების მდიდარ კოლექციებს. ყოველი წლის მაის-ივნისში მუზეუმს ჰყავს მცირე რაოდენობის აბრეშუმის ჭია, რომლის ნახვაც ნებისმიერ დამთვალიერებელს შეუძლია. სურვილის შემთხვევაში ვიზიტორებს საშუალება აქვთ გამოკვებონ ჭიები და დააკვირდნენ მათი განვითარების სხვადასხვა ეტაპს.⁵⁷

აღნიშნული პროგრამა ძალიან საინტერესო იქნება სკოლის ასაკობრივი ჯგუფებისთვის, რადგან მათ საშუალებას აძლევს გაიღრმავონ ცოდნა ბუნებისმეტყველებაში და ასევე, ისიამოვნონ მუზეუმის კოლექციებით.

აბრეშუმის სახელმწიფო მუზეუმი გვთავაზობს კიდევ ერთ ძალიან პოპულარულ და საინტერესო საგანმანათლებლო პროგრამას „ცურუ მზის სამშობლოდან“. აღნიშნული პროგრამა ეფუძნება აბრეშუმის სახელმწიფო მუზეუმში დაცულ იაპონურ ექსპონატებს, მათ შორის იაპონურ კიშონოს. იგი სამი ეტაპისგან შედგება. პირველ ეტაპზე მონაწილეები ეცნობიან აბრეშუმის მუდმივმოქმედ ექსპოზიციას, სადაც წარმოსახვით იმოგზაურებენ დიდი აბრეშუმის გზის გასწვრივ - გაეცნობიან იაპონიას, ამ ქვეყნის კულტურას, ტრადიციებს და ტრადიციულ იაპონურ სამოსს - კიშონო, გაეცნობიან მის სხვადასხვა სახეობას, მისი ჩაცმის წესებს და საინტერესო ამბებს კიშონოს შესახებ. მეორე ეტაპზე მონაწილეები ერთვებიან პეციალური შემეცნებით გასართობი თამაშში, რომლითაც უკეთ იმახსოვრებენ მოსმენილ ინფორმაციას. მესამე ეტაპზე მონაწილეები საკუთარი ხელით ამზადებენ ორიგამის კიშონოს, რომლის სამახსოვროდ წაღებაც არის შესაძლებელი.

პროგრამა მიზნად ისახავს, წარმოაჩინოს აბრეშუმის გზისა და აბრეშუმის მუზეუმის ურთიერთკავშირი, მონაწილეებს გაუღრმავოს ცოდნა იაპონური ტრადიციული სამოსის კიშონოს შესახებ და შემეცნებითი და სახალისო აქტივობებილ ბავშვებს მიაწოდოს აბრეშუმთან და იაპონურ კიშონოსთან დაკავშირებული ისტორიული და ეთნოგრაფიული მასალა.

საგანმანათლებლო პროგრამების საინტერესო ნუსხას გვთავაზობს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო, რომელიც რამდენიმე მუზეუმსა და მუზეუმ-ნაკრძალს აერთიანებს. სააგენტოს საგანმანათლებლო პროგრამების მიზანია კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის

⁵⁷ www.silkmuseum.ge

სფეროში ახალგაზრდა თაობების ჩართვა, მათი ცნობიერების ამაღლება და სფეროს პოპულარიზაცია, რისთვისაც საბავშვო საგანმანათლებლო პროგრამებს ახორციელებს თბილისში, მცხეთასა და ნოქალაქევში.

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს საგანმანათლებლო სამსახური ახორციელებს - საგანმანათლებლო პროგრამებს და კულტურული მემკვიდრეობის პოპულარიზაციისთვის ამზადებს ბეჭდურ და ციფრულ პროდუქციებს და საინფორმაციო-საინტერპრეტაციო დაფების კონცეფციას.

ერთ-ერთი საგანმანათლებლო პროგრამა, რომელიც კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოში ხორციელდება არის „საბავშვო არქეოლოგია - მცხეთა, სამთავროს არქეოლოგიური ველი“. პროგრამის მიზანია აზიაროს ბავშვი არქეოლოგიის საინტერესო პროფესიას, გაუღოს წარსულის კარი და გააცოცხლებინოს შორეულ წინაპართა იდუმალი ყოფაცხოვრება, გაუღვივოს სიყვარული მშობლიური ისტორიისა და კულტურული მემკვიდრეობისადმი, განუვითაროს შემოქმედებითობის, მსჯელობის, კვლევის, ანალიზის უნარები და აუმაღლოს ზოგადი განათლების დონე.⁵⁸

საგანმანათლებლო პროგრამა შვიდ ეტაპად არის დაყოფილი:

ეტაპი 1 : სამთავროს ნამოსახლარისა და სამაროვანის დათვალიერება

ეტაპი 2 : მოკლე საუბარი არქეოლოგიასა და არქეოლოგიური სამუშაოების შესახებ

ეტაპი 3 : ბავშვების „აღჭურვა“ არქეოლოგიური იარაღით

ეტაპი 4 : „გათხრები“

ეტაპი 5 : აღმოჩენათა ანალიზი (ასაკობრივი ჯგუფის გათვალისწინებით)

ეტაპი 6 : კერამიკული ნაწარმის რესტავრაცია

ეტაპი 7 : „ნორჩი არქეოლოგის“ სერტიფიკატის გადაცემა ბავშვებისთვის

განხილული პროგრამა ძალიან საინტერესოა მოსწავლეებისათვის, რადგან მათ საშუალება აქვთ მაქსიმალურად ჩაერთოდ შემეცნებით პროცესში და თავად შეასრულონ ის სამუშაოები რასაც ასრულებენ არქეოლოგები. როგორც ცნობილია, კეთებით სწავლება შემეცნების ერთ-ერთი საუკეთესო მეთოდია და გარდა ახალი ინფორმაციის ათვისებისა, სიამოვნების მიღებასაც გულისხმობს, რაც კარგი მოტივატორია სკოლის ასაკის ბავშვებისათვის.

საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში⁵⁹ ძალზე დიდი პოპულარობით სარგებლობს საგანმანათლებლო პროგრამა „კანფეტების ისტორია“, რომელიც მოიცავს თხრობას მსოფლიოს პირველ კანფეტზე, შაქრის დაბადების ადგილზე, მის ისტორიასა და საუკუნეების მანძილზე გამოგონებული კანფეტის სხვადასხვა სახეობებზე. ხოლო პროგრამის პრაქტიკულ ნაწილში მუზეუმის კანფეტების სახელოსნოში ბავშვები წინასწარ

⁵⁸ www.heritagesites.ge

⁵⁹ <https://www.facebook.com/folkartgeorgian/>

დამზადებული (მოზელილი) მასალით თვითონვე აკეთებენ კანფეტს, ფორმას აძლევენ მას, ამოვლებენ წვრილ კანფეტებში, ფუთავენ შიდა და გარე ქაღალდით და აფორმებენ (პროგრამის ხანგძლივობა: 1 სთ 30 წთ. ასაკობრივი ჯგუფი : I- VI კლასები). მუზეუმის მეორე პროგრამის „ანიმაცია“ თეორიული ნაწილის პრეზენტაცია მოსწავლეებს აცნობს ანიმაციის საწყისებს, პრეისტორიულ მხატვრობას, სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ქვეყანაში გამოგონებული ანიმაციის ხერხებს და ხელსაწყოებს, დისნეის ქარხანას. პროგრამის პრაქტიკულ ნაწილში კი ბავშვები თავად ამზადებენ ანიმაციის პირველ ხელსაწყოს, დაბოლოს კი, მუზეუმში აწყობენ ექსპედიციას ანიმაციის საწყისების აღმოსაჩენად. ხოლო „ხალიჩის თამაშების“ განაცხადი ასე გამოიყურება: თეორიული ნაწილი: მეხალიჩეობა საქართველოში, სხვადასხვა კუთხეში მოქსოვილი ხალიჩები, „სურათი-ხალიჩები“, „საპნის ორნამენტები“, ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების ხალიჩის სახელოსნოები. პრაქტიკული ნაწილი: მუყაოს დისკოზე ძაფებით მოწული ჭიქის დასადების დამზადება. მოზრდილი ბავშვებისთვის თამაში „მემო“ დიდი ბარათებით, რომლებზეც სხვადასხვა ხალიჩებია გამოსახული. შედარებით უმცროსებისთვის გათვალისწინებულია შეჯიბრი ხალიჩის პაზლის სწრაფად აწყობაში.

ზემოთ განვიხილეთ საქართველოს მუზეუმებში არსებული საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც, როგორც დასაწყისში აღვნიშნეთ, ძირითადად სკოლის მოსწავლეებზეა ორიენტირებული და მიზნად ისახავს, როგორც მუზეუმის კოლექციების პოპულარიზაციას, ასევე მოზარდების დაინტერესებასა და მათი აქტივობის გაზრდას სამუზეუმო საქმიანობაში.

საგანმანათლებლო პროგრამები საინტერესოდ არის მორგებული საქართველოს მუზეუმების სპეციფიკასა და აუდიტორიის ინტერესებს, თუმცა საჭიროებს გარკვეულ დახვეწას საერთაშორისო მეთოდური რეკომენდაციების გათვალისწინებით, რაც სამუზეუმო საქმიანობის განვითარების თანამდევია უნდა იყოს. ასევე, მნიშვნელოვანია, გაიზარდოს სამუზეუმო საგანმანათლებლო საქმიანობის დიაპაზონი და საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამები შეიქმნას არა მარტო მოსწავლეებისათვის, არამედ უფროსი თაობებისთვისაც.

ვინაიდან ჩვენი კვლევის საგანს სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები წარმოადგენს, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ისეთი საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებისას, რომლებიც სკოლის ასაკობრივ ჯგუფებზე არის ორიენტირებული, ეროვნული სასწავლო გეგმის მიზნებისა და სასკოლო პროგრამის გათვალისწინება და ჩართვა, მუზეუმებს ახალ სიცოცხლეს შესძენს, კიდევ უფრო გაზრდის მათ საგანმანათლებლო როლს, გაამრავალფეროვნებს ყოველდღიურ სამუზეუმო ცხოვრებას და დააინტერესებს უფრო მეტ ვიზიტორს. თავის მხრივ, ამგვარი პროგრამების არსებობა ხელს შეუწყობს მოსწავლეებს ცოდნის გაღრმავებასა და ნასწავლის განმტკიცებაში, საგანმანათლებლო სისტემას კი - ეროვნული სასწავლო გეგმით განსაზღვრული მიზნების მიღწევაში.

2.3. საქართველოსა და საზღვარგარეთის მუზეუმებში არსებული საგანმანათლებლო პროგრამების შედარება და ანალიზი

საქართველოს მუზეუმებში არსებული საგანმანათლებლო პროგრამების კვლევამ ცხადყო, რომ XXI საუკუნის მუზეუმების პოლიტიკაში მიმდინარე ცვლილებებს უკვალოდ არ ჩაუვლია მათთვის და გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ზოგიერთი მუზეუმი სრულიად სამართლიანად აცხადებს პრეტენზიას, იყოს თანამედროვე სტანდარდების შესაბამისი, სოციალურად აქტიური საზოგადოებრივი დანიშნულების ცენტრი, რომელთა პოლიტიკა სავსებით შეესაბამება თანამედროვე მუზეუმის არსსა და დანიშნულებას და იმსახურებს უდიდესი საგანმანათლებლო პოტენციალის მქონე ორგანიზაციის სტატუსს.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საზღვარგარეთის ქვეყნებში განხილული საგანმანათლებლო პროგრამების მეთოდოლოგია და დასახული მიზნები თითქმის არ განსხვავდება საქართველოს მუზეუმებში არსებული საგანმანათლებლო პროგრამებისგან, რაც იმის თქმის საშუალებას გვაძლევს, რომ საქართველოს მუზეუმები იზიარებენ „კოლეგების“ გამოცდილებასა და პრაქტიკას და თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მათი პროდუქტი არაფრით ჩამორჩება ევროპისა თუ ამერიკის მუზეუმების პროგრამებს.

განსაკუთრებით გვინდა ხაზი გავუსვათ ინკლუზიური განათლების საკითხს. ზემოთ განვიხილეთ საქართველოს ეროვნული გალერეისა და ვან გოგის მუზეუმების საგანმანათლებლო პროგრამები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის. პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ ტიპის პროგრამების შექმნა უდიდესი ნაბიჯია საგანმანათლებლო საქმიანობის განვითარებისათვის და მუზეუმებს საშუალებას აძლევს იყვნენ საზოგადოების თითოეული წევრისთვის ხელმისაწვდომი, რაც, ასევე, დაეხმარება შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებს საზოგადოებასთან ინტეგრაციაში.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სასკოლო ასაკობრივი ჯგუფების განათლების პროგრამების სათანადოდ მომზადების მიზნით, მსოფლიოს მუზეუმებში მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა სკოლის მასწავლებელთა ტრენინგებს, რომელთა მიზანია გააცნოს მათ ის სამუზეუმო რესურსები და მასალა, რომელთა გამოყენებაც შეუძლიათ საგაკვეთილო პროცესის მსვლელობისას. ამ შემთხვევაში, საქართველოს ეროვნული მუზეუმი გახლავთ მაგალითი, თუ როგორი წარმატებით შეიძლება განხორციელდეს სკოლის მასწავლებელთა ტრენინგები სამუზეუმო სივრცეში. 2009 წელს საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში ჩატარდა ერთკვირიანი პროგრამა, რომელშიც თბილისის სკოლების მასწავლებლები მონაწილეობდნენ. პროგრამის მსვლელობისას მასწავლებლები გაეცნენ მათთვის მომზადებულ საგანმანათლებლო რესურსებსა და მათი გამოყენების წესებს,

გაკვეთილის გეგმებს ანა თუ იმ ასაკის მოზარდებისთვის და სხვადასხვა ვიზუალურ მასალას თუ საჭირო ინფორმაციას. პროგრამის დასრულების შემდეგ, მასწავლებლებმა მიღებული გამოცდილება წარმატებით გადაიტანეს თავიანთ პედაგოგიურ პრაქტიკაში და დღემდე აქტიურად თანამშრომლობენ მუზეუმებთან.

მუზეუმში ვიზიტის წინ მასწავლებელმა წინასწარ უნდა მოამზადოს მოსწავლეები. ასევე უნდა განისაზღვროს ის ექსპონატები, რომლებიც შეესაბამება იმ კონკრეტულ თემას, რომლის ფარგლებშიც დაიგეგმა მუზეუმში ვიზიტი. ასევე, შესაძლებელია, მოსწავლეებმა თავად აირჩიონ ის ექსპონატები, რომელთა გაცნობაც თავად სურთ. ამგვარი მიდგომა კიდევ უფრო გააღრმავებს მათ ინტერესებს, რადგან ბავშვებს მოსწონთ, როცა აქვთ არჩევანის თავისუფლება, რაც კარგი მოტივატორია მათთვის.

მუზეუმში დაგეგმილი ვიზიტიც შეიძლება იყოს წარუმატებელი, თუ კი იგი არ არის მუზეუმის საგანმანათლებლო სპეციალისტისა და სკოლის მასწავლებლის თანამშრომლობის შედეგად ორგანიზებული. ავტორის რეკომენდაციით, სასურველია, მუზეუმს ჰქონდეს საგანმანათლებლო პროგრამების გზამკვლევი, რომელიც დაეხმარება სკოლის მასწავლებელს მუზეუმში ვიზიტის დაგეგმვისას.

საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ დღეისათვის საქართველოს მუზეუმებში არსებული პროგრამები სრულიად შეესაბამება თანამედროვე სტანდარტებს და აკმაყოფილებს მომხმარებლის მოთხოვნებს, რაც ძალიან დიდი ნაბიჯია საგანმანათლებლო საქმიანობის განვითარებისათვის. ვიზიტორებს, განსაკუთრებით კი სკოლის მოსწავლეებს არაჩვეულებრივი შანსი აქვთ, არაფორმალურ გარემოში გაიმუჯრობონ სკოლაში მიღებული ცოდნა და გაეცნონ ახალ ინფორმაციას ინოვაციური, სახალისო და საინტერესო მეთოდების გამოყენებით. თუმცა, არ უნდა დაგვავიწყდეს ჩვენი კვლევის მიზანი, საქართველოს მუზეუმებში დაინერგოს სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები, რაც ეროვნული სასწავლო გეგმის მიზნებისა და სასკოლო პროგრამების ინტეგრირებას სამუზეუმო პროგრამებთან.

ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ამგვარი ინტეგრაცია მუზეუმებს ახალ სიცოცხლეს შესძენს, კიდევ უფრო გაზრდის მათ საგანმანათლებლო როლს, გაამრავალფეროვნებს ყოველდღიურ სამუზეუმო ცხოვრებას და დააინტერესებს უფრო მეტ ვიზიტორს. თავის მხრივ, ამგვარი პროგრამების არსებობა ხელს შეუწყობს მოსწავლეებს ცოდნის გაღრმავებასა და ნასწავლის განმტკიცებაში, საგანმანათლებლო სისტემას კი - ეროვნული სასწავლო გეგმით განსაზღვრული მიზნების მიღწევაში.

თავი III

სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების პოტენციალი საქართველოში და რეკომენდაციები მათი შემუშავებისათვის

3.1. სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების პოტენციალი და მნიშვნელობა სასკოლო საგანმანათლებლო პროცესში

თანამედროვე მუზეუმების საქმიანობის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას, როგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, საგანმანათლებლო პროგრამები წარმოადგენს. საგანმანათლებლო საქმიანობის, როგორც სამუზეუმო პოლიტიკის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტად ჩამოყალიბება განაპირობა სამუზეუმო სფეროში XX საუკუნის მეორე ნახევარში დაწყებულმა ცვლილებებმა, რაც პირველ რიგში გამოიხატა სამუზეუმო საქმიანობის ორიენტირის ცვლილებაში. კერძოდ კი, მათთვის პრიორიტული გახდა არა კოლექციები, არამედ მუზეუმის აუდიტორია. სწორედ ამ ცვლილებების შედეგად დაიწყო მუზეუმებში საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების შექმნა, რომელთა მრავალრიცხოვანი ჩამონათვალიდან ერთ-ერთია საგანმანათლებლო პროგრამები.

მუზეუმების, როგორც საგანმანათლებლო ცენტრების პოტენციალი განუზომელია და მათი როლი ამ მიმართულებით დღითიდღე იზრდება. უმდიდრესი სამუზეუმო კოლექციები არაჩვეულებრივ შესაძლებლობებს ქმნის იმისთვის, რომ მუზეუმებმა შექმნან არაფორმალური საგანმანათლებლო სივრცეები, სადაც ვიზიტორებს საშუალება ექნებათ მონაწილეობა მიიღონ შემეცნებით აქტივობებში და დრო სასიამოვნოდ და პროდუქტიულად გაატარონ.

თანამედროვე მუზეუმების გამოწვევების წინაშე, რა თქმა უნდა, საქართველოს მუზეუმებიც აღმოჩნდნენ და შეიძლება ითქვას, მათ ღირსეულად უპასუხეს ამ გამოწვევებს. მეორე თავში ვისაუბრეთ საქართველოს მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობის შესახებ და ჩვენთვის ნათელია, რომ ისინი აქტიურად არიან ჩართულნი მუზეუმების მოდერნიზაციის პროცესში. რაც ძალიან კარგად ჩანს მათ მიერ შემუშავებული საგანმანათლებლო პროგრამების მრავალფეროვნებაში.

საქართველოს მუზეუმების მიერ შექმნილი საგანმანათლებლო პროგრამები ნებისმიერ სამიზნე ჯგუფზეა გათვლილი, თუმცა ძირითადი ორიენტირი მაინც სკოლის ასაკობრივ ჯგუფებზეა გაკეთებული. რაც იმით არის განპირობებული, რომ მუზეუმის ვიზიტორთა ყველაზე დიდ ნაწილს სწორედ სკოლის მოსწავლეები შეადგენენ. აღნიშნული პროგრამები თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე ხელს უწყობს კონკრეტული ცოდნის გადრმავებასა და უნარ-ჩვევების განვითარებას, რაც საგანმანათლებლო საქმიანობის მიზნების განუყოფელ ასპექტებს წარმოადგენს. თუმცა, საქართველოს მუზეუმებში არ არის საგანმანათლებლო პროგრამების

ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით დაგეგმვის პრაქტიკა. ჩვენი კვლევის მიზანია, გამოვავლიოთ ამ ტიპის საგანმანათლებლო პროგრამების დაგეგმვის აუცილებლობა და მნიშვნელობა ეროვნული მიზნების მიღწევისათვის, გამოვიკვლიოთ მუზეუმების პოტენციალი ამ მიმართულების განვითარებისათვის და შევიშუშაოთ რეკომენდაციები, რომლებიც ერთგვარი სახელმძღვანელო იქნება მუზეუმებისათვის სამომავლოდ, ეროვნული სასწავლო გეგმისა და სამუზეუმო კოლექციების ინტეგრაციის ბაზაზე დაფუძნებული საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების პროცესში.

ეროვნულ სასწავლო პროგრამაზე დაფუძნებული სამუზეუმო საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნის მნიშვნელობაზე საუბრის დაწყებამდე, აუცილებლად უნდა მიმოვიხილოთ ქვეყნის კულტურული პოლიტიკა.

კულტურა უდიდეს როლი უჭირავს ყველა იმ სფეროში (განათლება, ბიზნესი, ტურიზმი და სხვა.) რომელთა განვითარება და ხელშეწყობა სახელწმიფოს ერთ-ერთი პრიურიტეტული საქმიანობაა. აქედან ქვეყანაში აქტიურად დგას კულტურული პოტენციალის გაქსიმალურად გამოყენების საკითხი, რაც ნათლად ჩანს 2016 წელს საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს მიერ შემუშავებულ დოკუმენტში „კულტურის სტრატეგია 2025“.

„კულტურის სტრატეგია 2025“ ჩვენი კვლევისთვის მეტად მნიშვნელოვანია იმ კუთხით, რომ მასში მკაფიოდ არის გადმოცემული განათლების როლი კულტურის განვითარების საქმეში და ვფიქრობთ, იგივეს თქმა შეგვიძლია პირიქითაც, ანუ განათლება და კულტურა ის სფეროებია, რომლებსაც შეუძლიათ გააძლიერონ და გააღრმავონ ერთმანეთი ურთიერთთანამშრომლობითა და სწორი კოლაბორაციით.

დოკუმენტში ნათლად არის გამოკვეთილი, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს კულტურასთან ბავშვობიდან ზიარებას. იგი ხელს უწყობს შემოქმედებითი უნარების, წარმოსახვის, შთაგონებისა და ნიჭის განვითარებას და ამდიდრებს და ახალისებს ადამიანის ცხოვრებას. ხელოვან ადამიანს, რომელსაც აქვს ინოვაციური, საინტერესო და ორიგინალური იდეები, შეუძლია დადებითი ზემოქმედება იქონიოს საზოგადოებაზე. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ძალიან დიდია კულტურის როლი რეგიონების, ტურიზმისა თუ ცხოვრების სხვა სფეროების განვითარების სასქმეში. „ცივილიზებულ სამყაროში, კულტურა საზოგადოების ტრადიციული ღირებულებების დაცვისა და მისი დემოკრატიზაციის საუკეთესო ინსტრუმენტია.“⁶⁰

კულტურის სტრატეგიის მიმართულებათაგან პირველია საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და განათლება. სწორედ განათლება მოიაზრება ერთ-ერთ

⁶⁰ კულტურის სტრატეგია 2025

უმნიშვნელოვანეს „იარღად“, რომლის საშუალებითაც შეიძლება ადამიანი ეზიაროს კულტურას და ამაღლდეს მისი ცნობიერება ამ მიმართულებით.

„კულტურა და შემოქმედებითობა, როგორც სკოლამდელი და ზოგადი, ისე არაფორმალური განათლების შემადგენელი ნაწილია. ის ავითარებს შემოქმედებით უნარებს და აღვივებს კულტურისადმი ინტერესს ბავშვებში, მოზარდებსა და ახალგაზრდებში.“⁶¹ სწორედ კულტურისა და განათლების სისტემის ინტეგრაციის მნიშვნელოვნების ხაზგასმა და მისი ეფექტურად გამოყენება კულტურის სტრატეგიული გეგმის ერთ-ერთი მთავარი მესიჯი და მიზანი. აქედან გამომდინარე, სახელმწიფო მიზნად ისახავს რიგი ამოცანების შესრულებას, რომლებიც გულისხმობს სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებში ბავშვის შემოქმედებითი უნარების ხელშეწყობას, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში კულტურის გაკვეთილების რაოდენობის გაზრდასა და ხარისხის გაუმჯობესებას, კულტურის დაწესებულებებთან თანამშრომლობასა და საგაკვეთილო პროცესში ინოვაციების დამკვიდრებას, რაც პირდაპირ კავშირშია ჩვენს კვლევასთან და ხაზს უსვამს მის მნიშვნელობასა და აქტუალობას.

როგორც ვხედავთ ჩვენ მიერ წამოჭრილი საკითხი მუზეუმებისა და სკოლების ინტეგრაციის შესახებ ძალიან აქტუალური და მნიშვნელოვანია სახელმწიფოსთვის და მისი საქმიანობის ერთ-ერთ პრიორიტეტს წარმოადგენს. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ კულტურასთან ზიარების ძირითადი საშუალება არის განათლება. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ კულტურასთან კომუნიკაცია ასევე არის განათლების მიღების, ცოდნის გაღრმავებისა და სხვადასხვა უნარჩვევების განვითარების ერთ-ერთი საუკეთესო გზა. აქედან გამომდინარე, კი შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კულტურა და განათლება ის სფეროებია, რომლებიც ასაზრდოებენ ერთმანეთს.

ქვეყნის კულტურული განვითარების სტრატეგიულ გეგმაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სამუზეუმო სფეროში ინოვაციების დამკვიდრებისა და ადგილობრივი და საერთაშორისო პრაქტიკის გაზიარების საკითხებს. დოკუმენტში ხაზგასმით არის ნათქვამი, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს მუზეუმის საქმიანობაში ახალი ინიციატივების დაგეგმვას, განსაკუთრებით კი სხვადასვა სახის საგანმანათლებლო-კვლევითი პროგრამების, მათ შორის საბავშვო და მოზარდთა პროგრამების განვითარებას.

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სახელმწიფოს განვითარების გზაზე მნიშვნელოვან ფაქტორად ისახება ისეთი ინოვაციური მეთოდის დანერგვა, როგორიცაა კულტურისა და განათლების სფეროების გაერთიანება და ეფექტური, მრავლისმომცემი პროდუქტის შექმნა, რომელიც მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს საზოგადოების განვითარების თვალსაზრისით.

„კულტურის სტრატეგია 2025“ არის სახელმწიფოს განვითარების გეგმის ერთი ნაწილი და მისი განხორციელება უმნიშვნელოვანესია ნებისმიერი სფეროს

⁶¹ კულტურის სტრატეგია - 2025

ეფექტუად მუშაობისთვის. წარმატებული საზოგადოება ქმნის წარმატებულ სახელმწიფოს, რომელიც აგებულია ამა თუ იმ სფეროს განვითარებაზე. საზოგადოებას ქმნიან ადამიანები, რომელთა განვითარებასა და სრულფასოვან პიროვნებად ჩამოყალიბებაზე ზრუნვა სახელმწიფოს ერთ-ერთი უპირველესი ვალდებულებაა. ამ პროცესის ერთ-ერთი მთავარი იარაღი კი არის საგანმანათლებლო სისტემა. შესაბამისად, თუ ქვეყანას არ აქვს მყარი, მტკიცე პრინციპებზე დაყრდნობილი, ეფექტური საგანმანათლებლო სისტემა, ბავშვის პიროვნებად ფორმირების პროცესი არც თუ ისე წარმატებული იქნება, რაც თავისთავად გამოიწვევს სხვა სისტემების რღვევას, რადგან ყველა სფერო ჯაჭვური პრინციპით არის დაკავშირებული ერთმანეთთან, რომლის ცენტრშიც დგას ადამიანი.

საქართველოში საგანმანათლებლო სისტემის განვითარება ისეთივე პრიორიტეტულია, როგორც კულტურის სფეროსი. ისევე როგორც სამუზეუმო სფერომ, ქართულმა საგანმანათლებლო სისტემამაც დიდი ცვლილებები განიცადა. დიდი ყურადღება ექცევა საგანმანათლებლო სისტემის განვითარებას, სრულყოფასა და დახვეწას.

საქართველოს საგანმანათლებლო სისტემა ემყარება ეროვნულ სასწავლო გეგმას, რომლის მთავარი ამოცანაა, შექმნას ეროვნული მიზნების მისაღწევი საგანმანათლებლო გარემო და რესურსები. აქედან გამომდინარე, იგი ირჩევს პიროვნების განვითარებაზე ორიენტირებულ საგანმანათლებლო კონცეფციას, რომლის ცენტრში დგას მოსწავლე, მისი განვითარების პროცესი და მის მიერ მიღწეული შედეგი.

როგორც ვხედავთ, XXI საუკუნის ნებისმიერი სფეროს საქმიანობის ცენტრში დგას ადამიანი, როგორც მომხმარებელი. შესაბამისად, ყველა ორგანიზაცია მუშაობს ისეთი პროდუქტის შექმნაზე, რომლის მიწოდებაც მომგებიანი იქნება როგორც მისთვის, ასევე მომხმარებლისთვის. სწორედ ამიტომ, მუზეუმისა და საგანმანათლებლო დაწესებულებების მუშაობის პრინციპი მსგავსია. მუზეუმები ორიენტირებულნი არიან დამთვალიერებლებზე, საგანმანათლებლო სისტემა კი - მოსწავლეებზე. ეს ფაქტი კი იდევ უფრო განამტკიცების მათი ინტეგრაციისა და თანამშრომლობის იდეას, რადგან ორივე სისტემა, საგანმანათლებლოცა და სამუზეუმოც ორიენტირებულია, საკუთარი საქმიანობა წარმართონ ისე, რომ მაქსიმალურად გაითვალისწინონ საზოგადოების მოთხოვნები, სურვილები და საჭიროებები.

ეროვნული სასწავლო გეგმის ფუნდამენტური პრინციპია შედეგზე ორიენტირება, რაც გულისხმობს მოსწავლის ქმედითი ცოდნით აღჭურვას. ცოდნა მაშინ არის ეფექტური, როდისაც ადამიანს მისი პრაქტიკაში ადეკვატურად გამოყენება შეუძლია. თანამედროვე საგანმანათლებლო სისტემა აქტიურად მუშაობს ისეთი მეთოდოლოგიის დანერგვაზე, რომელიც უზრუნველყოფს მოსწავლის უნარ-ჩვევების იმგვარად განვითარებას, რომ მან მომავალში შეძლოს საკუთარი ცოდნის რეალიზება და როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პრაქტიკაში ადეკვატურად გამოყენება.

ეროვნული სასწავლო გეგმის მიზანი არის ისეთი მოქალაქის აღზრდა, რომელიც თანამედროვე სამყაროს გამოწვევებსა და მოთხოვნებს უპასუხებს. ამ მიზნის მიღწევა კი შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, თუ საგანმანათლებლო სისტემა თავად იქნება თანამედროვე სტანდარტებისა და მოთხოვნების შესაბამისი და მოსწავლეებს შეუქმნის ყველანაირ პირობას ჩამოყალიბდნენ თავიანთ ეპოქაში რეალიზებულ პიროვნებებად.

ზემოთ მოყვანილი განხილული მოსაზრებებისა და მსჯელობის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, პროცესი, რომელის მიზანია ეროვნული სასწავლო გეგმით არის განსაზღვრული, შეიძლება ფორმალური და არაფორმალური განათლების ინტეგრაციის ხარჯზე განვითარდეს.

სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია, რომ მუზეუმისა და სკოლის თანამშრომლობა ძალიან სასარგებლო ნაყოფს გამოიღებს, რადგან სამუზეუმო საგანმანათლებლო პროგრამების ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით დაგეგმვა ხელს შეუწყობს მოსწავლეებს გაიუმჯობესონ სკოლაში მიღებული ცოდნა, განვითარონ არაერთი უნარი და ჩამოყალიბდნენ რეალიზებულ, ქმედითი ცოდნით აღჭურვილ საზოგადოებად, რომელიც ქმნის უკეთეს მომავალს.

3.2. სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნის მეთოდოლოგიური პრინციპები და მათი შემუშავების რეკომენდაციები საქართველოს მუზეუმებისათვის

სამუზეუმო სისტემაში XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაწყებული საგანმანათლებლო ეპოქა დღითიდღე უფრო და უფრო ვითარდება და შეიძლება ითქვას, ახალ სიცოცხლეს იძენს, რაც განპირობებულია საზოგადოების მუზეუმებისადმი ინტერესის ზრდით. თუმცა, რომ არა სამუზეუმო სისტემის რადიკალური ცვლილება, იგი საზოგადოებისათვის არ იქნებოდა იმდენად მიმზიდველი, როგორც დღეს არის.

წინა თავებში ბევრი ვისაუბრეთ და ვიმსჯელეთ სამუზეუმო საგანმანათლებლო პროგრამებზე, რომლებიც ძალიან დიდი პოპულარობით სარგებლობს, მუზეუმების საქმიანობის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებას წარმოადგენს და სულ უფრო და უფრო დიდ ინტერესს იწვევს საზოგადოებაში.

ჩვენი საკვლევი თემის ჩამოყალიბება განაპირობა იმ უდიდესი საგანმანათლებლო პოტენციალის არსებობამ, რომელიც საქართველოს მუზეუმებს გააჩნიათ.

საგანმანათლებლო პროგრამების მომზადება საკმაოდ ხანგრძლივ პროცესს გულისხმობს. გარდა შინაარსობრივი მხარისა, უაღრესად მნიშვნელოვანია სხვა უამრავი ტექნიკური დეტალის გათვალისწინება.

მუზეუმებმა, რომლებიც ორიენტირებულები არიან დამთვალეირებელზე, მათი საქმიანობის მთავარ მიმართულებად უნდა აქციონ საგანმანათლებლო მიმართულება. პირველ ეტაპზე, რომელიც გულისხმობს ტექნიკური დეტალების მოგვარებს, აუცილებელია შეიქმნას საგანმანათლებლო განყოფილება, რომელიც დაკომპლექტებული იქნება არამარტო სამუზეუმო საქმიანობის კვალიფიკაციის მქონე კადრებით, არამედ პედაგოგებითაც.

საგანმანათლებლო განყოფილებაში პედაგოგების მუშაობის მნიშვნელობა ძალიან დიდია, რადგან საქმიანობა, თავისი შინაარსისა და სპეციფიკიდან გამომდინარე მოითხოვს პედაგოგიური გამოცდილებისა და ცოდნის აუცილებელ ჩართულობას. აღსანიშნავია ისიც, რომ ICOM-ის მე-8 ოფიციალურ ასამბლეაზე (1965 წ.) მიღებული დეკლარაციის თანახმად, სავალდებულოა მუზეუმების საგანმანათლებლო განყოფილებებში კვალიფიციური პედაგოგების ყოფნა.

პედაგოგიკა არის მეცნიერება ადამიანის აღზრდისა და განათლების შესახებ, რომელიც ფლობს მოსწავლეებთან კომუნიკაციისა და სწავლების მეთოდოლოგიურ პრინციპებს. ამ პრინციპების გარდა, კვალიფიციური პედაგოგი ძალიან კარგად იცნობს ბავშვის ფსიქოლოგიას, მის ასაკობრივ თავისებურებებს, საჭიროებებსა თუ მოთხოვნებს, რისი გათვალისწინებაც უაღრესად მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო პროგრამების მომზადებისას.

საგანმანათლებლო განყოფილება, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ასევე დაკომპლექტებული უნდა იყოს სამუზეუმის საქმიანობის კვალიფიკაციის მქონდე კადრებისგან. მნიშვნელოვანია, ყველა იმ ექსპონატის შესახებ სიღრმისეული ინფორმაციის ფლობა, რომლებიც საგანმანათლებლო რესურსებად მოიაზრება. ამისთვის კი, აუცილებელია სამუზეუმო კოლექციების სრულყოფილად შესწავლა, რადგან შესაძლებელია, თითოეული ექსპონატი ახალი საგანმანათლებლო იდეის წყარო გახდეს და არაჩვეულებივ საშუალებას წარმოადგენდეს ამა თუ იმ სახეობის ცოდნისა თუ უნარ-ჩვევების შეძენისათვის.

საგანმანათლებლო სისტემა, როგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, საზოგადოებაზეა ორიენტირებული. შესაბამისად, იგი უნდა იყოს მოქნილი, პროგრესირებადი და ღია ცვლილებებისთვის, რათა ფეხი აუწყოს საზოგადოების განვითარების პროცესს და ნებისმიერ შემთხვევაში შესთავაზოს მას საინტერესო, მიმზიდველი და ეფექტური პროდუქტი. ამ მიზნების მიღწევა კი არის საგანმანათლებლო განყოფილების თანამშრომლების კომპეტენცია.

საქმიანობის შემოქმედებითი ნაწილის გარდა, ასევე მნიშვნელოვანია მატერიალური საკითხების გათვალისწინებაც. რადგან საგანმანათლებლო საქმიანობა მოითხოვს არც თუ ისე ცოტა ფინანსურ ხარჯს, რაც პროგრამების წარმატებაზეც ახდენს გავლენას. თუმცა, ჩვენს კვლევაში ფინანსურ მხარეზე არ გავაკეთებთ აქცენტს, რადგან ფინანსური საკითხების გადაჭრამდე, აუცილებელია საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელების მეთოდოლოგიური

რეკომენდაციების გათვალისწინება, რისი ჩამოყალიბებაც არის ჩვენი კვლევის ერთ-ერთი მიზანი.

საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნა დიდ ყურადღებას და სიფრთხილეს მოითხოვს, რადგან იგი უნდა შეესაბამებოდეს დამთვალიერებლის მოთხოვნებს, უნდა ითვალისწინებდეს მათ სურვილებს და პროცესი აუცილებლად უნდა იყოს ცოცხალი, რადგან ადამიანებთან ურთიერთობა, მითუმეტეს ბავშვებთან, ყოველთვის სიურპრიზებით არის სავსე. აქ კვლავ ვუბრუნდებით პერსონალის თემას, რადგან საგანმანათლებლო პროგრამების ხელმძღვანელს გარდა პროფესიული კვალიფიკაციისა, აუცილებლად უნდა შეეძლოს სწრაფად რეგირება, უნდა გააჩნდეს სტრესულ გარემოსთან გამკლავების შესაძლებლობა და მოთმინების უნარი, რაც ასე აუცილებელია ბავშვებთან ურთიერთობისას.

სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების ორგანიზება გულისხმობს სკოლებისა და მუზეუმების მჭიდრო კავშირსა და თანამშრომლობას. საგანმანათლებლო პროგრამების ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტების შესაბამისად მომზადების პროცესში უაღრესად მნიშვნელოვანია როგორც მუზეუმის ასევე სკოლის პერსონალის ჩართვა. ვინაიდან და რადგანაც პროგრამების მომზადება გულისხმობს უმნიშვნელოვანესი რესურსების მქონე ორი ორგანიზაციის ინტეგრაციას, აუცილებელია მათი აქტიური თანამშრომლობა, რაც გულისხმობს შეხვედრებსა და ვორქშოფებს გამოცდილებისა თუ იდეების გაცვლის მიზნით, ინფორმაციის მიწოდების უწყვეტ პროცესსა და ერთმანეთის საქმიანობის მნიშვნელოვანი დეტალების გაცნობის აუცილებლობას.

მუზეუმის მსგავსად სკოლაშიც უნდა შეიქმნას არაფორმალური განათლების განყოფილება, რომელშიც გაერთიანდებიან ყველა საგნის მასწავლებლები. გამომდინარე იქიდან, რომ თანამედროვე სამყაროში მრავალფეროვანი პროფილის მუზეუმები გვაქვს და მათი მდიდარი კოლექციები საზოგადოების ინტერესების თითქმის ყველა სფეროს მოიცავს, შესაძლებელია, სამუზეუმო საგანმანათლებლო პროგრამების აბსოლუტურად ყველა სასკოლო საგნისთვის მისადაგება.

სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მომზადება გულისხმობს უმნიშვნელოვანესი რესურსების მქონე ორი ორგანიზაციის ინტეგრაციას. ამიტომ, აუცილებელია სკოლისა და მუზეუმის არაფორმალური განათლების განყოფილებების თანამშრომლების მუდმივი კომუნიკაცია. ხშირად უნდა მოეწყოს შეხვედრები და ვორქშოფები გამოცდილებისა და იდეების გაცვლისა თუ ერთმანეთის საქმიანობის მნიშვნელოვანი დეტალების გაცნობის მიზნით. ორივე მხარეს შორის უნდა მიმდინარეობდეს ინფორმაციის გაცვლის უწყვეტი პროცესი.

თანამშრომლობის დასაწყისში სკოლის არაფორმალური განათლების განყოფილებამ უნდა უზრუნველჰყოს მუზეუმის თანამშრომლებისათვის ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტების გაცნობა. თავის მხრივ, მუზეუმის

საგანმანათლებლო განყოფილება ვალდებულია მასწავლებლებს მიაწოდოს ინფორმაცია მათ საცავებში დაცული და საექსპოზიციო დარბაზებში გამოფენილი კოლექციები შესახებ. შემდგომ კი ერთობლივად იმუშაონ ისეთი პროგრამების შექმნაზე, რომლებიც იქნება პროდუქტიული, საინტერესო და სასიამოვნო.

ნებისმიერი პროგრამა თუ საგანმანათლებლო აქტივობა ემყარება ზოგად პრინციპებს, რომელთა გათვალისწინებაც აუცილებელია ეფექტური საგანმანათლებლო პროგრამის დაგეგმვისათვის. სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მომზადებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს შემდეგი პრინციპები:

- ✓ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამა აუცილებლად უნდა შეესაბამებოდეს ეროვნულ სასწავლო გეგმასა და საგანმანათლებლო პოლიტიკას.
- ✓ აუცილებლად უნდა განისაზღვროს სწავლების მეთოდები და სასწავლო მიზნები, რომლებიც უნდა ჩამოყალიბდეს როგორც დამოუკიდებლად, ისე ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტის მიხედვით.
- ✓ აუცილებლად უნდა განისაზღვროს სკოლის სამივე საფეხურზე მყოფი მოსწავლეების ასაკობრივი ჯგუფები მათი ასაკობრივი თავისებურებების, საჭიროებებისა და ინტელექტუალური თუ ფიზიკური შესაძლებლობების მიხედვით.
- ✓ საჭიროა, განისაზღვროს რამდენად შეუწყობს ხელს აღნიშნული პროგრამა მუზეუმისა და მისი კოლექციების პოპულარიზაციას.
- ✓ აუცილებლად უნდა ჩამოყალიბდეს პროგრამის შეფასების სისტემა. პროგრამა უნდა შეფასდეს როგორც სპეციალისტების, ასევე სკოლის მასწავლებლებისა და მოსწავლეების მიერ.

ვიდრე უშუალოდ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მომზადების მეთოდოლოგიური რეკომენდაციების განხილვაზე გადავიდოდეთ, მანამდე საჭიროდ მიგვჩნია გავეცნოთ გაკვეთილის სტრუქტურას, რადგან საგანმანათლებლო პროგრამა და სასკოლო გაკვეთილი უნდა მუშაობდეს ერთი და იმავე მიზანი მისაღწევად ერთმანეთის პარალელურად.

გაკვეთილი არის ცოდნისა და უნარების ათვისების პროცესი, რომლის თანამედროვე და ეფექტური მოდელი შედგება სამი ფაზისგან. ყველა გაკვეთილს აქვს ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტის შესაბამისად განსაზღვრული მიზანი, რომლის მიღწევაც დამოკიდებულია ეფექტურად დაგეგმილ საგაკვეთილო პროცესზე.

პირველი ეტაპი არის გამოწვევის ფაზა, რომელიც ეთმობა მასწავლებლის მიერ მოსწავლეების წინარე ცოდნის შემოწმებას საკითხის შესახებ და მოლოდინების განსაზღვრას.

მეორე ეტაპი არის წვდომის (ცოდნის კონსტრუირების) ფაზა, რომლის დროსაც მოსწავლეები ეცნობიან საგაკვეთილო მასალას და იღებენ ინფორმაციას თემის შესახებ.

მესამე ეტაპი არის რეფლექსიის ფაზა, რომელშიც მასწავლებელი ამოწმებს შედეგს - მიაღწიეს თუ არა მოსწავლეებმა ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტის მიხედვით დასახულ საგაკვეთილო მიზანს და განივითარეს თუ ესა თუ ის უნარ-ჩვევები.

გაკვეთილის სამფაზიანი მოდელის ადაპტირება შესაძლებელია საგანმანათლებლო პროგრამების მომზადებისას. პირველი რაც ამ ორ აქტივობას აერთიანებს არის, მიზანი. მაგალითად, თუ საგანმანათლებლო პროგრამა იქმნება სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების საგნისთვის, რომლის ერთ-ერთი გაკვეთილის მიზანია მოსწავლეს გააცნოს ქართული ხელოვნება და ხელოვნების მოღვაწეები და ასევე, ხელი შეუწყოს მას ნამუშევრის შექმნისას სახვითი ხელოვნების ელემენტებისა და პრინციპების მიზანმიმართულად გამოყენებაში, იგივე მიზნების დასახვა შეიძლება საგანმანათლებლო პროგრამის მომზადებისას და ერთმანეთის პარალელურად განხორციელებული ორივე აქტივობა კარგი შანსი იქნება მოსწავლეებისათვის უფრო მარტივად და სიღრმისეულად შეისწავლონ კონკრეტული საკითხი.

ყოველი საგანმანათლებლო პროგრამის დაწყების წინ მნიშვნელოვანია ხელმძღვანელი გაეცნოს ვიზიტორთა ჯგუფს და მცირე გასაუბრების საფუძველზე გამოავლინოს მოსწავლეების ცოდნა საგანმანათლებლო პროგრამის თემის შესახებ. ეს აქტივობა გაკვეთილის სამფაზიანი მოდელის პირველი ფაზის ანალოგიურია, რადგან მიზნად ისახავს სამიზნე ჯგუფის მზაობის გამოვლენასა და მოლოდინების განსაზღვრას.

შემდეგი ეტაპი გულისხმობს საკითხის გაცნობას, რომელიც შეიძლება დაიგეგმოს ექსკურსიის ან ფილმის ჩვენების ფორმით. მოსწავლეები დაათვალიერებენ ექსპოზიციას ან უყურებენ სპეციალურად მომზადებულ ფილმს და გაეცნობიან ექსპონატებს. აღნიშნული აქტივობაც შეესაბამება გაკვეთილის სამფაზიანი მოდელის მეორე ფაზას, რომელიც ასევე მიზნად ისახავს ცოდნის კონსტრუირებას შინაარსის რეალიზების ხარჯზე.

საგანმანათლებლო პროგრამის ბოლო, მესამე ეტაპი უნდა გულისხმობდეს პრაქტიკულ აქტივობას, რომლის დროსაც მოსწავლეებს შემოქმედებით პროცესში ჩართვისა და მიღებული ცოდნის პრაქტიკულად გამოყენების საშუალება ექნებათ. აღნიშნული ეტაპი გაკვეთილის სამფაზიანი მოდელის მესამე ფაზის, რეფლექსიის მსგავსია. ამ ეტაპზე მოსწავლეებს თავიანთი ძველი და ახლადშემძენი ცოდნის რეალიზების საშუალება აქვთ, რაც კარგ შესაძლებლობას უქმნის მათ, დაინახონ პროგრამაში მონაწილეობით გამოწვეული საკუთარი პროგრესი.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ გაკვეთილს აუცილებად აქვს მიზანი და მაგალითის სახით ერვნილი სასწავლო გეგმის სტანდარტით განსაზღვრული

მიზანი შევუსაბამეთ საგანმანათლებლო პროგრამასაც. თუმცა, აუცილებად უნდა აღინიშნოს, რომ გარდა ამ კონკრეტული მიზნისა, ამგვარი აქტივობები ხელს უწყობს არაერთი სხვა უნარის განვითარებას. იქნება ეს ვერბალური და მხედველობითი კომუნიკაციის, პრეზენტაციის, წარმოსახვისა თუ საკუთარი ცოდნისა და გამოცდილების პრაქტიკაში გამოყენების უნარები და სხვა.

ზემოთ მოყვანილი მაგალითებისა და განხილული პრინციპების საფუძველზე შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მომზადების მეთოდოლოგიური რეკომენდაციები, რომლებიც ერთგვარი სახელმძღვანელო იქნება მუზეუმებისა და სკოლებისათვის ურთიერთთანამშრომლობის დროს.

- ✓ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამის მომზადებისას პირველ რიგში გასათვალისწინებელია, თუ სკოლის რომელი საფეხურის მოსწავლეებისგან შედგება იგი, რადგან მნიშვნელოვანია, გათვალისწინებულ იქნას მათი ასაკი, განათლება თუ ცხოვრებისეული გამოცდილება.
- ✓ მოსწავლის გააქტიურებისა და პროცესში ჩართვის მიზნით, მასწავლებელმა/ხელმძღვანელმა ხელი უნდა შეუწყოს მას გამოხატოს და გამოთქვას საკუთარი აზრი და გადმოსცეს თავისი შთაბეჭდილებები.
- ✓ აუცილებელია დროის რეგლამენტის განსაზღვრა და ყველა აქტივობის დროში გაწერა.
- ✓ მოსწავლეების შეფასებასთან ერთად უნდა არსებობდეს პროგრამის შეფასების კრიტერიუმები, რათა შეიქმნას ნათელი სურათი იმის შესახებ, გამართლა თუ არა პროგრამამ და წარმატებული იყო თუ არა იგი.

იმ პრინციპებისა და მეთოდოლოგიური რეკომენდაციების საფუძველზე, რომლებიც თავმოყრილია კვლევაში, ქვემოთ წარმოვადგენთ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამის მოდელს, რომელიც „ჩვენი საქართველოს“ მიხედვით, საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ბაზაზე შექმნილი.

საგანმანათლებლო პროგრამის მოდელი შექმნილია VI კლასში შესასწავლი მასალის მიხედვით.

პროგრამის მიზანია, გაკვეთილის თემიდან გამომდინარე, მოსწავლეებს შეუქმნას წარმოდგენა უძველესი ადამიანების სამეურნეო საქმიანობის განვითარების გზების შესახებ.

პროგრამა სამი ეტაპისგან შედგება. პირველ ეტაპზე მასწავლებელი მოსწავლეებს აცნობს საგანმანათლებლო პროგრამის თემას, შესაბამისი კითხვების დასმით ამოწმებს მათ წინარე ცოდნას და განსაზღვრავს მოლოდინებს.

მეორე ეტაპზე მასწავლებელი იწყებს უშუალოდ სასწავლო მასალის განხილვას და თვალსაჩინოებად იყენებს სამუზეუმო ექსპონატებს, კერძოდ

საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში დაცულ უძველეს სამეთუნეო ნაწარმს. მნიშვნელოვანია, რომ ინფორმაციის გადაცემის პროცესი არ გულისხმობდეს მასწავლებლის მონოლოგს. აქტივობა უნდა იყოს ინტერაქტიული ხასიათის და მოსწავლეები აქტიურად უნდა იყვნენ ჩართულები მასში.

პროგრამის მესამე ეტაპი მოიცავს პრაქტიკულ სამუშაოს, რომელიც შემოქმედებითი ხასიათისაა. პირველ რიგში მოსწავლეები ნაწილდებიან ორ ჯგუფში. პირველი ჯგუფის წევრები სამეთუნეო მორგვის გამოყენებით ძერწავენ თიხის ჭურჭელს, მეორე ჯგუფის წევრები კი, საქსოვი დაზგის გამოყენებით ქმნიან ქსოვილს. სამუშაოების დასრულების შემდეგ მოსწავლეებმა უნდა იმსჯელონ და გამოიტანონ დასკვნა, თუ რა სირთულეებთან იყო დაკავშირებული ეს საქმიანობა და რით განსხვავდება იგი მეთუნეობის და საქსოვი საქმის თანამედროვე ფორმებისგან.

აღნიშნული საგანმანათლებლო პროგრამა საშუალებას მისცემს მოსწავლეებს ექსპონატებთან კომუნიკაციის ხარჯზე გაიღრმავონ ცოდნა, შემეცნებით პროცესს კი ძალიან მრავალფეროვანს, საინტერესოსა და სასიამოვნეს გახდის. მოსწავლეებს არაფორმალურ გარემოში ფორმალური განათლების მიღების საშუალება ექნებათ, რაც ძალიან საინტერესოა, რადგან გარემოს ცვლილება საკმაოდ დადებით გავლენას მოახდენს მათზე და შეიძლება ითქვას, სამომავლოდ კარგი მოტივატორიც გახდება.

პროგრამაში მონაწილეობა ხელს შეუწყობს მოსწავლეებს გაიღრმავონ ცოდნა უძველესი ადამიანების საქმიანობის, მეთუნეობისა და ქსოვისა და მათი განვითარების შესახებ და გაეცნონ სამეთუნეო ნაწარმსა და უძველეს ქსოვილს. ასევე, განივითარონ და გაიუმჯობესონ შემოქმედებითი, პრეზენტაციის, მხედველობითი კომუნიკაციისა და გუნდურად მუშაობის უნარ-ჩვევები.

საგანმანათლებლო მიზნების მიღწევის გარდა, გაიზრდება მოსწავლეების ინტერესი მუზეუმებისა და მათი კოლექციებისადმი, რაც ძალიან მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იქნება მუზეუმის პოპულარიზაციისათვის.

ზემოთ ჩვენ წარვადგინეთ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამის მოდელი, რომელიც ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტის მიერ დასახული მიზნების შესაბამისად, სასკოლო მასალისა და სამუზეუმო ექსპონატების ბაზაზე არის შემუშავებული. ჩვენს კვლევაში არაერთხელ ვახსენეთ, თუ როგორი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საქართველოს მუზეუმების საქმიანობაში საგანმანათლებლო მიმართლებას და ამის დასტურად არაერთი საინტერესო საგანმანათლებლო პროგრამაც განვიხილეთ. საქართველოს მუზეუმების მეორე შემოთავაზებული მრავალრიცხოვანი საგანმანათლებლო პროგრამები, მათი სპეციფიკიდან გამომდინარე, შესაძლებლობას გვაძლევს შევუსაბამოთ ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტს და სასკოლო მასალას. ამის მაგალითად კი განვიხილავთ საქართველოს ეროვნული მუზეუმის მიერ შემოთავაზებულ პროგრამას „აღმოაჩინე პოეზია მხატვრობაში“.

აღნიშნული პროგრამა დიმიტრი შევარდნაძის სახელობის ეროვნულ გალერეაში ხორცილედება VI-IX კლასების მოსწავლეებისათვის და მიზნად ისახავს, ლადო გუდიაშვილის შემოქმედების მაგალითზე მოსწავლეების მიერ მხატვრობისა და პოეზიის ურთიერთკავშირის აღმოჩენას და იმის გააზრებას, თუ როგორ შეიძლება იქცეს პოეზია სახვითი ხელოვნების წყაროდ.

ჩვენი რეკომენდაციის მიხედვით, შესაძლებელია შეიქმნას აღნიშნული პროგრამის ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტზე დაფუძნებული ვერსია, რომელიც განკუთვნილი იქნება XI კლასის მოსწავლეებისათვის. სასკოლო პროგრამის მიხედვით XI კლასში ისწავლება ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსი „მერანი“, რომლის მოტივებზეც არის შექმნილი ლადო გუდიაშვილის ამავე სახელწოდების ნამუშევარი.

პროგრამა, რომელსაც წარუძღვებიან ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი და მუზეუმის პედაგოგი, სამ ეტაპად იქნება დაყოფილი.

პირველ ეტაპზე მოსწავლეები ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელთან ერთად იმსჯელებენ ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და მისი შემოქმედების შესახებ.

მეორე ეტაპი დაეთმობა უშუალოდ ლექსის განხილვას და მასსა და ლადო გუდიაშვილის ნამუშევარს შორის არსებული ურთიერთკავშირების გამოვლენას. აღნიშნულ აქტივობაში ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელთან ერთად ჩართული იქნება მუზეუმის პედაგოგი, რომელსაც ხელოვნებათმცოდნის კვალიფიკაცია აქვს და იბრუნებს, მოსწავლეებს დაეხმაროს ექსპონატის სიღრმისეულად აღქმაში. მეორე ეტაპი, პირველის მსგავსად, იქნება ინტერაქტიული ხასიათის. მასწავლებლებთან ერთად მოსწავლეებიც იმსჯელებენ ორივე ნამუშევრის შესახებ, გამოთქვამენ თავიანთ მოსაზრებებს და საბოლოოდ გამოავლენენ მათ შორის არსებულ კავშირებსა და იმ გავლენებს, რაც შეიძლება ჰქონდეს პოეზიას სახვითი ხელოვნების ნაწარმოებზე და პირიქით.

მესამე ეტაპი გულისხმობს პრაქტიკულ სამუშაოს, რომელიც მოსწავლეებმა უნდა შეასრულონ საშინაო დავალების სახით. მათ თავიანთი მსჯელობისა და დასკვნების საფუძველზე უნდა დაწერონ ნარკვევი, რომელშიც გამოკვეთილი იქნება თუ როგორ შეიძლება გადაიქცეს პოეზია სახვითი ხელოვნების შთაგონების წყაროდ.

აღნიშნული პროგრამა მოსწავლეებს დაეხმარება სკოლაში ნასწავლი მასალის უკეთ გააზრებასა და განმტკიცებაში და ხელოვნების ორ დარგს, ლიტერატურასა და მხატვრობას შორის არსებული კავშირების გამოვლენაში. ასევე, ხელს შეუწყობს მათ გაიუმჯობესონ კომუნიკაციის, მსჯელობისა და არგუმენტირებულად წერის უნარები.

სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნა, როგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, უაღრესად მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იქნება როგორც საგანმანათლებლო, ისე სამუზეუმო სისტემის განვითარებისათვის. არაერთხელ

აღვნიშნეთ, რომ ამ ტიპის აქტივობები ხელს შეუწყობს როგორც ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტით დადგენილი მიზნების მიღწევას, ასევე გაზრდის მუზეუმების პოპულარობას, რასაც ადასტურებს ის რეკომენდაციები და მათი მიხედვით შექმნილი სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მოდელები, რომლებიც ამ თავშია წარმოდგენილი.

თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები ემსახურება იდეას, რომ ადამიანი ბავშვობიდან უნდა ეზიაროს კულტურას და ბავშვობიდანვე მიიღოს ის დადებითი მუხტი, რაც შემდგომში მის წარმატებულ და რეალიზებულ პიროვნებად ჩამოყალიბებას შეუწყობს ხელს.

სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების საქართველოს მუზეუმებში დანერგვა კიდევ უფრო გაზრდის მათ საგანმანათლებლო პოტენციალს, მოიზიდავს უფრო მეტ დამთვალიერებელს და რაც ძალიან მნიშვნელოვანია, ხელს შეუწყობს საგანმანათლებლო სისტემას მოსწავლეების ქმედითი ცოდნით აღჭურვის საქმეში, რომელიც შემდგომ მათ დაეხმარებათ იყვნენ რეალიზებულები და წარმატებულები და შეძლონ უპასუხოთ თანამედროვე სამყაროს მოთხოვნებსა და სტანდარტებს.

დასკვნა

სამაგისტრო ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული კვლევის შედეგების, ძირითადი დებულებების განზოგადებისა და გაანალიზების საფუძველზე შეიძლება ჩამოვყალიბოთ შემდეგი დასკვნები:

- XXI საუკუნის მუზეუმი უკვე აღარ არის კარჩაკეტილი, ელიტური დაწესებულება, არამედ წარმოადგენს მძლავრ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრს და განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს მუზეუმის ვიზიტორებზე ორიენტირებულ სხვადასხვა ტიპის პროგრამებს, რომლებიც მოიცავს მუზეუმის მთელ საქმიანობას და მიმართულია აუდიტორიის გაფართოებისაკენ;
- ვიზიტორებთან აქტიური ურთიერთქმედებისათვის ტრადიციულ სამუზეუმო პროგრამებთან ერთად (გამოფენები, ინტერპრეტაცია, პუბლიკაციები და სხვ.), მუზეუმებში უდიდესი ყურადღება ეთმობა სხვადასხვა ტიპის საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებას, რაც ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს თანამედროვე მუზეუმისათვის;
- ევროპისა და აშშ მუზეუმებში ამგვარი პროგრამების განხორციელებას ჯერ კიდევ XIX საუკუნის II ნახევარში ჩაეყარა საფუძველი, ხოლო XX საუკუნის შუახანებისათვის მსოფლიოს მუზეუმები თანდათანობით გარდაიქმნა მძლავრ საგანმანათლებლო ცენტრებად - უახლესი ტექნოლოგიით აღჭურვილი საკონფერენციო დარბაზებით, ინტერაქტიული და ინდივიდუალური მუშაობისათვის აუცილებელი სპეციალური ფართით, კომპიუტერული სასწავლო კლასებით, კლუბებით, ბიბლიოთეკებითა და კაფეებით;
- თანამედროვე მუზეუმები უზრუნველყოფენ საგანმანათლებლო პროგრამების ვარიანტების მომზადებას ყველა ასაკისა და ფენის მოსახლეობისათვის ლექციების, სემინარების, ექსკურსიების, სპექტაკლების, ფილმებისა და კურსების მეშვეობით, ცოდნისა და ინფორმაციის გავრცელებით მედიის, წიგნების, ბიულეტენების, ჟურნალების, ვებ-გვერდებისა და ვიდეო-პროდუქციის მეშვეობით;
- სამუზეუმო-საგანმანათლებლო პროგრამები მოიცავს ისტორიას, ხელოვნებას, დეკორატიულ ხელოვნებას, ლიტერატურას, ფილოსოფიას, რელიგიას მუსიკას, კინოს, არქიტექტურას, მეცნიერებას, ფოტოგრაფიას, იყენებენ ციფრულ მედიას და სხვა თანამედროვე ტექნოლოგიურ საშუალებებს;
- მსგავსი სამუზეუმო პროგრამები მოწოდებულია, დააკმაყოფილოს სხვადასხვა თაობისა და ინტერესის მქონე ადამიანთა თვითგანათლების, მთელი ცხოვრების მანძილზე “უწყვეტი სწავლის” მოთხოვნილება

სხვადასხვა ტიპის მრავალფეროვანი, მათ შორის ინკლუზიური პროგრამების შემუშავებით და განხორციელებით;

- ვინაიდან სკოლის მოსწავლეთა ჯგუფები შეადგენს მუზეუმების ვიზიტორთა უდიდეს ნაწილს, მსოფლიოს ყველა წარმატებული მუზეუმი სულ უფრო და უფრო ხშირად ცდილობს დაუკავშიროს თავისი პროგრამები სკოლის სასწავლო გეგმებს და სასკოლო სისტემასთან თანამშრომლობით უფრო განიმტკიცოს მისი, როგორც არაფორმალური განათლების დაწესებულების როლი;
- სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების ეროვნული სასწავლო გეგმის სტანდარტის მიხედვით მომზადება ხელს უწყობს როგორც სწავლის პროცესის ეფექტურად წარმართვას, ასევე სამუზეუმო სივრცის პოპულარობისა და მიმზიდველობის ხარისხის გაზრდას;
- მსოფლიოს სხვა მუზეუმების მსგავსად, სამუზეუმო სივრცის მოდერნიზაციის პროცესში, საქართველოს რიგი მუზეუმებიც, ცდილობენ თავიანთ საქმიანობაში დანერგონ ახალი მეთოდები და მიდგომები - გარდაიქმნან თანამედროვე სტანდარტების შესაბამის, საზოგადოებაზე ორიენტირებულ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრებად;
- საქართველოს ეროვნული მუზეუმის, აბრეშუმის მუზეუმის, „ხელოვნების სასახლის“, საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმისა და სხვათა საგანმანათლებლო საქმიანობაზე დაკვირვება ცხადყოფს, რომ ქვეყნის სამუზეუმო სივრცეში თანდათან იმკვიდრებს თავს ამ მიმართულებით მსოფლიოში არსებული ცოდნა და გამოცდილება;
- საქართველოს მუზეუმებში განხორციელებული საგანმანათლებლო პროგრამები ტრადიციულად, ძირითადად ეყრდნობა მათივე კოლექციებს და ჯერჯერობით ნაკლებად შეიმჩნევა მათი პროგრამების თავსებადობა ქვეყნის ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან;
- აუცილებელია საქართველოს მუზეუმების საგანმანათლებლო პროგრამები მისადაგებული იქნეს ეროვნულ სასწავლო გეგმის სტანდარტებთან და ქვეყნის კულტურის სტრატეგიასთან, რაც კიდევ უფრო ეფექტურს გახდის მათ საქმიანობას და შესაბამისად, გაზრდის მუზეუმის პოპულარობასაც;
- ამგვარი პროგრამების განხორციელებით, სასკოლო მასალის უკეთ ათვისებასთან ერთად, მოსწავლეებს განუვითარდებათ სხვადასხვა უნარ-ჩვევები - ვერბალური თუ მხედველობითი კომუნიკაციის, პრეზენტაციის, გუნდურად მუშაობის, მხედველობითი აღქმის, კრიტიკული აზროვნების, მსჯელობის, საკუთარი გამოცდილების

პრაქტიკულად გამოყენებისა თუ სხვა ის უნარები, რაც დიდ გავლენას მოახდენს მათ პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესზე;

- საქართველოს მუზეუმების ნებისმიერი პროგრამა, საგანმანათლებლო აქტივობა და კულტურული აქცია უნდა დაიგეგმოს იმ საერთაშორისო გამოცდილებასა და მეთოდოლოგიის ზოგად პრინციპებზე დაყრდნობით, რომელთა გათვალისწინებაც აუცილებელია საგანმანათლებლო პროგრამის შემუშავებისა და ეფექტურად განხორციელებისათვის;
- სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები წარმოადგენს მნიშვნელოვან რესურსს, რომლის გამოყენებაც უდიდეს შანსს მისცემს როგორც საგანმანათლებლო ასევე სამუზეუმო სფეროებს, შეასრულონ მათი უმთავრესი მისია, რომელიც ორიენტირებულია ადამიანზე და მისი შემოქმედებით განვითარებაზე. ამ ორი სფეროს აქტიური ურთიერთქმედება ხელს შეუწყობს მოსწავლის ისეთ პიროვნებად ჩამოყალიბებას, რომელიც აღჭურვილი იქნება ქმედითი ცოდნით, შეძლებს საკუთარი თავისა და შესაძლებლობების რეალიზებას და თამამად უპასუხებს XXI საუკუნის გამოწვევებს, რაც წარმატებული საზოგადოების შექმნისა და ძლიერი სახელმწიფოს ჩამოყალიბების საწინდარს წარმოადგენს.

რეზიუმე

XX საუკუნის მეორე ნახევარში მუზეუმები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ მათი საქმიანობა საჭიროებდა ისეთ ცვლილებებს, რაც ხელს შეუწყობდა მუზეუმის სოციალური აქტივობის გაზრდას. აქედან გამომდინარე, თანამედროვე მუზეუმები ზრუნავენ კიდევ უფრო მეტად გააფართოონ და განავითარონ საზოგადოებაზე/დამთვალიერებლებზე ორიენტირებული პროგრამები (დოპ), რაც დღეს სამუზეუმო საქმიანობის უმნიშვნელოვანეს ასპექტს წარმოადგენს.

საგანმანათლებლო პროგრამების არსებობა ხელს უწყობს მუზეუმს, იქცეს არაფორმალურ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრად, სადაც საზოგადოებას საშუალება ეძლევა არა მხოლოდ დაათვალიეროს მუზეუმის კოლექციები, არამედ შეისწავლოს მათი ისტორია, კულტურა, აღიქვას მათი მრავალმნიშვნელოვნება კოლექციების ინტერპრეტაციის მეშვეობით და ა. შ.

როგორც წესი, თანამედროვე მუზეუმებში საზოგადოებაზე ორიენტირებულ პროგრამებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ისეთ საგანმანათლებლო პროგრამებს, რომელთა სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენენ სკოლის მოსწავლეები, რადგან სტატისტიკის თანახმად, მუზეუმის ვიზიტიორთა უდიდეს ნაწილს სწორედ ისინი შეადგენენ. საერთაშორისო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ თანამედროვე მუზეუმები ორიენტირებულნი არიან, თავიანთი საგანმანათლებლო პროგრამები დაუკავშირონ სწორედ სასკოლო განათლებას, ხოლო სასკოლო სისტემასთან თანამშრომლობით, უფრო განიმტკიცონ თავიანთი, როგორც არაფორმალური განათლების ფუნქციის მქონე დაწესებულების როლი.

დღეისათვის, საქართველოს არაერთი მუზეუმი (საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, აბრეშუმის მუზეუმი, საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმი, საქართველოს თეატრის, კინოს, მუსიკისა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმი და სხვ.) საკმაო წარმატებით ახორციელებს გარკვეულ საგანმანათლებლო პროგრამებს სკოლის ასაკის მოზარდებისთვის, თუმცა, სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავების მეთოდოლოგია და მისი ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან მისადაგების პრაქტიკა ჩვენი ქვეყნის რეალობაში ფაქტობრივად არ არსებობს. მაშინ, როცა საერთაშორისო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ აუცილებელი და მნიშვნელოვანია ამ ტიპის პროგრამები უშუალოდ უკავშირდებოდეს ეროვნულ სასწავლო გეგმას, შეესაბამებოდეს მის სტანდარტებს და კრიტერიუმებს, რაც ხელს უწყობს მოსწავლის მიერ ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული პროგრამების ათვისებას.

ჩვენი მიზანია სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების სპეციფიკის, პრინციპებისა და მიმართულებების სამეცნიერო კვლევისა და კულტუროლოგიური ანალიზის საფუძველზე შევიმუშაოთ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების მოდელი და მეთოდოლოგიური

რეკომენდაციები, რომლებიც სამომავლოდ ერთგვარი სახელმძღვანელო იქნება საქართველოს მუზეუმებში მათი დანერგვისა და შემდგომი განვითარებისათვის.

კვლევის საწყის ეტაპზე გავეცანით და მიმოვიხილეთ ქართული და უცხოური მეთოდოლოგიური გამოცემები, რომლებშიც გაანალიზებულია თანამედროვე მუზეოლოგიაში საგანმანათლებლო პროგრამების განვითარების სფეროში არსებული ამჟამინდელი ტენდენციები და მიმართულებები.

ნაშრომის პირველ თავში განვიხილეთ საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების დანიშნულება და როლი მუზეუმების საგანმანათლებლო საქმიანობაში. ასევე, მიმოვიხილეთ საგანმანათლებლო საქმიანობის ისტორიული დინამიკა, რის საფუძველზეც ვიმსჯელებთ მის როგორც ტრადიციულ, ასევე თანამედროვე მეთოდებზე.

მეორე თავი დავუთმეთ საქართველოსა და საზღვარგარეთის საგანმანათლებლო პროგრამების მიმოხილვას. საკვლევად შევარჩიეთ რამდენიმე საგანმანათლებლო პროგრამა საქართველოს, ევროპისა და აშშ მუზეუმებიდან. განვიხილეთ მათ კონტექსტი, მიზნები და გავეცანით მათი დაგეგმვის პრინციპებს. დასკვნით ნაწილში კი წარმოვადგინეთ საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების მუზეუმების საგანმანათლებლო პროგრამების შედარებითი ანალიზი და ხაზი გავუსვით საგანმანათლებლო მიმართულების მნიშვნელობას საქართველოს მუზეუმების საქმიანობაში.

ნაშრომის მესამე თავში განვიხილეთ სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების პოტენციალი და ჩამოვაყალიბეთ მათი შემუშავების მეთოდოლოგიური პრინციპები და რეკომენდაციები საქართველოს მუზეუმებისათვის.

ნაშრომის დასკვნით ნაწილში შევაჯამეთ მთელი საკვლევი მასალა და მოსაზრებები და გავაკეთეთ დასკვნა, რომლის მიხედვითაც სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამების საქართველოს მუზეუმებში დანერგვა კიდევ უფრო გაზრდის მათ საგანმანათლებლო პოტენციალს. გარდა ამისა, მოიზიდავს უფრო მეტ ვიზიტიორს, რაც ხელს შეუწყობს მათ გარდაქმნას საზოგადოებაზე ორიენტირებულ, თანამედროვე სტანდარტების შესაბამის ინტელექტუალურ ცენტრებად და მასთან, ხელს შეუწყობს საგანმანათლებლო სისტემას მოსწავლეთა ქმედითი ცოდნით აღჭურვის საქმეში, რომელიც შემდგომ მათ დაეხმარება იყვნენ რეალიზებულები და წარმატებულები და შეძლონ სათანადო უპასუხო თანამედროვე სამყაროს გამოწვევებსა და მოთხოვნებს.

Resume

In the half second of XX century museums came to the conclusion that their work required such changes that would enhance the social activity of the museum. Therefore, the modern museums are more concerned about expanding and developing community-oriented programs, which is a major aspect of museum activity today.

The existence of educational programs facilitates the museum to become an informal cultural and educational center where the community will not only be able to look at museum collections, but also study their history, culture, and their multilateralism through interpretation of collections, etc.

As a rule, educational programs which are targeted on schoolchildren are tend to have a particular importance among all the socio-oriented programs in contemporary museums, since statistics show that schoolchildren are the majority of museum visitors. The international practice demonstrates that modern museums are oriented to link their educational programs to school education, and in co-operation with the school system, to further strengthen their role as an institution with an informal educational function.

Nowadays there are many museums in Georgia (Georgian National museum, State Silk Museum, Georgian State Museum of Folk and Applied Art, Georgian State Museum of theatre, Music, Cinema and Choreography – Art Palace and etc.) Which have been successfully implementing a variety of educational programs for adolescents, however, the methodology for elaborating school education programs and the practice of adapting to the national curriculum does not exist in reality of our country while the international practice shows that it's essential these types of programs to be linked to the National Curriculum, be complied with its standards and criteria in order to facilitate the development of programs envisaged by the National Curriculum.

Our goal is to prepare a model of school educational programs and methodological recommendations based on the scientific research and cultural analysis of school education programs' specifications and directions, which will be a guide in the museums of Georgia for their implementation and further development.

At the initial stage of the study, we reviewed Georgian and foreign methodological publications, in which the current trends and directions in the development of educational programs of modern museums are analyzed.

In the first chapter of the work, we discussed the purpose and the role of community-oriented programs in the educational activities of museums. We also reviewed the historical dynamics of educational activities, including its both, traditional and modern methods.

The second chapter represents the examination of Georgian and foreign educational programs. We have selected several educational programs from Georgia, Europe and the USA museums. We discussed the context, goals and principles of their planning and presented a comparative analysis of museums' educational programs of Georgia and foreign countries, and highlighted the importance of educational direction in the activities of Georgian museums.

In the third chapter of the work, we discussed the potential of school educational programs and set out their methodological principles and recommendations for Georgian museums.

As for the final part of the work we reviewed all the study materials and opinions and made a conclusion that introduction of school educational programs in Georgian museums will further increase their educational potential. In addition, implementation of such programs will attract more visitors and help museums to be transformed into the society-oriented, modern intellectual centers. It will also be a great contribution to the educational system helping increase students' knowledge and make them more realized and successful, and therefore prepare them to properly respond to the challenges and requirements of modern world.

ლიტერატურის სია:

1. ქარაია ი., საგანმანათლებლო პროგრამები აშშ მუზეუმებში, თსუ, American Studies, საერთაშორისო კონფერენციის V კრებული, ISBN 978-99940-902-3-5, თბ., 2008.
2. ბარი ლორდი, გეილ დექსთერ ლორდი, სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს გამოცემა, თბ., 2006
3. ქარაია ი. მუზეუმის გიდების სახელმძღვანელო, თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიისა და საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს გამოცემა, ISBN 978-9941-0-8369-3, გამომცემლობა „დამანი“, თბ., 2015. 200 გვ.
4. გედევანიშვილი ნ. განათლება და მუზეუმი, თბ., 2010.
5. ქარაია ი., საგანმანათლებლო პროგრამები აშშ მუზეუმებში, თსუ, American Studies, საერთაშორისო კონფერენციის V კრებული, ISBN 978-99940-902-3-5, თბ., 2008 წ., გვ. 412-418
6. Veldhuizen A., EDUCATION TOOLKIT, methods & techniques from museum and heritage education,
http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/ceca/Annual_Conference_Docs/2017-10-08_Education_toolkit_-_e-book_EN.pdf
7. კულტურის სტრატეგია - 2025, 2016.
<http://www.culturepolicy.gov.ge/getfile/c6ebf2e3-4510-4588-a062-29f438ac1d37/.aspx>
8. საქართველოს ეროვნული სასწავლო გეგმა, გადამოწმებულია 2018 წლის 15 იანვარს. <http://mes.gov.ge/content.php?id=3923>
9. ჟვანია ა., II სამეცნიერო კონფერენციის - „კულტურა და ხელოვნება“: კვლევა და მართვა“, მასალები, ბათუმის ხელოვნების სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, ISBN 978-9941-9404-91, 2017, გვ. 432-437

ინერნეტ-რესურსები:

1. <http://www.aam-us.org/> American Alliance of Museums
2. www.georgianmuseums.ge
3. www.heritagesites.ge
4. www.museum.ge
5. <http://icom.museum/professional-standards/key-concepts-of-museology/>
6. <https://www.vangoghmuseum.nl/>
7. www.silkmuseum.ge
8. <https://drive.google.com/file/d/1bn3kgNslkN5d70nsPIJxPZfdKaeB5f1/view>
9. <https://www.facebook.com/folkartgeorgian/>
10. <https://english.stackexchange.com/questions/226886/origin-of-i-hear-and-i-forget-i-see-and-i-remember-i-do-and-i-understand>
11. Smithsonian Institution: <https://www.si.edu/kids>
12. <http://azcarpetmuseum.az/front/az>

ილუსტრაციების სია

1. ხალხური რეწვის გაკვეთილები - გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი
2. ხალხური რეწვის გაკვეთილები - გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი
3. ხალხური რეწვის გაკვეთილები - გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი
4. ხალხური რეწვის გაკვეთილები - გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი
5. ხალხური რეწვის გაკვეთილები - გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი
6. საგანმანათლებლო პროგრამა „საბავშვო არქეოლოგია - მცხეთა, სამთავროს არქეოლოგიური ველი“ - საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო
7. საგანმანათლებლო პროგრამა „საბავშვო არქეოლოგია - მცხეთა, სამთავროს არქეოლოგიური ველი“ - საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო
8. საგანმანათლებლო პროგრამა „კანფეტების ისტორია“ - ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი
9. საგანმანათლებლო პროგრამა „ანიმაცია“ - ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი
10. საგანმანათლებლო პროგრამა „ხალიჩის თამაშები“ - ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი
11. სიდნეის „ფაუერჰაუს“ მუზეუმის ტექნოლოგიების ცენტრი - „ფაუერჰაუს“ - გამოყენებითი ხელოვნებისა და მეცნიერების მუზეუმი
12. საგანმანათლებლო პროგრამა „დაათვალიერე ვან გოგი“ - ვან გოგის მუზეუმი
13. საგანმანათლებლო პროგრამა „შეიგრძენი ვან გოგი“ - ვან გოგის მუზეუმი
14. აღმოჩენების ოთახი - ამერიკის ბუნებისმეტყველების მუზეუმი
15. საგანმანათლებლო პროგრამა „თაობის ბავშვი“ - აზერბაიჯანის ხალიჩების მუზეუმი

ილუსტრაციები

ფოტო #1

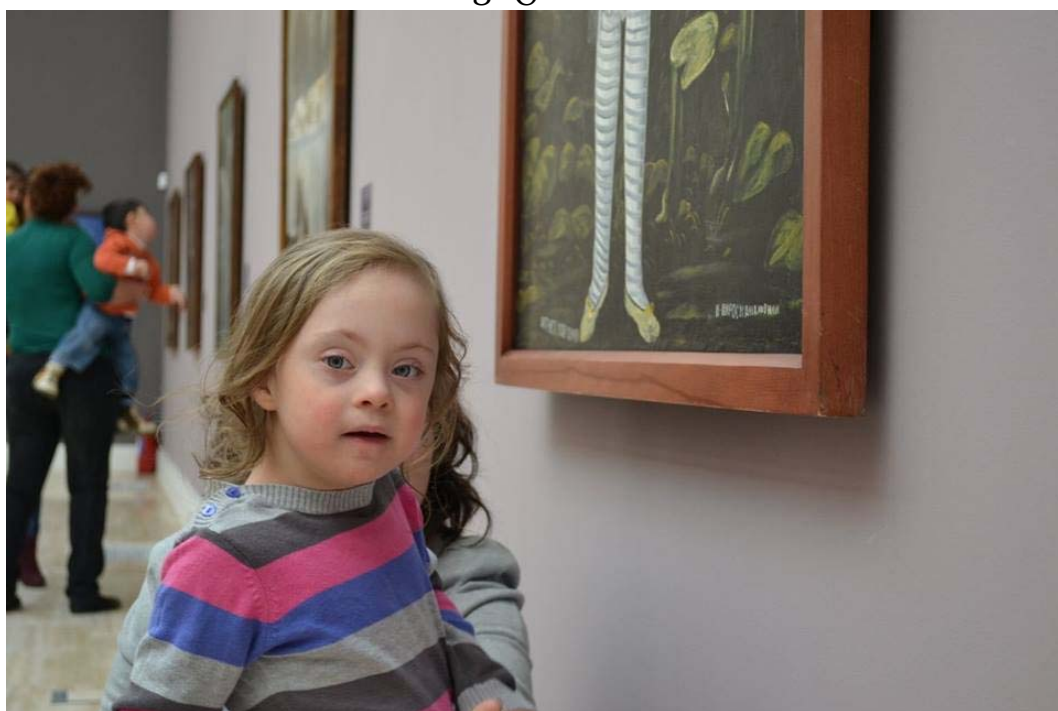

ფოტო #2

ხალხური რეწვის გაკვეთილები
გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი

ფოტო #3

ინკლუზიური საგანმანათლებლო პროგრამა „ფიროსმანის სამყარო“
დიმიტრი შევარდნაძის სახელობის ეროვნული გალერეა

ფოტო #4

საგანმანათლებლო პროგრამა „ქართული თოჯინა - კუკუნები“
საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა, და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო
მუზეუმი

ფოტო #5

საგანმანათლებლო პროგრამა „ცურუ მზის სამშობლოდან“
აბრეშუმის სახელმწიფო მუზეუმი

ფოტო #6

საგანმანათლებლო პროგრამა „საბავშვო არქეოლოგია - მცხეთა, სამთავროს
არქეოლოგიური ველი“.

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო

ფოტო #7

საგანმანათლებლო პროგრამა „საბავშვო არქეოლოგია - მცხეთა, სამთავროს
არქეოლოგიური ველი“.

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო

ფოტო #8

საგანმანათლებლო პროგრამა „კანფეტების ისტორია“, 2017 წელი
ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ფოტო #9

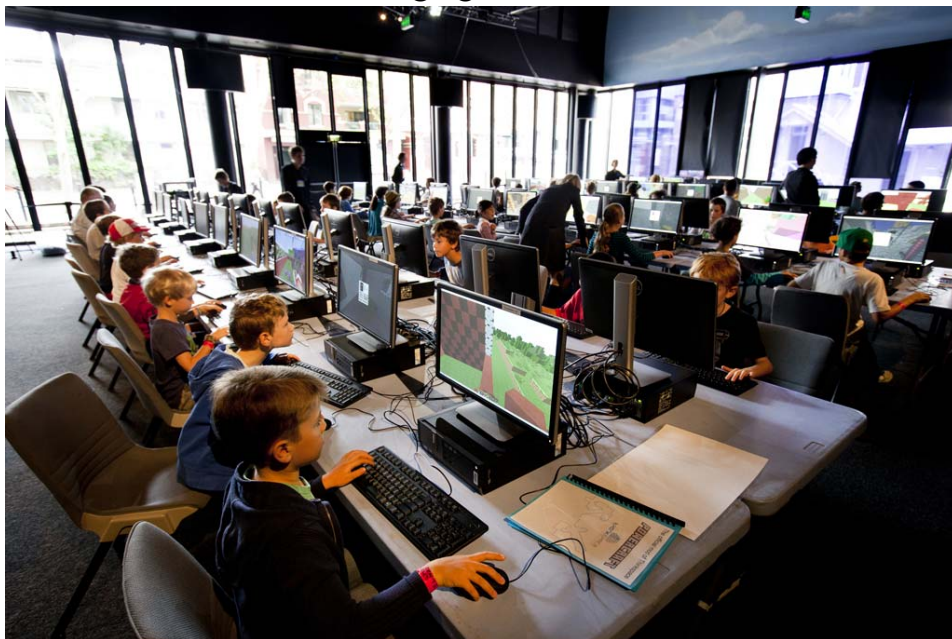
საგანმანათლებლო პროგრამა „ანიმაცია“, 2017
ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ფოტო #10

საგანმანათლებლო პროგრამა „ხალიჩის თამაშები
2017 წელი
ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ფოტო #11

სიდნეის „ფაუერჰაუს“ მუზეუმის ტექნოლოგიების ცენტრი
„ფაუერჰაუს“ - გამოყენებითი ხელოვნებისა და მეცნიერების მუზეუმი

ფოტო #12

საგანმანათლებლო პროგრამა „დაათვალიერე ვან გოგი“
ვან გოგის მუზეუმი

ფოტო #13

საგანმანათლებლო პროგრამა „შეიგრძენი ვან გოგი“
ვან გოგის მუზეუმი

ფოტო #14

აღმოჩენების ოთახი
ამერიკის ბუნებისმეტყველების მუზეუმი

საგანმანათლებლო პროგრამა „თაობის ბავშვი“
აზერბაიჯანის ხალიჩების მუზეუმი